वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका

(आ.व. २०८०/८१)

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

हरिहरभवन, ललितपुर

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका

(आ.व. २०८०/८१)

प्रकाशक

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

हरिहरभवन, ललितपुर

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका (आ.व. २०८०/८१)

प्रकाशकः

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

हरिहरभवन, ललितपुर

फोन : +९७७ ०१-५५२१०७६, ५५२१६४८

वेबसाइट : www.doanepal.gov.np

इमेल : doa.agri2014@gmail.com

मन्तव्य

नेपालको संविधानले खाद्य सम्बन्धी हकलाई जनताको मौलिक हकका रूपमा स्थापित गरेको छ। उक्त हक कार्यान्वयनका लागि विभिन्न कानुनी व्यवस्थाहरूसमेत भइरहेको अवस्था छ। साथै दिगो आत्मनिर्भर एवम् व्यावसायिक कृषि क्षेत्रको परिकल्पनासहित कृषि विकासको २० वर्षे रणनीति (ADS) (२०१५-२०३५) कार्यान्वयनमा रही समयानुकूल परिमार्जनको क्रममा समेत रहेको सन्दर्भमा मुलुकको अर्थतन्त्रको प्रमुख आधारको रूपमा रहेको कृषि क्षेत्रको समग्र विकासमार्फत खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चितता एवम् कृषिजन्य बाली/वस्तुको आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनका लागि सङ्घीयताको मर्म अनुरूप तीनै तहका सरकारको समन्वयमा रूपान्तरणसहितको कृषि आधुनिकीकरणको कार्यक्रमहरू सञ्चालन र समन्वय गर्दै आएको कृषि विभागले उपलब्ध स्रोत र साधनको आधारमा प्रत्येक वर्ष कृषि विकास कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन र तीनै तहका सरकारहरूबाट कृषि क्षेत्रको विकासमा भए/गरेका कार्यहरूको प्राविधिक समन्वय गर्दै आएको छ। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा कृषि विभाग र मातहतका निकायहरू तथा आयोजनाहरूबाट सञ्चालित विभिन्न कृषि विकासका कार्यक्रमहरूबाट हासिल भएका उपलब्धिहरू, कृषि विकासका समसामयिक विषयहरू र सम्बन्धित तथ्याङ्कहरू, कार्यक्रम कार्यान्वयनमा देखापरेका समस्याहरू, ती समस्याहरू समाधानार्थ अवलम्बन गरिएका प्रयासहरू र अनूभुत गरिएका महत्पूर्ण सिकाइहरूलाई आगामी दिनहरूमा हृदयङ्गम गर्ने सन्दर्भमा गत आ.व. २०८०/८१ मा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको प्रगति विवरणलाई संश्लेषण गरी यो प्रतिवेदन प्रकाशित गरिएको छ।

यस प्रतिवेदन तयारीको सिलसिलामा आवश्यक पर्ने विभिन्न जानकारी एवम् विवरणहरू उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने विभागका विभिन्न महाशाखाहरू र मातहतका विभिन्न कार्यालय/आयोजनाहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु। प्रतिवेदन प्रकाशनको संयोजन गर्नुहुने उप-महानिर्देशक ई. जगन्नाथ तिवारी र यस प्रकाशनका लागि आवश्यक विवरण एवम् तथ्याङ्कहरू सङ्कलन, विश्लेषण र प्रतिवेदन लेखन कार्यमा सक्रिय रूपमा लाग्नु भएका योजना, कार्यक्रम तथा अनुगमन शाखाका प्रमुख वरिष्ठ कृषि अर्थविज्ञ तिलकराज चौलागाइ, कृषि अर्थ विज्ञ चण्डिका लामा, बाली संरक्षण अधिकृत दामोदर पोखरेल लगायतलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

अन्त्यमा, यो प्रतिवेदन कृषि क्षेत्रमा संलग्न योजनाकार, अनुसन्धानकर्ता, कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायलगायत कृषि विकाससँग सम्बन्धित कार्यक्रमबारे जानकारी राख्न चाहने सबै पाठकहरूका लागि उपयोगी हुने विश्वास लिएको छु। साथै यस प्रतिवेदनलाई आगामी वर्षहरूमा अझ बढी उपयोगी बनाउन पाठकहरूबाट रचनात्मक प्रतिक्रिया एवम् सुझावको अपेक्षा राखेको छु।

धन्यवाद !

जेठ, २०८२

प्रकाशकुमार सन्जेल
महानिर्देशक

विषय-सूची

खण्ड- १

साङ्गठनिक परिचय र संस्थागत संरचना **१**

१.१ कृषि विभागको परिचय १

१.२ कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन १४

१.३ बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर १७

१.४ राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर २२

१.५ राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर २८

१.६ व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन ३५

१.७ केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला (माटो, बीउ, बाली संरक्षण), हरिहरभवन, ललितपुर ४०

१.८ कृषि विभाग मातहतका आयोजनाहरूको संक्षिप्त परिचय ४३

खण्ड- २

आ.व. २०८०/८१ को वार्षिक प्रगति स्थिति **४५**

२.१ पृष्ठभूमि ४५

२.२ कृषि विभागको वार्षिक कार्यक्रम र प्रगति स्थिति आ.व. २०८०/८१ ..... ४६

२.३ वार्षिक बजेट विनियोजन र खर्चको प्रगति स्थिती ५४

२.४ समष्टिगत वित्तीय प्रगति स्थिति ५७

२.५ वर्गीकृत वार्षिक प्रगति स्थिति ५८

२.६ भारित तथा वित्तीय प्रगति स्थिति ५८

२.७ बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित बुँदाहरू अन्तर्गतका क्रियाकलाप र प्रगति विवरण (आ.व. २०८०/८१) ५९

२.८ प्रगति नपुगका क्रियाकलापहरू र कारणहरू ६१

खण्ड- ३

कार्यक्रम/आयोजनाका प्रमुख क्रियाकलाप र उपलब्धिहरू **६३**

३.१ कृषि विभाग ६३

३.२ कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर ६८

३.३ राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास कार्यक्रम ७१

३.४ बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल ७७

३.५ राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर ८६
३.६ व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन ८८
३.७ केन्द्रीय प्रयोगशाला, हरिहरभवन ९२

खण्ड- ४

आयोजनाका प्रमुख क्रियाकलाप र उपलब्धिहरू ९७
४.१ रानी जमरा कुलरिया सिँचाई आयोजना (बजेट उप-शीर्षक नं. ३१२०११०७) ९७
४.२ पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथगा फलफूल विकास आयोजना ९८

खण्ड- ५

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय वा अन्तर्गत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमार्फत सञ्चालन गरिने वार्षिक कार्यक्रमहरू (आ.व. २०८०।८१) १००

खण्ड- ६

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ .... १०६
१. सोह्रौ योजनामा कृषि क्षेत्र १०६
अनुसूची २ .... ११०
१. बीमालेख सम्बन्धी विवरण ११०
अनुसूची ३ .... ११४
१. कार्यालयहरूको श्रेणीगत दरबन्दी ११४
अनुसूची ४ .... ११५
१. विभाग र केन्द्र तथा फार्महरूको चल/अचल सम्पत्ति/जिन्सी ११५
अनुसूची ५ .... ११७
१. विभाग अन्तर्गत विभिन्न कार्यालयहरूको सङ्कलित गैर कर राजश्वको विवरण (रू.) आ.व. २०७८/७८ .... ११७
अनुसूची ६ .... ११९
१. विभाग अन्तर्गत विभिन्न कार्यालयहरूको बेरुजु विवरण (रू.) ११९
अनुसूची-७ .... १२३
१. वैदेशिक तालिम, गोष्ठी, सेमिनारमा सहभागीहरूको मनोनयन विवरण २०८०/८१ .... १२३
अनुसूची-८ .... १२३
१. कृषि विभागका महानिर्देशकज्यूहरूको विवरण १२३

खण्ड १

साङ्गठनिक परिचय र संस्थागत संरचना

१.१ कृषि विभागको परिचय

१.१.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

कृषि विकासका लागि संस्थागत प्रयास वि.सं. १९७८ मा कृषि अड्डाको स्थापना भएपछि सुरु भएको मानिन्छ। यस क्रममा कृषि विकासको संस्थागत प्रयासलाई गति दिन वि.सं. २००८ सालमा कृषि विभागको स्थापना भएपश्चात् कृषि विकासको योजनाबद्ध थालनी भएको पाइन्छ। कृषि विकास कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्यले विषयगत सङ्गठनको आवश्यकता महसुस गरी वि.सं. २०२३ सालमा कृषि विभागलाई पाँच विभागहरू (कृषि प्रसार, मत्स्य, बागवानी, पशु स्वास्थ्य र कृषि शिक्षा तथा अनुसन्धान) मा पुर्नगठन गरी वि.सं. २०२८ सम्म यथावत कायम राखियो। यस बीचमा कृषिको विकासमा उल्लेखनीय प्रगति भए तापनि विभागहरूबीच आपसी समन्वयको कमी महसुस भई वि.सं. २०२९ सालमा पाँचै विभागहरूको एकीकरण गरी पुनः कृषि विभाग कायम गरियो। यसै सिलसिलामा २०२९ सालमा कृषि बजारको संवेदनशीलता एवम् आवश्यकतालाई दृष्टिगत गरी खाद्य तथा कृषि बजार सेवा विभागको स्थापना भयो। देशमा कृषि विकास कार्यक्रमको प्रभावकारिता एवम् आवश्यकताको आधारमा समयानुकूल परिवर्तन गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०३६ सालमा पुनः कृषि विभाग र पशु सेवा विभागको स्थापना भयो।

वि.सं. २०४५ सालमा कृषि विभागबाट छुट्टै बागवानी विभाग गठन गरियो तर वि.सं. २०४९ सालमा कृषिका निकायहरूलाई एउटै छानोमुनी राख्ने नीति अनुरूप बागवानी विभाग, बाली तथा मत्स्य विभाग, खाद्य तथा कृषि बजार सेवा विभाग, पशु स्वास्थ्य तथा पशु विकास विभाग र केन्द्रीय खाद्य अनुसन्धान प्रयोगशालालाई गाभी एउटै कृषि विकास विभागको स्थापना गरी कृषि विभागको सङ्गठनमा ठूलो परिवर्तन गरियो। वि.सं. २०५२ सालमा कृषि विकास विभागको सङ्गठनमा पुनः हेरफेर गरी तत्कालीन कृषि विकास विभागबाट कृषि विभाग, पशु सेवा विभाग र केन्द्रीय खाद्य अनुसन्धान प्रयोगशाला गरी तीन विभागहरू स्थापना गरियो। तद्अनुरूप स्थापना भएको कृषि विभागबाट प्रदान गरिँदै आएको सेवालाई प्रभावकारी एवम् समय सापेक्ष बनाउन यसको सङ्गठन स्वरूपमा वि.सं. २०५७ सालमा पुनः केही हेरफेर गरिएको थियो। जसअनुसार कृषि विभाग अन्तर्गतका ११ वटा प्राविधिक महाशाखाहरूलाई १२ वटा कार्यक्रम निर्देशनालयमा परिवर्तन गरिएको थियो। वि.सं. २०६१ सालमा कृषि विभागको पुर्नसंरचना गरी कृषि विभागमा एक महानिर्देशक अन्तर्गत भइरहेका दुई उपमहानिर्देशकमा एक उपमहानिर्देशक (प्रविधि विस्तार) थप गरियो र प्रविधि तथा समन्वय महाशाखाको समेत व्यवस्था गरियो।

वि.सं. २०७२ सालमा नेपालको संविधान लागू भई देश सङ्घीय संरचनामा प्रवेश गरेसँगै विद्यमान कृषि विभागको पुनर्संरचना भई पहिले रहेका सबै निकायहरू खारेज भएका छन्। हाल कृषि विभाग मातहत ६ वटा केन्द्रीय निकाय र १४ वटा विभिन्न फार्म/केन्द्रहरू रहेका छन्। कृषि विभागको आन्तरिक संरचनामा समेत परिवर्तन गरिएको छ। जस अन्तर्गत कृषि विभागमा १ महानिर्देशक, ४ उपमहानिर्देशक (योजना, अनुगमन तथा व्यवस्थापन, कृषि उत्पादकत्व, प्रविधि तथा समन्वय र केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन एकाइ) र ११ वटा प्राविधिक एवम् प्रशासनिक शाखाहरू रहेका छन्।

१.१.२ दूरदृष्टि

कृषि प्रणालीमा रूपान्तरण गरी दिगो कृषि विकासको माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु यस विभागको दूरदृष्टि रहेको छ।

१.१.३ लक्ष्य

व्यावसायिक एवम् प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीबाट उच्च एवम् दिगो आर्थिक वृद्धि हाँसिल गरी खाद्य सुरक्षा तथा गरिबी निवारणमा योगदान पुर्‍याउनु यस विभागको लक्ष्य रहेको छ।

१.१.४ उद्देश्यहरू

- कृषि उत्पादन एवम् उत्पादकत्व बढाउने,
- व्यावसायिक तथा प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीका आधारहरूको विकास गरी क्षेत्रीय र विश्व बजारसँग प्रतिस्पर्धात्मक बनाउने,
- प्राकृतिक स्रोत, बातावरण र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्वर्द्धन एवम् सदुपयोग गर्ने।

१.१.५ कार्य विवरण

- राष्ट्रिय कृषि उत्पादकत्व वृद्धि सम्बन्धी कार्यको समन्वय,
- कृषि शिक्षा अनुसन्धान र प्रसारबीच समन्वय,
- गुणस्तरीय कृषि उत्पादन स्रोत तथा सामग्रीहरूको उपलब्धतामा समन्वय,
- कृषिको व्यावसायीकरण तथा आधुनिकीकरणको लागि नीतिगत एवम् समन्वयात्मक कार्यहरू गर्ने,
- कृषि कर्जा एवम् बाली बीमा सम्बन्धी कार्यमा समन्वय,
- कृषि विकाससँग सम्बन्धित सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रका निकायहरूबीच समन्वय कायम गर्ने,
- करार खेती प्रवर्द्धन तथा प्रसार सम्बन्धी कार्यहरू,
- कृषि बाली वस्तुमा प्रतिस्पर्धात्मकता प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू,
- कृषि अनुदान व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यहरू,
- कृषि विकास रणनीतिको कार्यान्वयन सहजीकरण र समन्वय,
- कृषि योग्य जमिनको सदुपयोग तथा गैरकृषिमा प्रयोग निरुत्साहन सम्बन्धी कार्यहरूको समन्वय,
- कृषि क्षेत्रको विकासका लागि आवश्यक बजेट तथा जनशक्ति प्रक्षेपण, विश्लेषण तथा अध्ययन अनुसन्धानमा सहयोग र समन्वय,
- कृषि उपजहरूको मूल्य निर्धारण कार्यको समन्वय,
- कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयलाई नीतिगत पृष्ठपोषण गर्ने,
- कृषि वस्तुमा भन्सार छुट लगायतका व्यवस्थाका लागि मन्त्रालयमा सिफारिस गर्ने,
- मातहतका निकायहरूबाट सञ्चालित कृषि विकास कार्यक्रमहरूको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा आवश्यक समन्वय,
- कृषि विकासका साझेदारहरूसँग सम्पर्क, समन्वय र सहकार्य सम्बन्धी कार्य,
- सङ्घीय कृषि विकास योजना, नीति तथा मापदण्डको कार्यान्वयन व्यवस्था,
- कृषि विकास योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालनमा अन्य निकायहरूसँग समन्वय,

- अन्तर्गतका निकायहरूको वार्षिक कृषि विकास कार्यक्रम तर्जुमा, मार्गदर्शन तथा समन्वय,
- प्राङ्गारिक कृषिको लागि फोकल कार्यालयको रूपमा कार्य गर्ने,
- कृषि बजार व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य,
- सङ्घीय कृषि फार्म केन्द्रहरूको समग्र व्यवस्थापन,
- बाली, बागवानी, व्यावसायिक कीट विकास सम्बन्धी नीति, योजना, मापदण्डको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन एवम् नियमनको व्यवस्था,
- कृषि पूर्वाधार तथा बजार विकास सम्बन्धी नीति, योजना, मापदण्ड, संरचना विकास, नियमन सम्बन्धी कार्य,
- केन्द्रीय रिफरेन्स प्रयोगशालाको व्यवस्थाका लागि नीति, मापदण्ड र नियमन सम्बन्धी कार्य,
- सङ्घीय कृषि विकास कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको नीति तथा मापदण्डको कार्यान्वयन व्यवस्था,
- अन्तर्गतका निकायहरूको वार्षिक कृषि विकास कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन,
- वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालित कृषि विकास सम्बद्ध आयोजनाहरूसँग आवश्यक समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन।

१.१.६ सङ्गठनात्मक संरचना

१.१.६.१ कृषि विभाग

(क) योजना, अनुगमन तथा व्यवस्थापन महाशाखा

यस महाशाखा अन्तर्गत ३ वटा शाखाहरू (योजना, कार्यक्रम तथा अनुगमन शाखा, प्रशासन शाखा र बजार विकास, आर्थिक विश्लेषण तथा तथ्याङ्क शाखा) रहेका छन्। यस महाशाखाले मुख्यतया वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कर्मचारी प्रशासन, सामान्य प्रशासन, कर्मचारी व्यवस्थापन र आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी कार्य गर्ने गरेको छ।

कार्यक्षेत्र

- दैनिक सामान्य प्रशासन सञ्चालनमा महानिर्देशकलाई सहयोग गर्ने,
- कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी आवश्यक कार्य गर्ने,
- आर्थिक प्रशासन सञ्चालनमा नेतृत्व प्रदान गर्ने,
- सरकारी सम्पत्तिको सुरक्षा, आवश्यक मर्मत सम्भार र प्रयोगको आवश्यक व्यवस्था गर्ने,
- विभागमार्फत सञ्चालन हुने वार्षिक सङ्घीय कृषि विकास कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमाको व्यवस्था गर्ने,
- वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालन हुने आयोजनाको कार्यक्रम तर्जुमा, अनुगमन र मूल्याङ्कनमा सहजीकरण गर्ने,
- विभाग अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन र मूल्याङ्कन एवम् आवधिक समीक्षाको व्यवस्था गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरमा खाद्य सुरक्षा स्थितिको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने।

१. योजना, कार्यक्रम तथा अनुगमन शाखा

- सङ्घीय कृषि विकास योजना, नीति तथा मापदण्डको कार्यान्वयन व्यवस्था,
- कृषि विकास योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालनमा अन्य निकायहरूसँग समन्वय,

- अन्तर्गतका निकायहरूको वार्षिक कृषि विकास कार्यक्रम, मार्गदर्शन तथा समन्वय,
- सङ्घीय कृषि विकास कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक कार्यविधि तथा निर्देशिकाको तयारी तथा कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयनको लागि कार्यक्रम तर्जुमा एवम् समन्वय,
- वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालित कृषि विकास सम्बद्ध आयोजनाहरूको कार्यक्रम तर्जुमामा समन्वय,
- सङ्घीय कृषि विकास कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको नीति तथा मापदण्डको कार्यान्वयन,
- अन्तर्गतका निकायहरूको वार्षिक कृषि विकास कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन,
- वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालित कृषि विकास सम्बद्ध आयोजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, जनशक्ति व्यवस्थापन तथा वैदेशिक अध्ययन, तालिम, भ्रमण व्यस्थापन,
- सङ्घीय कृषि विकास कार्यक्रमहरूको आवधिक समीक्षा।

२. प्रशासन शाखा

- सङ्घीय निजामती सेवा ऐन र नियमावली अनुसार विभाग अन्तर्गत कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी माग, नियुक्ति, पदस्थापन, सरुवा, बढुवा, विदा, अवकाश, उपदान, निवृत्तिभरण, प्रोत्साहित पुरस्कार, वृत्ति विकास, दण्ड, सजाय र विभागीय कारवाही सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- विभाग अन्तर्गत कर्मचारीहरूको नियुक्ति, सरुवा, बढुवा, स्वेच्छिक अवकाश, उपदान, निवृत्तिभरण, प्रोत्साहन पुरस्कार, वृत्ति विकास, दण्ड सजाय सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- विभाग र अन्तर्गतको जनशक्ति विवरण अद्यावधिक राख्ने,
- विभाग र अन्तर्गत कार्यरत कर्मचारीहरूको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरू गर्ने,
- आयोजनाहरूको दरबन्दी सिर्जना, जनशक्ति व्यवस्थापन लगायत प्रशासनिक कामकारवाही सम्बन्धमा मन्त्रालयलाई सहयोग गर्ने,
- विभागको दैनिक प्रशासन सम्बन्धी कार्यहरूमा महानिर्देशकलाई सहयोग गर्ने,
- विभागको जनसम्पर्क र सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने,
- अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगबाट प्राप्त र भ्रष्टाचार नियन्त्रण एवम् उजुरी, गुनासो सम्बन्धी कार्य, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय र राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रबाट प्राप्त गुनासाहरू फछ्र्यौट गर्न मन्त्रालयलाई सहयोग गर्ने,
- विभागमा आवश्यक सामग्री खरिद, वितरण लगायतका कार्य गर्ने,
- विभाग र अन्तर्गतको सवारी साधन व्यवस्थापन र परिचालन सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- विभागको जिन्सी व्यवस्थापन, सुरक्षा व्यवस्था सम्बन्धी कार्य,
- विभागमा प्राप्त चिट्टी पत्रहरूको अभिलेख सम्बन्धी कार्य,
- विभागको सरसफाई तथा बगैंचा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य,
- साधारणतर्फको बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने,
- बजेट निकासा गराउने र नियमित आर्थिक कारोबार सञ्चालन गर्ने,
- लेखापरीक्षण तथा बेरुजु फछ्र्यौट सम्बन्धी कार्य गर्ने गराउने,
- विभाग मातहतको लेखा सम्बन्धी कामको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन व्यवस्था मिलाई उपयुक्त कारवाही गर्ने,

- आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी अन्य काम गर्ने,
- नि.से. ऐन तथा नि.से.नि. अनुसार औषधि उपचार सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरू गर्ने,
- विभाग र अन्तर्गतको कानुनी राय प्रदान गर्ने,
- ऐन, नियम, विनियम जस्ता कानुनहरूको मस्यौदामा मन्त्रालयलाई सहयोग गर्ने,
- विभाग र अन्तर्गतको निकाय विपक्षी भएको मुद्दा मामिलामा प्रतिरक्षा गर्ने,
- सम्बन्धित न्यायालयबाट विभाग सम्बन्धी भएका मुद्दा फैसला कार्यान्वयनको कारवाही गर्ने।

३. बजार विकास, आर्थिक विश्लेषण तथा तथ्याङ्क शाखा

- राष्ट्रियस्तरको बजार विकासको नीति तथा मापदण्ड सम्बन्धी कार्य,
- राष्ट्रियस्तरको बजार संरचना विकास तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्य,
- कृषि सम्बन्धी राष्ट्रियस्तरको तथ्याङ्क प्रणाली व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य,
- राष्ट्रियस्तरमा खाद्य सुरक्षाको अवस्थाबारे अध्ययन, अनुसन्धान, विश्लेषण एवम् प्रक्षेपण,
- कृषि बजार सूचना तथा कृषि तथ्याङ्क सङ्कलन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धमा सूचना प्रविधिको नविनतम माध्यमको प्रयोग गर्ने गराउने,
- कृषि तथ्याङ्क सम्बन्धी राष्ट्रियस्तरमा सफ्टवेयरको विकास तथा सञ्चालन एवम् प्रदेश तथा स्थानीय तहमा विस्तार सम्बन्धी कार्य,
- कृषि तथ्याङ्कको सूचकको विकास एवम् अद्यावधिक गर्ने सम्बन्धी कार्य,
- विभिन्न बालीहरूको क्रप कटिङ्ग र उत्पादन प्रक्षेपण,
- बाली वस्तु उत्पादन लागत एवम् प्रतिफल विश्लेषण,
- स्थानीय तहमा कृषि क्षेत्रमा भएको लगानी र प्रतिफलको विश्लेषण गरी मन्त्रालय र प्रदेशस्तरलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- कृषिको प्रतिस्पर्धात्मकता बढाउने सन्दर्भमा राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय अध्ययन एवम् विश्लेषण गरी मन्त्रालय र प्रदेशस्तरलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरको कृषि बजार सञ्चालक समितिको गठन तथा अनुगमन गर्ने,
- कृषक, कृषक समूह साथै कृषि सहकारीहरूलाई बजार सूचना व्यवस्थापन र बजारीकरण विषयमा क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- कृषि उपज बजारको बिक्री तथा खुद्रा मूल्य साथै सिमावर्तिय मूल्य सङ्कलन, विश्लेषण तथा प्रवाह गर्ने,
- कृषि सूचना सङ्कलन, प्रशोधन तथा प्रवाह सम्बन्धमा राष्ट्रिय केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- वार्षिक कृषि बजार बुलेटिन प्रकाशन गर्ने,
- कृषि बजार सञ्चालक समिति, कृषक, कर्मचारी, सहकारी संस्था लगायतलाई प्रशिक्षण तथा तालिम प्रदान गर्ने,
- उत्कृष्ट बजारीकरण प्रविधिहरूको पहिचान एवम् विस्तार कार्यको समन्वय,
- कृषि उपज बजार सञ्चालन निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू तयार, परिमार्जन सम्बन्धी कार्यहरू,
- स्थानीय सम्भाव्यता, तुलनात्मक लाभ तथा विशिष्ट अवसरहरूको उपयोग गरी कुन कुन वस्तु निर्यात गर्न सकिन्छ, सोको सवल र दुर्बल पक्ष केलाई निर्यात प्रवर्द्धनका लागि सुधारात्मक उपायहरू निजी सरकारी साझेदारीको अवधारणा अनुरूप अवलम्बन गर्ने,

- विश्व व्यापार सङ्गठनको प्रावधान अनुरूप गुणस्तरीय उत्पादन, स्थानीय तथा बाह्य बजारमा उपजहरूको प्रवाह गर्दा मापदण्ड लगायत अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाहरूका बारेमा आवश्यक सूचना सङ्कलन एवम् प्रवाह,
- कृषि व्यवसायमा आइपरेका समस्याहरू केलाउँदै आन्तरिक एवम् वाह्य बजारमा कृषि उपजहरूको सुलभ पहुँच बढाउन आवश्यक जानकारी र विवरणहरू सङ्कलन गर्ने र सम्बद्ध पक्षलाई प्रवाहित गर्ने,
- संघ अन्तर्गत रहेका कृषि उपज थोक बजारहरूको वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृती दिने र कृषि उपज बजार सञ्चालन निर्देशिका अनुसार भए नभएको अनुगमन गर्ने,
- निर्यातजन्य कृषि वस्तुहरूको प्रवर्द्धनात्मक कार्यमा सहयोग पुर्याउन सामग्री एवम् उपकरणहरू कृषकस्तरमा अनुदानमा दिने व्यवस्था मिलाउने,
- नेपालबाट आयात निर्यात भएका प्रमुख कृषि वस्तुहरूको विवरण एवम् आयातकर्ता तथा निर्यातकर्ताको विवरण तयार गर्ने।

(ख) कृषि उत्पादकत्व महाशाखा

यस महाशाखा अन्तर्गत ४ वटा शाखाहरू (बागवानी विकास शाखा, बाली विकास शाखा, व्यावसायिक कीट विकास शाखा र माटो व्यवस्थापन शाखा) रहेका छन्। यस महाशाखाले मुख्यतया देहाय बमोजिम कार्य गर्ने गरेको छ।

कार्यक्षेत्र

- बागवानी, बाली तथा व्यावसायिक कीट विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा मापदण्डको व्यवस्था,
- कृषिजन्य जैविक विविधता संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा उपयोग सम्बन्धी कार्य,
- राष्ट्रिय कृषि उत्पादकत्व वृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- राष्ट्रियस्तरमा माटोको उर्वराशक्ति व्यवस्थापन कार्यको समन्वय,
- सम्बन्धित बाली वस्तुको सङ्घीय नीति तथा कार्यक्रमहरूबारे प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गर्ने।

१. बागवानी विकास शाखा

- बागवानी बालीहरूको प्रवर्द्धनका लागि राष्ट्रियस्तरमा नीति, मापदण्ड तर्जुमा,
- राष्ट्रियस्तरमा बागवानी विकास सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा, प्रविधिहरूको आयात र प्रदेशस्तरमा समन्वय
- बागवानीजन्य बालीको जैविक विविधता संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा प्रसार सम्बन्धी कार्य,
- विभिन्न सरकारी बागवानी सम्बद्ध फार्म/केन्द्रहरूबाट उत्पादन हुने स्रोत बीउ बेर्नाहरूको अभिलेख तयार गरी प्रदेश र स्थानीयस्तरलाई समन्वय गर्ने,
- अनुसन्धानबाट विकसित भएका बागवानी सम्बन्धी प्रविधिहरूको प्रदेशस्तरमा हस्तान्तरण, प्रदेशस्तरबाट बागवानी सम्बन्धी तथ्याङ्कहरूको सङ्कलन, विश्लेषण, प्रक्षेपण गरी प्रदेशस्तर र मन्त्रालयलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- स्थानीयस्तर र प्रदेशस्तरबाट आएका बागवानी सम्बन्धी समस्या तथा सवालहरूलाई राष्ट्रियस्तरमा समाधान गर्ने र तत् निकायलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- बागवानी सम्बन्धी सङ्घीय नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गरी कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने।

२. बाली विकास शाखा

- अन्न बाली, दलहन, तेलहन र औद्योगिक बालीहरूको प्रवर्द्धनका लागि राष्ट्रियस्तरमा नीति, मापदण्ड तर्जुमा,

- राष्ट्रियस्तरमा बाली विकास सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा, प्रविधिहरूको आयात र प्रदेशस्तरमा समन्वय,
- बालीजन्य कृषि जैविक विविधता संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा प्रसार सम्बन्धी कार्य,
- परम्परागत बालीका जातहरूको राष्ट्रियस्तरमा अभिलेख तयार गर्ने,
- विभिन्न सरकारी बालीसँग सम्बद्ध फार्म/केन्द्रहरूबाट उत्पादन हुने स्रोत बीउहरूको अभिलेख तयार गरी प्रदेश र स्थानीयस्तरमा समन्वय गर्ने,
- अनुसन्धानबाट विकसित भएका बाली सम्बन्धी प्रविधिहरूको प्रदेशस्तरमा हस्तान्तरण,
- प्रदेशस्तरबाट बाली सम्बन्धी तथ्याङ्कहरूको सङ्कलन, विश्लेषण, प्रक्षेपण गरी प्रदेशस्तर र मन्त्रालयलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- स्थानीयस्तर र प्रदेशस्तरबाट प्राप्त भएका बाली सम्बन्धी समस्या तथा सवालहरूलाई राष्ट्रियस्तरमा समाधान गर्ने र तत् निकायलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- बाली सम्बन्धी सङ्घीय नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गरी कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने।

३. व्यावसायिक कीट विकास शाखा

- च्याउ, मौरी, रेशम जस्ता बालीहरूको नीति तथा मापदण्ड तर्जुमा र कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- च्याउ, मौरी, रेशम जस्ता व्यावसायिक कीट विकासमा संलग्न सरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय,
- स्थानीयस्तर र प्रदेशस्तरमा आएका व्यावसायिक कीट विकास सम्बन्धी समस्या तथा सवालहरूलाई राष्ट्रियस्तरमा समाधान गर्ने र तत् निकायलाई पृष्ठपोषण गर्ने।

४. माटो व्यवस्थापन शाखा

- माटो, मल तथा माटोमा प्रयोग हुने सुक्ष्मतत्व तथा अन्य additives सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, नीति तर्जुमा र कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- स्थानीयस्तर र प्रदेशस्तर आएका माटो व्यवस्थापत सम्बन्धी समस्या तथा सवालहरूमाई राष्ट्रियस्तरमा समाधान गर्ने र तत् निकायलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- माटो, मल तथा माटोमा प्रयोग हुने सुक्ष्मतत्व तथा अन्य additives को नियमन तथा अनुगमन।

(ग) प्रविधि तथा समन्वय महाशाखा

यस महाशाखा अन्तर्गत ४ वटा शाखाहरू (प्रविधि विस्तार शाखा, बाली संरक्षण शाखा, कृषि उत्पादन सामग्री व्यवस्थापन शाखा र कृषि इन्जिनियरिङ्ग तथा पोष्टहार्भेष्ट शाखा) रहेका छन्। यस महाशाखाले मुख्यतया देहाय सम्बन्धी कार्य गर्ने गरेको छ।

कार्यक्षेत्र

- राष्ट्रियस्तरमा कृषि शिक्षा, अनुसन्धान र प्रसारबीच समन्वय,
- विपद् व्यवस्थापन एवम् राहत सम्बन्धी कार्यहरू,
- कृषि प्रविधि विकास एवम् विस्तारमा संलग्न सरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय,
- कृषि यान्त्रीकरण सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन,
- पोष्टहार्भेष्ट प्रविधि र क्षति न्यूनीकरण सम्बन्धी,
- कृषि सामग्रीहरूको माग र आपूर्ति व्यवस्थाको समन्वय,
- राष्ट्रिय महत्त्वका रोगकीरा व्यवस्थापन तथा महामारी रोकथाम सम्बन्धी।

१. प्रविधि विस्तार शाखा

- राष्ट्रियस्तरमा कृषि शिक्षा, अनुसन्धान र प्रसारबीच समन्वयात्मक कार्यहरूको सञ्चालन,
- सहुलियत कर्जा सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण तथा प्रक्षेपण गरी स्थानीय र प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गर्ने,
- विपद् व्यवस्थापन एवम् राहत सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण तथा प्रक्षेपण गरी स्थानीय र प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गर्ने,
- कृषि प्रविधि विकास एवम् विस्तारमा संलग्न सरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय।

२. बाली संरक्षण शाखा

- रोगकीरा व्यवस्थापन तथा महामारी रोकथाम सम्बन्धी आवश्यक कार्य गर्ने,
- बाली संरक्षण सम्बन्धमा प्रदेश तथा स्थानीय तहको क्षमता विकास,
- बाली संरक्षण सेवाको नीति, मापदण्ड र नियमन,
- बाली संरक्षणसँग सम्बद्ध प्राविधिकहरूको क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यहरू गर्ने गराउने,
- आकस्मिक बाली संरक्षण सेवा सम्बन्धी कार्यको समन्वय,
- एकिकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यको समन्वय।

३. कृषि उत्पादन सामग्री व्यवस्थापन शाखा

- कृषि सामग्रीहरूको माग र आपूर्ति सम्बन्धी सूचना सङ्कलन, प्रक्षेपण र आपूर्ति व्यवस्थाको समन्वय,
- आयातित मलको आपूर्ति सहजीकरण सम्बन्धी कार्य,
- कृषि सामग्रीहरूसँग सम्बद्ध सरकारी कम्पनीहरूसँगको समन्वयमा आपूर्ति व्यवस्थापन तथा नियमन,
- निजी क्षेत्रबाट हुने मल तथा अन्य कृषि सामग्रीहरूको कारोवार नियमन,
- मन्त्रालयलाई कृषि सामग्रीहरूको आपूर्ती व्यवस्थापन सम्बन्धमा नीतिगत पृष्ठपोषण,
- मल बीउ लगायतका कृषि सामग्रीको गुणस्तर, मूल्य, आपूर्ति स्थितिको अनुगमन,
- बीउविजन निरीक्षक, कृषक र मल निरीक्षकको क्षमता विकास राख्ने
- स्रोत बीउ तथा उन्नत बीउको माग र आपूर्ति सम्बन्धी सूचना सङ्कलन तथा प्रक्षेपणमा र आपूर्ति व्यवस्था सम्बन्धी कार्य,
- बीउविजनसँग सम्बद्ध सरकारी कम्पनीहरूसँगको समन्वयमा आपूर्ति व्यवस्थापन तथा नियमन,
- राष्ट्रियस्तरमा बीउविजनमा आत्मनिर्भरता सम्बन्धमा आवश्यक कार्यक्रम तर्जुमा एवम् कार्यान्वियन,
- बीउ मूल्य-शृङ्खला विकास सम्बन्धी आवश्यक कार्य,
- राष्ट्रियस्तरमा बाली बीमाको तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण तथा प्रक्षेपण गरी स्थानीय र प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गर्ने।

४. कृषि इन्जिनियरिङ तथा पोष्ट हार्भेष्ट शाखा

- कृषि यान्त्रीकरण सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- कृषि मेशीनरी तथा औजार उपकरण उत्पादन तथा Fabrication को मापदण्ड तथा नियमन,
- कृषि यन्त्र, औजार तथा उपकरण मर्मत सम्भार कार्यशालाको मापदण्ड तथा नियमन,
- कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन नीति, २०७१ मा उल्लिखित नीति कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- अन्य सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरू बीचको साझेदारीमा राष्ट्रियस्तरमा यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यको समन्वय,

- कृषि यन्त्र अनुसन्धान, विकास, परिमार्जन, उत्पादन, वितरण प्रणालीको अनुगमन, अध्ययन तथा मूल्याङ्कन गरी प्रभावकारी एवम् उत्तरदायी बनाउने सम्बन्धी कार्यको समन्वय,
- राष्ट्रियस्तरमा यान्त्रीकरण कार्यक्रमहरूको अनुगमन, मूल्याङ्कन र विश्लेषण सम्बन्धी कार्य,
- राष्ट्रियस्तरमा पोष्टहार्भेष्ट प्रविधि विकास र विस्तार कार्यको समन्वय,
- पोष्टहार्भेष्ट क्षति न्यूनीकरण सम्बन्धी प्रविधि विकास र विस्तार,
- पोष्टहार्भेष्ट प्रविधि सम्बन्धमा प्रदेश तथा स्थानीय तहको क्षमता विकास।

घ) केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन एकाइ

यस आयोजना व्यवस्थापन एकाइले मुख्यतया वैदेशिक सहायतामा सञ्चालित आयोजनाहरूको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमामा समन्वय, वैदेशिक आयोजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र आयोजना परियोजना तयारी सम्बन्धी देहाय बमोजिमका कार्यहरू गर्ने गरेको छ।

कार्यक्षेत्र

- विभाग अन्तर्गतका आयोजनाहरूका लागि आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यको समन्वय,
- सम्पन्न आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गर्ने,
- नयाँ आयोजना तयारी तथा आयोजना नेगोसिएसन गर्ने,
- आयोजना बैंक तयारी गर्ने,
- कृषि विभाग अन्तर्गत रहेका वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालित आयोजनाहरूसँग समन्वय तथा अनुगमन,
- कृषि क्षेत्रमा कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरूलाई कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहजीकरण तथा आवश्यक समन्वयको व्यवस्था।

१.१.६.२ कृषि विभागको दरबन्दी

पद	श्रेणी	सेवा	समूह	दरबन्दी
महानिर्देशक	रा.प.प्रथम	नेपाल कृषि **सेवा**	समूहकृत नहुने	१
उपमहानिर्देशक	रा.प.प्रथम	नेपाल कृषि	समूहकृत नहुने	४
उपसचिव	रा.प.द्वितीय	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	१
वरिष्ठ कृषि अर्थविज्ञ	रा.प.द्वितीय	नेपाल कृषि	एग्री.इको. एण्ड मार्केटिङ्ग	३
वरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत	रा.प.द्वितीय	नेपाल कृषि	कृषि प्रसार	३
वरिष्ठ बागवानी विकास अधिकृत	रा.प.द्वितीय	नेपाल कृषि	बागवानी	१
वरिष्ठ बाली संरक्षण अधिकृत	रा.प.द्वितीय	नेपाल कृषि	बाली संरक्षण	२
वरिष्ठ बाली विकास अधिकृत	रा.प.द्वितीय	नेपाल कृषि	बाली विकास	१
वरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वितीय	नेपाल कृषि	स्वाइल साइन्स	१
वरिष्ठ कृषि इञ्जिनियर	रा.प.द्वितीय	नेपाल कृषि	कृषि इञ्जिनियर	१
शाखा अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	१
लेखा अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल प्रशासन	लेखा	१
कृषि अर्थ विज्ञ	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	एगृ. इको. एण्ड मार्केटिङ्ग	३
कृषि बजार विज्ञ	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	एगृ. इको. एण्ड मार्केटिङ्ग	१
कृषि प्रसार अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	कृषि प्रसार	४

पद	श्रेणी	सेवा	समूह	दरबन्दी
बाली विकास अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	बाली विकास	४
बागवानी विकास अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	बागवानी	४
बाली संरक्षण अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	बाली संरक्षण	३
माटो विज्ञ	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	स्वाइल साइन्स	१
कृषि इन्जिनियर	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	इन्जिनियर	१
तथ्याङ्क अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क	नेपाल आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क	१
प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल कृषि	एगृ. इको. एण्ड मार्केटिङ्ग	२
प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल कृषि	कृषि प्रसार	२
प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल कृषि	बागवानी	१
सब इञ्जिनियर	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल कृषि	इञ्जिनियर	१
नायब सुब्बा	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	३
लेखापाल	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल प्रशासन	लेखा	१
खरिदार	रा.प.अनं. द्वितीय	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	२
हलुका सवारी चालक	विहिन	इञ्जिनियर	मेकानिल	६
कार्यालय सहयोगी	विहिन	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	७
जम्मा				**६७**

१.१.६.३ विभाग अन्तर्गतका महाशाखा र शाखाहरू

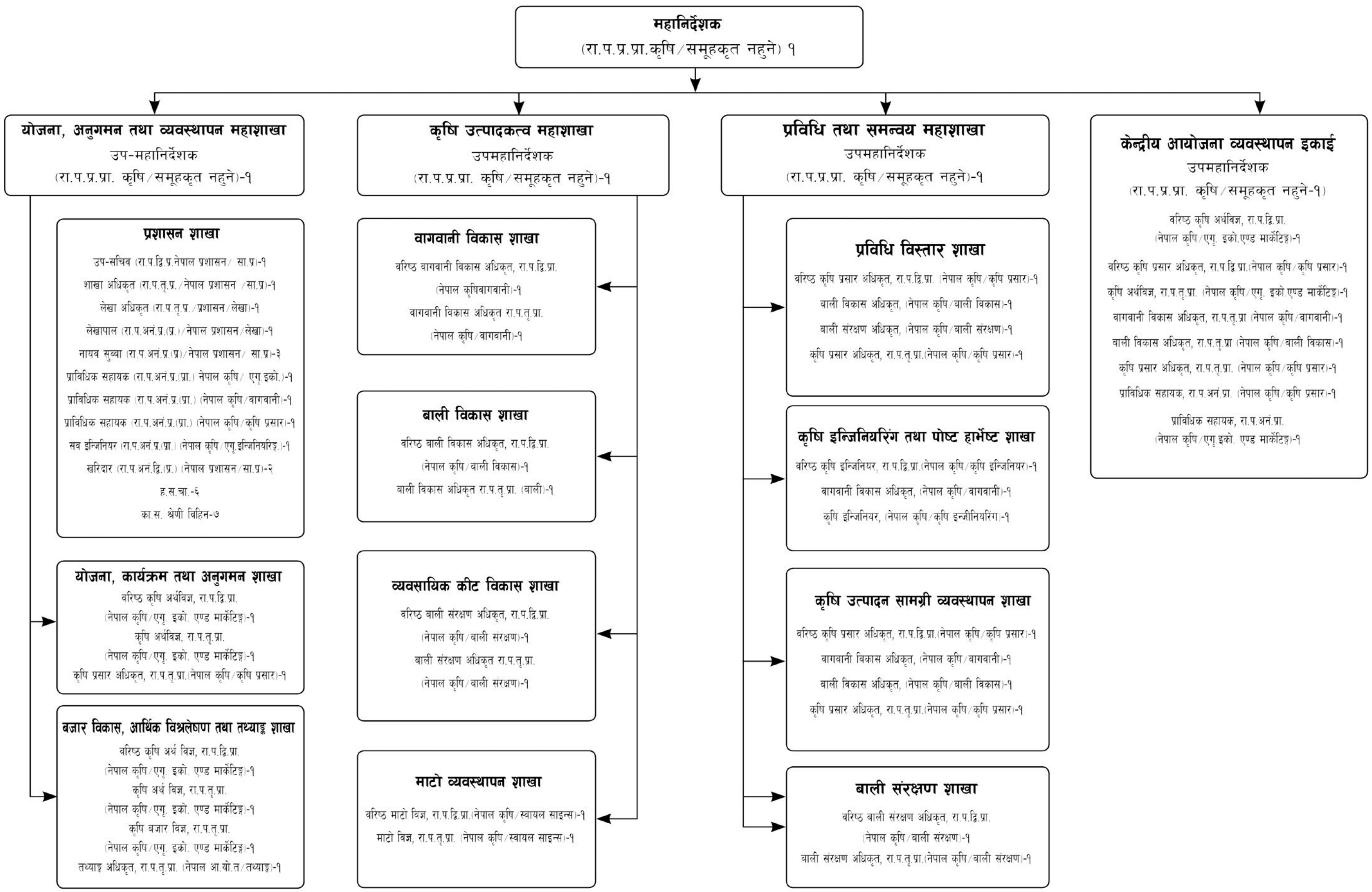

१.१.६.४ विभाग र अन्तर्गतका केन्द्र र फार्महरू

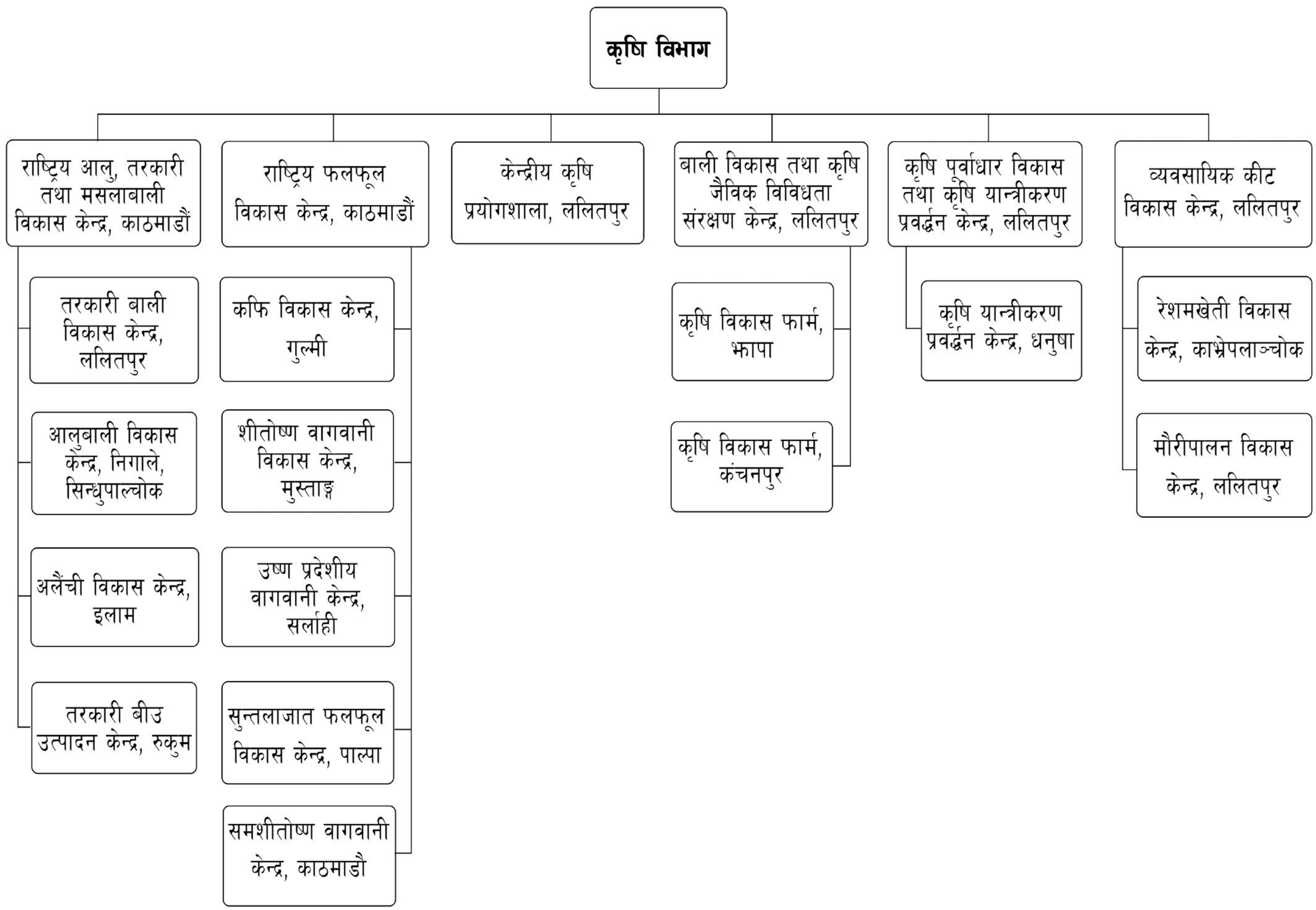

१.१.६.५ फार्मस्तरका कार्यालयहरू

प्रदेश	कृषि विभाग मातहतका निकायहरू	सम्बन्धित राष्ट्रिय केन्द्र	फार्म/केन्द्रले ढाकेको क्षेत्रफल (हेक्टर)
कोशी (२ वटा)	कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र	५२
	अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलाम	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र	१८.७
जम्मा			**७०.७**
मधेस (२ वटा)	कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नक्टाझिज, धनुषा	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र	१८
	उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र	१८५.५४
जम्मा			**२०३.५४**
बागमती (५ वटा)	तरकारी बाली विकास केन्द्र, खुमलटार, ललितपुर	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र	१.७२५
	समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र	२१
	आलु बाली विकास केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र	५.४४
	रेशम विकास केन्द्र, खोपासी, काभ्रे	व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र	६.२५
	मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी, ललितपुर	व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र	३
जम्मा			**३७.४१५**
गण्डकी (१ वटा)	शीतोष्ण बागवानी केन्द्र, मार्फा, मुस्ताङ	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र	९.८
लुम्बिनी (२ वटा)	सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन, पाल्पा	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र	९.२५
	कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र	१.८५
जम्मा			**११.१**
कर्णाली (१ वटा)	तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम पश्चिम	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र	५.८५
सुदूरपश्चिम (१ वटा)	कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र	१३.५
जम्मा			**३५१.९१**
सबैको जम्मा (१४ वटा)			**६७५**

१.२ कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन

१.२.१ दुरदृष्टि

आधुनिक तथा व्यावसायिक कृषि क्षेत्र।

१.२.२ लक्ष्य

कृषि पूर्वाधार विकास तथा यान्त्रीकरण सम्बन्धी कार्यहरूमा Center of Excellence को रूपमा रहँदै कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरणमा टेवा पुर्याउने।

१.२.३ उद्देश्य

- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सहकार्य र समन्वयमा मुलुकभर आधुनिक कृषि पूर्वाधारहरूको निर्माण गरी कृषि व्यवसायको सहज वातावरण सिर्जना गर्ने,
- कृषि पूर्वाधार तथा कृषि औजार उपकरणहरूको राष्ट्रिय मापदण्ड तयार गरी गुण परीक्षणमार्फत यान्त्रीकीकरणमा टेवा पुर्याउने,
- आधुनिक कृषि यन्त्रहरूको प्रचार प्रसार तथा प्रवर्द्धन गर्ने,
- जग्गाको चक्लाबन्दीमार्फत आधुनिक खेती प्रणालीको विकास तथा विस्तार गर्ने, पूर्ण यान्त्रीकरण खेती प्रणाली (Fully Mechanized Farm) हरूको प्रवर्द्धनात्मक कार्य गर्ने,

१.२.४ कार्य विवरण

- कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरणको क्षेत्रमा देशको फोकल कार्यालयको रूपमा कार्य गर्ने,
- कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय र कृषि विभागको सम्बन्धित निकायसँग समन्वय गरी कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- अन्तर्गतका केन्द्रहरूको तालुक कार्यालयको रूपमा कार्य गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरमा बजार पूर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नती, सुधार तथा विकासमा सहयोग गर्ने,
- शीत भण्डारहरूको पूर्वाधार विकास तथा प्रवर्द्धनमा सहयोग गर्ने,
- सार्वजनिक निजी साझेदारीमा कृषि बजार पूर्वाधार विकास गर्ने,
- कृषि यान्त्रीकरण तथा पूर्वाधार विकास सम्बद्ध समस्या पहिचान र समस्या समाधानका लागि कृषि विभाग तथा मन्त्रालयलाई नीतिगत सुझाव दिने,
- अन्तर्गतका फार्म केन्द्रहरूमा नविनतम प्रविधि प्रदर्शन, तालिम तथा प्रसारणको व्यवस्था सम्बन्धी कार्य,
- कृषि क्षेत्रका पूर्वाधारहरूको विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने, देशव्यापी कृषि यन्त्रहरूको प्रवर्द्धन, प्रसार तथा सम्बद्ध कार्यहरू सञ्चालन गर्ने,
- कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिका लागि सिँचाइ सुविधाको प्रभावकारी उपयोग सम्बन्धी कार्यको समन्वय,
- कृषि यान्त्रीकरण एवम् पूर्वाधार विकासमा कृषक एवम् अन्य सरोकारवालाहरूको दक्षता एवम् क्षमता अभिवृद्धि,
- राष्ट्रियस्तरमा कृषि मेशीनरी तथा औजार उपकरण उत्पादक तथा वितरकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- स्थानीय तहबाट परम्परागत रूपमा उत्पादन भई प्रयोगमा आइरहेका कृषि यन्त्र र औजारहरूको अभिलेख तयार गरी उत्पादकको क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि तथा औजारको क्षमता वृद्धि गर्न अध्ययन तथा कृषि यान्त्रीकरणसँग सम्बन्धित Ergonomic/Safety का कार्यहरू,

- Land consolidation (चक्लावन्दी) मार्फत आधुनिक खेती प्रणालीको विकास तथा विस्तार गर्ने,
- सामुदायिक पोष्टहार्भेष्ट तथा सामुदायिक कृषि यान्त्रीकरण सेवा स्थापनाको लागि आवश्यक सहयोग गर्ने,
- कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन नीति, २०७१ अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरमा यान्त्रीकरण कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा विश्लेषण सम्बन्धी कार्य गर्ने
- पूर्ण यान्त्रीकरण खेती प्रणाली (Fully Mechanized Farm) हरूको प्रबर्द्धनात्मक कार्य गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको कृषि पूर्वाधार विकास, कृषि यान्त्रीकरण एवम् कृषि बजार प्रवर्द्धन सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

१.२.५ मातहतका कार्यालय

१. कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र नक्टाझिज, धनुषा

जनकपुर अञ्चल कृषि विकास योजना (जे.ए.डि.पी) नामले तत्कालीन श्री ५ को सरकार तथा मित्र राष्ट्र जापान सरकारको संयुक्त प्रयासबाट सञ्चालन भई २०२९ साल जेष्ठ महिनामा यस केन्द्रको कार्यालय जनकपुरधाममा स्थापना भयो। केन्द्रको प्रभाव क्षेत्र मुख्य रूपमा धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही र सिराहा जिल्ला रहेकोमा आ.व. २०६६/६७ देखि कोशीदेखि नारायणीसम्मको तराईका ९ जिल्ला कायम गरिएको थियो। आ.व. २०७२/७३ देखि तराईका बाँकी १२ जिल्ला समेत गरी जम्मा २१ जिल्लामा कृषक उपभोक्ताको मागको आधारमा स्यालो तथा डिप ट्यूबवेल जडान सेवा विस्तार गर्दै कृषकहरूको दिगो एवम् समुन्नत विकासतर्फ लक्षित रही काम गर्दै आइरहेको थियो।

आ.व. २०७५/७६ देखि भने यस केन्द्रको देशभरि नै कार्यक्षेत्र कायम भई भूमिगत जलस्रोतको उपयोग गरी सिञ्चित क्षेत्र विस्तार गर्ने, कृषिमा आधुनिक प्रविधि र यन्त्रहरूको प्रयोग बढाउन तालिम तथा प्रसारका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने र साना तथा मझौला सिँचाइ प्रविधि विस्तार गर्ने कार्यहरू सुरु भएका छन्।

कार्य विवरण

कृषि यान्त्रीकरणतर्फ

- कृषि यान्त्रीकरण सम्बन्धी प्रदर्शन एवम् परीक्षण तथा प्रचार प्रसारका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरको कृषि यान्त्रीकरण तथा यान्त्रिक सिँचाइको तालिम केन्द्र (Agri Mechanization & Mechanical Training Centre) को रूपमा कार्य गर्ने,
- कृषि यान्त्रीकरण एवम् सिँचाइ व्यवस्थापनमा उपभोक्ताहरूको दक्षता एवम् क्षमता अभिवृद्धि,

भूमिगत जलस्रोत विकासतर्फ

- भूमिगत सिँचाइ सुविधाको विकास एवम् सिँचाइ सेवाको प्रभावकारी उपयोग सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिका लागि सिँचाइ सुविधाको प्रभावकारी उपयोग सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- सिँचाइ सुविधा विस्तारको लागि सौर्य उर्जा तथा शुन्य उर्जा प्रविधिको विद्युतीकरण सम्बन्धी कार्यहरू गर्ने,
- भूमिगत सिँचाइ सम्बन्धी पम्प, पम्प हाउस, ट्यूबवेल, नाला लगायतका संरचना पूर्वाधारहरूको विस्तार तथा मर्मत सम्भार गर्ने।

१.२.६ कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्रको सङ्गठन संरचना

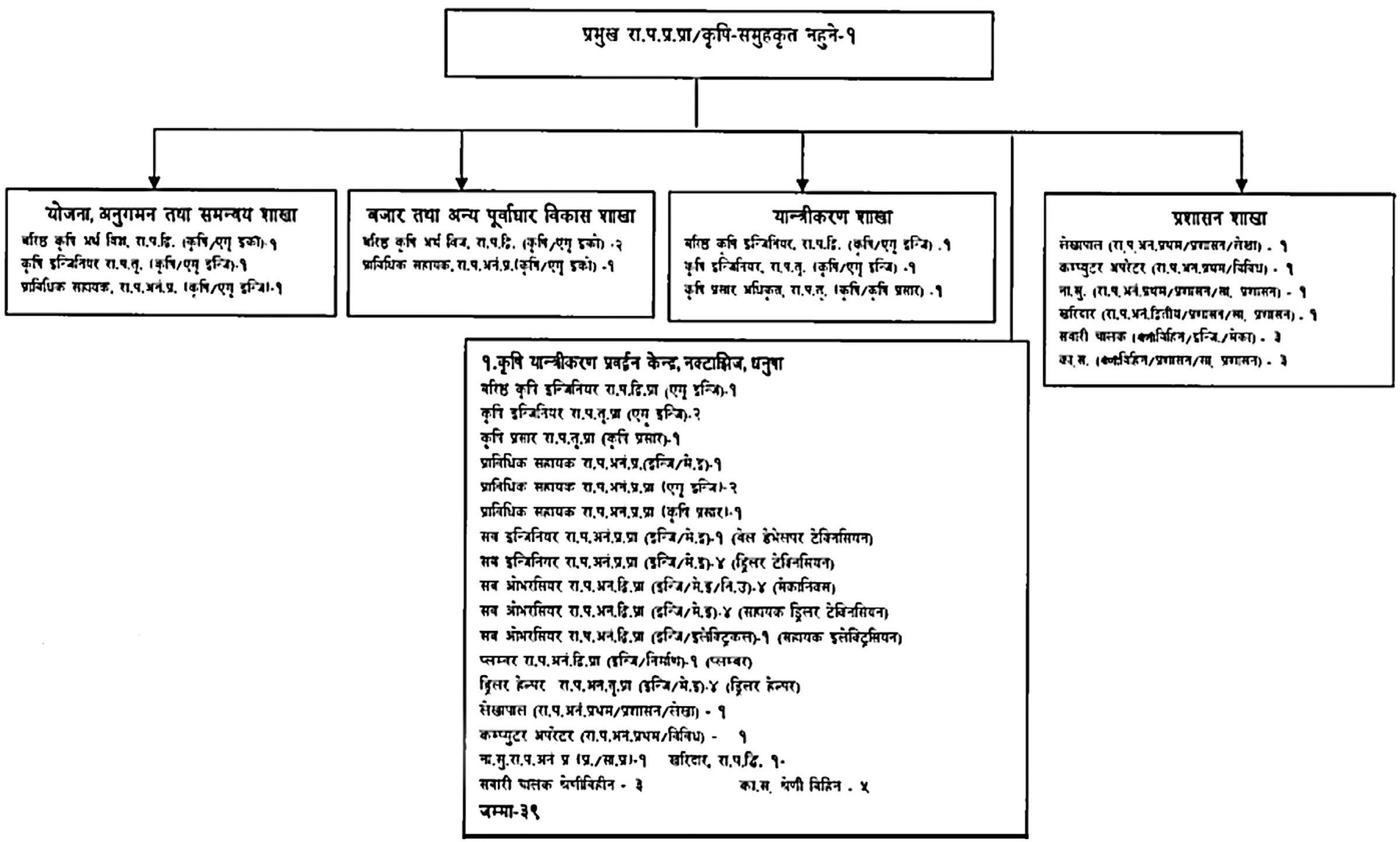

१.३ बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर

१.३.१ दुरदृष्टि

खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सम्बन्धमा संविधान प्रदत्त मौलिक हकको प्रत्याभूतिका लागि सहयोगी निकायको रूपमा रहने।

१.३.२ लक्ष्य

खाद्यान्न, दलहन, तेलहन तथा औद्योगिक बालीहरूको व्यावसायीकरण तथा कृषि जैविक विविधताको संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रवर्द्धनमार्फत खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चितता कायम गरी गरिबी निवारणमा सहयोग पुर्याउने।

१.३.३ उद्देश्य

यस केन्द्रका बृहत् तथा निर्दिष्ट उद्देश्यहरू देहाय बमोजिमका रहेका छन्ः

१.३.३.१ बृहत् उद्देश्य

प्रमुख खाद्यान्न बाली, दलहन, तेलहन तथा औद्योगिक बालीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमार्फत खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चित गरी देशलाई आत्मनिर्भर तुल्याउने।

१.३.३.२ निर्दिष्ट उद्देश्य

- खाद्यान्न, दलहन, तेलहन तथा औद्योगिक बालीहरूको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमार्फत खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको सुनिश्चितासँगै कृषकको आयस्तरमा सुधार ल्याउनु,
- केन्द्रको कार्य क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने उपरोक्त बालीहरूको उन्नत खेती प्रविधि विस्तार एवम् प्रसार,
- बजार व्यवस्थापनसँगै मूल्य शृङ्खलालाई सुदृढ तुल्याउनु,
- कृषि जैविक विविधताको संरक्षण, सम्वर्द्धन, प्रवर्द्धन र उपयोगमार्फत कृषकको आयस्तरमा सुधार ल्याई दिगो कृषि विकासमा सहयोग पुर्‍याउनु,
- बाली विकाससँग सम्बन्धित संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारका सबै निकायहरूसँग नीतिगत एवम् कार्यगत समन्वय र सहकार्य गरी खाद्यान्न, दलहन, तेलहन र औद्योगिक बालीको प्रवर्द्धन गर्ने,
- केन्द्रको कार्य क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने बालीको व्यावसायीकरणका लागि नीतिगत, संरचनागत तथा कानुनी व्यवस्थाका लागि सहजीकरण गर्ने।

१.३.४ कार्य विवरण

- बाली विकास सम्बन्धित राष्ट्रिय नीति तथा मापदण्ड तर्जुमा एवम् नियमन सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- बाली विकास तथा जैविक विविधता सम्बद्ध विषयमा राष्ट्रियस्तरमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने तथा राष्ट्रिय फोकल कार्यालयको रूपमा कार्य गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरमा बाली स्रोत केन्द्र स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, मापदण्ड तर्जुमा तथा नियमन गर्ने,

- बाली विकास सम्बद्ध समस्या पहिचान र समस्या समाधानका लागि नीतिगत सुझाव उपलब्ध गराउने,
- राष्ट्रिय महत्त्वका बालीहरूको राष्ट्रिय वासलात तयारीका लागि प्राविधिक सहयोग पुर्याउने,
- राष्ट्रियस्तरमा बीउविजनमा आत्मनिर्भरता सम्बन्धमा आवश्यक कार्यक्रम तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन तथा सहजीकरण गर्ने, तथा उन्नत बीउको प्रयोग एवम् पहुँच वृद्धि तथा खाद्यान्न बालीको समुचित उपभोग सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- बीउ मूल्य-शृङ्खला विकास (Seed value Chain Development) सम्बन्धी आवश्यक कार्य गर्ने,
- खाद्यान्न, दलहन, तेलहन, औद्योगिक बाली लगायतको राष्ट्रिय महत्त्वका विशेष उत्पादन कार्यक्रम (जस्तैः मिशन कार्यक्रम) तर्जुमा तथा सञ्चालन गर्ने,
- बाली अनुसन्धान र विकास तथा बीउबिजन सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सरकारी, गैरसरकारी संस्था, कृषक समुदाय तथा निजी निकायहरूसँग समन्वय गरी नविनतम बाली विकास प्रविधिहरूको पहिचान तथा प्रसार गर्ने,
- बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन सम्बन्धी सङ्घीय, प्रदेश तथा स्थानीय तहमा सञ्चालन भएका कार्यक्रमहरूमा समन्वय तथा सहकार्य गर्ने एवम् सञ्चालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन, निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गरी आवश्यक पृष्ठपोषण सहित प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउने,
- राष्ट्रियस्तरमा आनुवांशिक स्रोत तथा कृषि जैविक विविधताको पहिचान, संरक्षण र उपयोगको तथा विकास र विस्तारका लागि राष्ट्रिय नीति तथा मापदण्ड तर्जुमा एवम् नियमन सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- अन्तर्राष्ट्रिय आनुवांशिक स्रोत केन्द्र तथा विकास एवम् प्रवर्द्धन केन्द्रसँग नेपाल सरकारमार्फत सम्बन्ध स्थापित गर्ने तथा आनुवांशिक स्रोत एवम् अन्य सहयोग प्राप्त गर्ने,
- कृषि जैविक विविधता नीति, २०६३ (पहिलो संशोधन २०७१) कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने तथा राष्ट्रियस्तरमा कृषि जैविक विविधता संरक्षण, सम्वर्द्धन एवम् प्रवर्द्धन तथा प्रसार सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन एवम् समन्वय गर्ने,
- केन्द्रको मातहतमा रहेका कार्यालयहरूको अनुगमन, निरीक्षण तथा सुपेरीवेक्षण गरी आवश्यक प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउने,
- राष्ट्रिय कृषि नीति २०६१, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन नीति २०६३, कृषि विकास रणनीति २०१५-२०३५ तथा अन्य नीतिहरूलाई अनुसरण गर्दै आयात प्रतिस्थापन एवम् खाद्य तथा पोषण सुरक्षा अभिवृद्धि गर्न खाद्यान्न, दलहन, तेलहन एवम् औद्योगिक बालीमा राष्ट्रिय महत्त्वका विशेष उत्पादन कार्यक्रम (अभियानमुखी कार्यक्रम) सञ्चालनमा सम्बन्धित निकायहरूलाई सहजीकरण गर्ने।
- नवउन्मोचित तथा उन्मोचन्मुख बाली विशेषका जातहरूको कृषकस्तरमा व्यापक प्रसारका लागि सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने
- बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता सम्बन्धी राष्ट्रियस्तरको तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण तथा प्रकाशन गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरमा बालीहरूको पोष्टहार्भेष्ट व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रविधि विकास र विस्तारका लागि राष्ट्रिय नीति, मापदण्ड तथा नियमन तथा प्रविधि प्रसारका कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू।

१.३.५ मातहतका कार्यालयहरू

१. कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा

यो फार्म झापा जिल्लाको शिवसताक्षी नगरपालिका वडा नं. ७, चन्द्रडाँगीमा अवस्थित छ। यो कार्यालय वि.सं. २०३२ सालमा कन्काई सिँचाइ आयोजनाको फिल्ड अफिस, कर्मचारी आवास तथा फार्म प्रयोजनको लागि सिँचाइ मन्त्रालय अन्तर्गत स्थापना गरिएको थियो। कूल ८४ बिगाहा क्षेत्रफल कृषकबाट खरिद गरी लिइएको यो फार्म २०५० सालमा कृषि विकास मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भनी कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयलाई हस्तान्तरण भएको र २०५२ सालमा विकास समिति ऐन, २०११ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गठन आदेशमार्फत चन्द्रडाँगी बीउबिजन तथा दुग्ध विकास समिति अन्तर्गत व्यवस्थापन गरिएको थियो।

वि.सं. २०७२ को नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् मिति २०७५/०५/३१ मा चन्द्रडाँगी बीउबिजन तथा दुग्ध विकास समिति विघटन भएपछि यो फार्मलाई सङ्घीय सरकारको कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर अन्तर्गत राखिएको छ।

कार्य विवरण

- विभिन्न बालीहरूको स्रोत बीउ उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- नार्कसँगको सहकार्यमा जातीय प्रदर्शन एवम् परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- नार्कसँगको सहकार्यमा जातीय संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने,
- कृषिजन्य जैविक विविधता संरक्षण तथा सम्वर्द्धन सम्बन्धी क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- बीउ उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने तथा आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उच्चतम परिचालन गर्ने,
- बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- फार्म व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य।

२. बाली विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर

कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर जिल्लाको बेदकोट नगरपालिका वडा नं. ०९, सुन्दरपुरमा अवस्थित छ। यो फार्म महाकाली सिँचाइ आयोजना अन्तर्गत कृषि पायलट फार्मको रूपमा सिँचाइ मन्त्रालय अन्तर्गत २०३७ सालमा स्थापना गरिएको थियो। कूल २४ हेक्टरमा फार्मको फिल्ड बुक साविक महाकाली सिँचाइ आयोजनाको नाममा कायम रहेको भए तापनि फार्ममा हाल १७.३३ हेक्टर क्षेत्रफल रहेको छ। तत्कालीन मन्त्री परिषद्को मिति २०५९।०४।०३ को निर्णय अनुसार कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय अन्तर्गत कृषि विभागलाई हस्तान्तरण गर्ने निर्णय भएकोमा कृषि विभागले साबिक जिल्ला कृषि विकास कार्यालय

कञ्चनपुरलाई कृषि पायलट फार्म र सो फार्ममा रहेका भवनहरू सहित १८ जना कर्मचारीहरू समेत हस्तान्तरण गरेको र आ.व. २०६०/६१ मा साविक क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्रको स्वामित्वमा आएकोमा कृषि विभागको मिति २०६५/१०/०३ को निर्णय अनुसार सुन्दरपुर परिसर भित्र रहेका बाली संरक्षण, बीउबिजन, माटो परीक्षण प्रयोगशालाले ५/५ कठ्ठाका दरले र क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्रले १० कठ्ठा जमिन प्रयोग गर्ने गरी बांकी जमिनमा बीउबिजन प्रयोगशाला सुन्दरपुरले स्रोत बीउ उत्पादन गर्दै आइरहेको थियो।

वि.सं. २०७२ को नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् नेपाल सरकारको मिति २०७५।०३।२७ गतेको निर्णय अनुसार यस फार्मलाई सङ्घीय सरकारको कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर अन्तर्गत राखिएको छ।

कार्य विवरण

- विभिन्न बालीहरूको स्रोत बीउ उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- नार्कसँगको सहकार्यमा जातीय प्रदर्शन एवम् परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- नार्कसँगको सहकार्यमा जातीय संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने,
- कृषिजन्य जैविक विविधता संरक्षण तथा सम्वर्द्धन सम्बन्धी क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- बीउ उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने तथा आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- फर्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उच्चतम परिचालन गर्ने,
- बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- फार्म व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य।

१.३.६ बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रको सङ्गठन संरचना

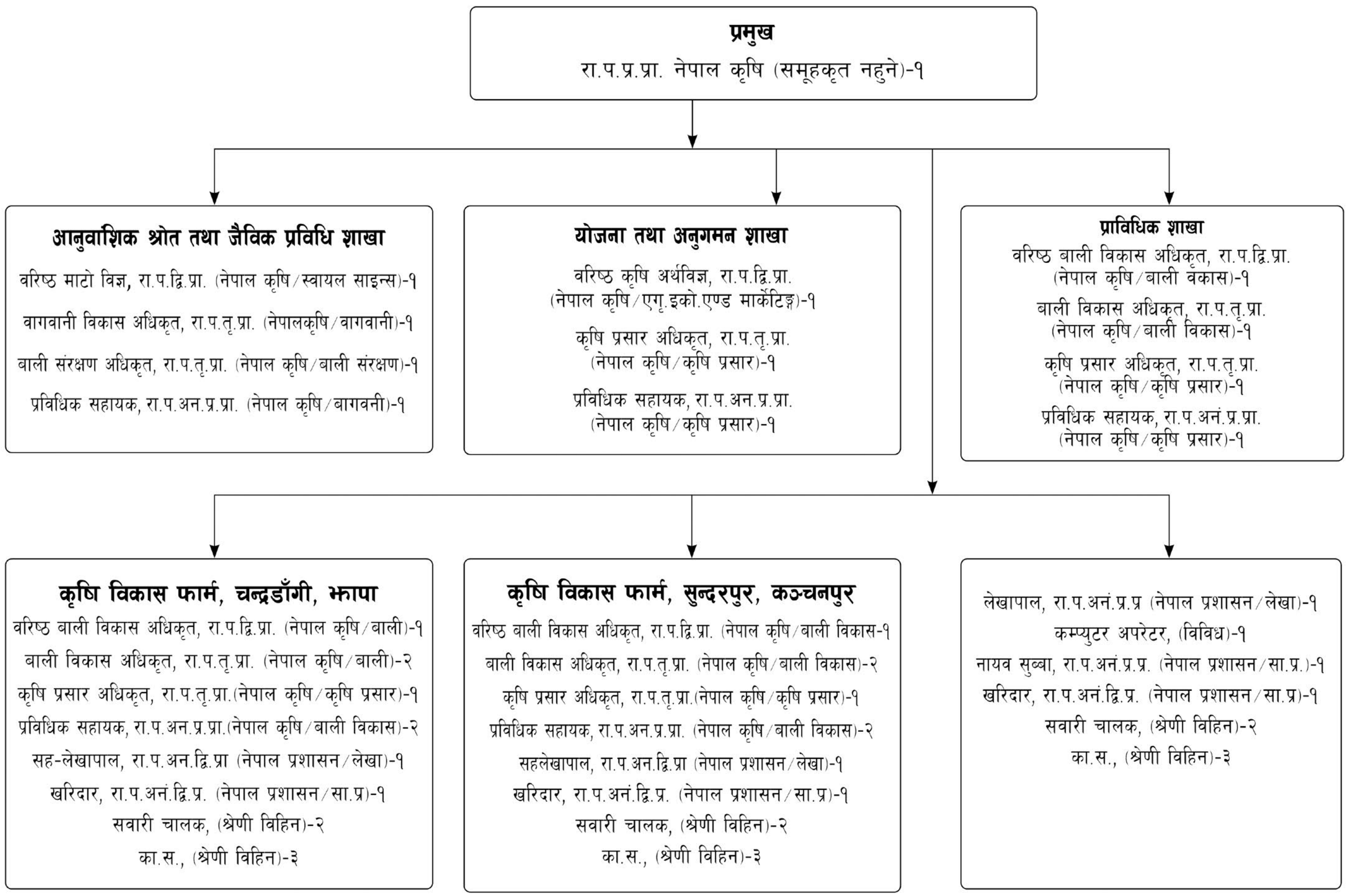

१.४ राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर

१.४.१ दुरदृष्टि

व्यावसायिक तरकारी विकास कार्यक्रमलाई भौगोलिक अवस्था तथा हावापानी सुहाउँदो, यातायात, बजार सुविधा तथा अन्य भौतिक सुविधा भएका स्थानहरूमा केन्द्रित गरी गुणस्तरीय तरकारी बीउ, ताजा तरकारी, आलु, कन्दमूल र मसला बालीहरूको उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन उन्नत प्रविधिको विकास र विस्तार गरी उत्पादकत्वमा वृद्धि ल्याई कृषकहरूको आयस्तर बढाउन सहयोग पुर्याउने।

१.४.२ लक्ष्य

देशको विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रहरूमा सम्भाव्यताको आधारमा गुणस्तरीय तरकारी बीउ, ताजा तरकारी, आलु, कन्दमूल र मसला बालीहरूको उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन उन्नत प्रविधिको विकास र विस्तार गरी उत्पादकत्वमा वृद्धि ल्याई कृषकहरूको आयस्तर बढाउन सहयोग पुर्याउने।

१.४.३ उद्देश्य

- देशको विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रहरूमा सम्भाव्यताको आधारमा गुणस्तरीय तरकारी बीउ, ताजा तरकारी, आलु, कन्दमूल र मसला बालीहरूको उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन उन्नत प्रविधिको विकास र विस्तार गरी उत्पादकत्वमा वृद्धि ल्याई कृषकहरूको आयस्तर बढाउन सहयोग पुर्याउने,
- तरकारी बीउ (प्रजनन, मूल र उन्नत), ताजा तरकारी, खायन तथा बीउ आलु (बेसिक तथा आलु बीया) र मसलाजन्य बालीहरूको बीउ र बिरुवाको उत्पादन बढाई आयात प्रतिस्थापन गरी आत्मनिर्भरता हासिल गर्नुको साथै निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने,
- ताजा तरकारी, आलु, मसला र कन्दमूलहरूको उपभोगस्तर बढाउदै जनताको पोषण स्थितिमा सुधार ल्याउने।

१.४.४ कार्य विवरण

- अन्तर्गतका फार्म केन्द्रहरूलाई आवश्यक नीतिगत तथा कार्यक्रमगत निर्देशन र पृष्ठपोषण।
- आलु, तरकारी तथा मसला बाली प्रवर्द्धनको क्षेत्रमा देशको फोकल कार्यालय।
- सम्बन्धित बाली वस्तुको राष्ट्रिय महत्त्वका विशेष उत्पादन कार्यक्रम जस्तैः मिशन तथा फोकस कार्यक्रम तर्जुमा तथा सञ्चालन गर्ने।
- नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्सँगको समन्वयमा आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास सम्बद्ध समस्या पहिचान र समस्या समाधानका लागि कृषि विभागलाई नीतिगत सुझाव प्रदान गर्ने,
- अन्तर्गतका फार्म, केन्द्रहरूमा नविनतम प्रविधि प्रदर्शन तथा प्रसारणको व्यवस्था सम्बन्धी कार्य, बीउ तथा बिरूवा लगायतका प्रसारण सामग्रीहरूको उत्पादन तथा वितरणको व्यवस्था,
- आलु, तरकारी तथा मसला बाली सम्बद्ध विषयमा राष्ट्रियस्तरमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- फार्म केन्द्र व्यवस्थापनका लागि कृषि विभागलाई आवश्यक परामर्श उपलब्ध गराउने,
- प्राङ्गारिक कृषिको फोकल कार्यालय भई कार्य सञ्चालन।
- तरकारी, आलु र मसला बालीका बीउबिजन र बिरुवाको गुणस्तर निर्धारण र नियमनमा प्राविधिक सुझाव, तरकारी, आलु र मसला बाली विकासमा आवद्ध सरकारी, गैरसरकारी, निजी एवम् अन्य संस्थाहरूसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

१.४.५ मातहतका कार्यालयहरू

१. तरकारी बाली विकास केन्द्र, खुमलटार

नेपालको आर्थिक विकासका लागि विशेष गरी तरकारी खेतीले महत्त्वपूर्ण योगदान दिन सक्ने कुरालाई दुष्टिगत गरी कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको तत्कालीन संरचना अनुसार विक्रम सम्वत् २०३० सालमा तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्रको स्थापना भएको हो। स्थापना कालदेखि नै यो केन्द्रले तरकारी बालीहरूको जातीय विकास कार्य गर्दै आएको थियो। यस केन्द्रद्वारा केही तरकारी बालीहरूका उल्लेखनिय जातहरू छनौट गरी उन्नत जातहरूको विकास गरिएको छ र ती जातहरू मध्ये तत्कालीन नेपाल सरकार कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयले उन्मोचित गरी व्यावसायिक तरकारी खेतीको लागि सिफारिस गरिएको छ। कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय तथा कृषि विभाग अन्तर्गतका सबै अनुसन्धान आयोजनाहरूका योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र सुपरीवेक्षण सम्बन्धी कार्य हालको नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषदद्वारा गराउने गरी मिति २०४४।०७।२५ को नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को निर्णयानुसार तरकारी बाली सम्बन्धी अनुसन्धानात्मक कार्यहरू नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्लाई जिम्मा दिए पछि यस केन्द्रले मुख्यतः तरकारी बालीहरूको विभिन्न जातहरूका प्रजनन् एवम् मूल बीउ उत्पादन गरी जातीय सम्वर्द्धन कार्यलाई निरन्तरता दिनुको साथ-साथै तरकारी बेर्ना उत्पादन तथा तरकारी खेतीमा संलग्न कृषकहरूलाई प्राविधिक सेवा-टेवा दिई रहेको छ। वि.सं. २०५२।०४।०१ देखि कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयको सङ्गठनात्मक परिवर्तन पश्चात् यस केन्द्रलाई कृषि विभागको क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय अन्तर्गत राखी सञ्चालन हुँदै आएकोमा पछि यो केन्द्र नेपाल सरकारको वि.सं. २०५८ सालको निर्णय अनुसार तरकारी विकास निर्देशनालय अन्तर्गत सञ्चालित भई रहेको थियो।

वि.सं. २०७२ सालको नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् मिति २०७५।०३।३२ को निर्णय अनुसार कृषि विभाग अन्तर्गत राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र स्थापना भयो र यसै अन्तर्गत तरकारी बाली विकास केन्द्र, खुमलटारको रूपमा यो फार्म सञ्चालनमा रहेको छ।

कार्य विवरण

- तरकारी बालीको जातीय संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन।
- तरकारी बालीको विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण सम्बन्धी कार्य।
- तरकारी बालीको बीउ तथा बेर्ना उत्पादन र वितरण।
- तरकारी बाली उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम एवम् प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने एवम् सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने।
- तरकारी बालीको विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र, सम्बन्धित ज्ञान केन्द्रहरू तथा अन्य सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action Oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- तरकारी बालीको विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,

- शहर केन्द्रीत तरकारी उत्पादन प्रविधि प्रदर्शन गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको तरकारी विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

२. तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम

नेपालमा तरकारी बीउ उत्पादनको विकास दिन प्रति दिन बढ्दै गइरहेको छ। तरकारी बीउ उत्पादनलाई प्रत्यक्ष सहयोग पुर्याउन सरकारीस्तरबाट तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रूकुमले महत्त्वपूर्ण कार्यहरू गर्दै आइरहेको छ। जुन स्थानमा तरकारीको ज्यादा माग हुन्छ त्यहाँ तरकारी खेती प्रशस्त मात्रामा गरिन्छ। त्यसको लागि असल किसिमको गुणस्तरयुक्त तरकारी बीउको आवश्यकता पर्दछ। असल खालको गुणस्तरयुक्त तरकारी बीउ उत्पादन गर्नको लागि उपयुक्त हावापानी भएको स्थान, दक्ष प्राविधिकहरू तथा उक्त स्थानमा कृषकहरूमा जागरूकताको आवश्यकता पर्छ। यसै सन्दर्भमा, नेपाल सरकारले अधिराज्यका विभिन्न स्थानमा बागवानी फार्म केन्द्रहरूको स्थापना गर्ने क्रममा यस तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुमको पनि स्थापना गरेको हो। वि.सं. २०३५ सालमा यस तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्रको स्थापना भएपछि तरकारी बाली सम्बन्धी अध्ययन परीक्षण, जातीय सम्वर्द्धन तथा संरक्षण, प्रजनन् तथा मूल बीउ उत्पादन र वितरण जस्ता महत्त्वपूर्ण कार्यहरू केन्द्रीयस्तरको बीउ उत्पादन केन्द्रको रूपमा तरकारी विकास निर्देशनालयको नीति निर्देशनमा रही यस केन्द्रले गर्दै आइरहेको थियो। २०६१ श्रावणबाट नयाँ संरचना अनुसार यस केन्द्रलाई बाली विशिष्ट नाम दिई समशीतोष्ण तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र नामाकरण गरी यस केन्द्रको प्राविधिक, आर्थिक एवम् प्रशासनिक कार्य तत्कालिन तरकारी विकास निर्देशनालयको मातहतमा राखिएको थियो।

वि.सं. २०७२ को नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुनःसंरचना पश्चात् मिति २०७५।०३।३२ को निर्णयअनुसार कृषि विभाग अन्तर्गत राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र स्थापना भयो र यसै अन्तर्गत यस केन्द्रको पुनः तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम नामाकरण गरियो।

कार्य विवरण

- विभिन्न तरकारी बालीहरूको जातीय संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन गर्ने,
- तरकारी बालीको विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने।
- विभिन्न तरकारी बालीहरूको प्रजनन् तथा मूल बीउ उत्पादन गरी बीउ उत्पादक कृषकहरूलाई वितरण गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action Oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- बीउ उत्पादक कृषक तथा बीउ व्यवसायीहरूलाई तरकारी बीउ उत्पादन सम्बन्धी तालिम दिने,
- तरकारी बीउ उत्पादक कृषकहरूलाई प्राविधिक सेवा टेवा उपलब्ध गराउने,
- कृषकस्तरमा उत्पादित तरकारी बीउको गुणस्तर नियन्त्रण तथा सुपरीवेक्षण गर्ने,
- तरकारीको बीउ परीक्षण सेवा सञ्चालन गर्ने,
- विभिन्न तरकारी बालीको बीउ तथा बीउ उत्पादन प्रविधि सम्बन्धी स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- तरकारी बीउ उत्पादन सम्बन्धमा कृषि अनुसन्धान केन्द्र, सम्बन्धित कृषि ज्ञान केन्द्रहरू तथा अन्य सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- तरकारी बीउ उत्पादन तथा ताजा तरकारी उत्पादनमा नविनतम प्रविधिको प्रयोग एवम् प्रदर्शन गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको तरकारी विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

३. अलैँची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलाम

कोशी प्रदेश, इलाम जिल्लाको सूर्योदय नगरपालिकाको पान्दाम भन्ने स्थानमा वि.सं. २०३२ सालमा अलैंची विकास आयोजनाको नाममा ३४५ रोपनी जग्गा खरिद भई अलैंची अनुसन्धान तथा विकास सम्बन्धी कार्यक्रमको थालनी भएको पाइन्छ। वि.सं. २०३९ सालमा तत्कालीन अलैंची विकास आयोजना नेपाल चिया विकास निगममा गाभिएको र वि.सं. २०४४ सालमा नेपाल सरकारको निर्णयले २०४५ साल भाद २९ देखि नेपाल चिया विकास निगमबाट अलग भई अलैंची बाली विकास कार्यक्रम नामाकरण भएको थियो। कृषि विभागको परिवर्तित संरचना अन्तर्गत वि.सं. २०४७ सालमा बागवानी विभाग अन्तर्गत रही पुनः वि.सं. २०४९ सालमा कृषि विभागको एकीकरण पश्चात् कृषि विकास विभाग अन्तर्गत रही वि.सं. २०५० सालदेखि अलैंची विकास केन्द्रको रूपमा अलैंची विकास सम्बन्धी कार्य गर्दै आएको छ र अलैंची बाली हेर्ने नेपाल भरिको यो एउटा मात्र सरकारीस्तरको केन्द्र हो।

वि.सं. २०७२ सालको नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् मिति २०७५।०३।३२ को निर्णय अनुसार कृषि विभाग अन्तर्गत राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र स्थापना भयो र यसै अन्तर्गत अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल रहेको छ।

कार्य विवरण

- अलैंचीको जातीय संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन।
- अलैंची विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने,
- नविनतम् प्रविधि जस्तैः तन्तु प्रजनन् आदिको उपयोग गरी रोगरहित अलैंची बेर्ना उत्पादन तथा वितरणको कार्य गर्ने,
- अलैंची उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम तथा प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने, सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- अलैंचीको विकास सम्बन्धमा कृषि अनुसन्धान केन्द्र, सम्बन्धित कृषि ज्ञान केन्द्रहरू तथा अन्य सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने, सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने, अलैंचीको बीउ, बेर्ना र प्रविधिको राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- अलैंची उत्पादन सम्बन्धी उन्नत प्रविधिको प्रदर्शन गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको अलैंची विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

४. आलु बाली विकास केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक

राष्ट्रको आलु बाली विकास कार्यक्रमलाई सहयोग पुर्‍याउन बीउ आलु, आलु बीयाँ (T.P.S.) उत्पादन एवम् अन्य आलु उत्पादन सम्बन्धी प्रविधिको विकास गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०३२ सालमा सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको लिसनुपाखर गाउँपालिका (साबिक जेठल गा.वि.स. वडा नं. ९) निगालेमा यस केन्द्रको स्थापना भएको हो। स्थापना कालदेखि गुणस्तरीय बीउ उत्पादनको अलावा आलु उत्पादन प्रविधिहरू बाह्य सेवा कार्यक्रम किसान समुदायमा हस्तान्तरण गर्ने, आई.पि.एम. कृषक पाठशाला एवम् स्थलगत तालिम, प्रदर्शनी

आदि कार्यक्रम सञ्चालन गरी आलु बाली विकास सम्बन्धी कार्य गर्दै आएको छ। यस केन्द्रले स्थापनाकाल वि.सं. २०३२ सालदेखि नै राष्ट्रियस्तरमा आलु बाली विकासका कार्यक्रमहरू मध्ये बीउ आलु उत्पादनमा प्रमुख भूमिका खेल्दै आएकोमा आ.व. २०४४/४५ मा खैरो पिप चक्के रोगको कारण बीउ आलु उत्पादन कार्यक्रम बन्द हुन पुग्यो। तथापि खैरो पिप चक्के रोगको नियन्त्रण एवम् व्यवस्थापन गर्दै रोग नियन्त्रणमा ल्याई आ.व. २०५२/५३ देखि पुनः बीउ आलु उत्पादन कार्यक्रमको साथै बाह्य सेवा सञ्चालन कार्यक्रम तथा बीयाँबाट आलु खेती प्रविधिको प्रसारसमेत गर्दै वि.सं. २०५४/५५ देखि आलु बीयाँसमेत उत्पादन गर्न सक्षम भई वार्षिक औसत १५ के.जी. आलु बीयाँ उत्पादन गर्दै आएको छ।

वि.सं. २०७२ सालको नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् मिति २०७५।०३।३२ को निर्णयअनुसार कृषि विभाग अन्तर्गत राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसला बानी विकास केन्द्र स्थापना भयो र यसै अन्तर्गत यस केन्द्रको पुनः आलु बाली विकास केन्द्र, निगाले नामाकरण गरियो।

कार्य विवरण

- आलु बालीको जातीय संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन गर्ने।
- आलु बालीको विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने।
- टिस्यु कल्चर प्रविधिको उपयोग गरी रोगरहित बीउ आलु उत्पादन तथा वितरणको कार्य गर्ने,
- टि.पि.एस. तथा टिस्युकल्चर लगायतका प्रविधिको प्रयोग गरी आलु उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम तथा प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- आलु बालीको विकास सम्बन्धमा कृषि अनुसन्धान केन्द्र, सम्बन्धित ज्ञान केन्द्र तथा अन्य सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- टि.पि.एस., पि.वि.एस. र बीउ आलुको राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- आलु बाली उत्पादन सम्बन्धी उन्नत प्रविधिको प्रदर्शन गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको आलु बाली विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

१.४.६ राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्रको सङ्गठन संरचना

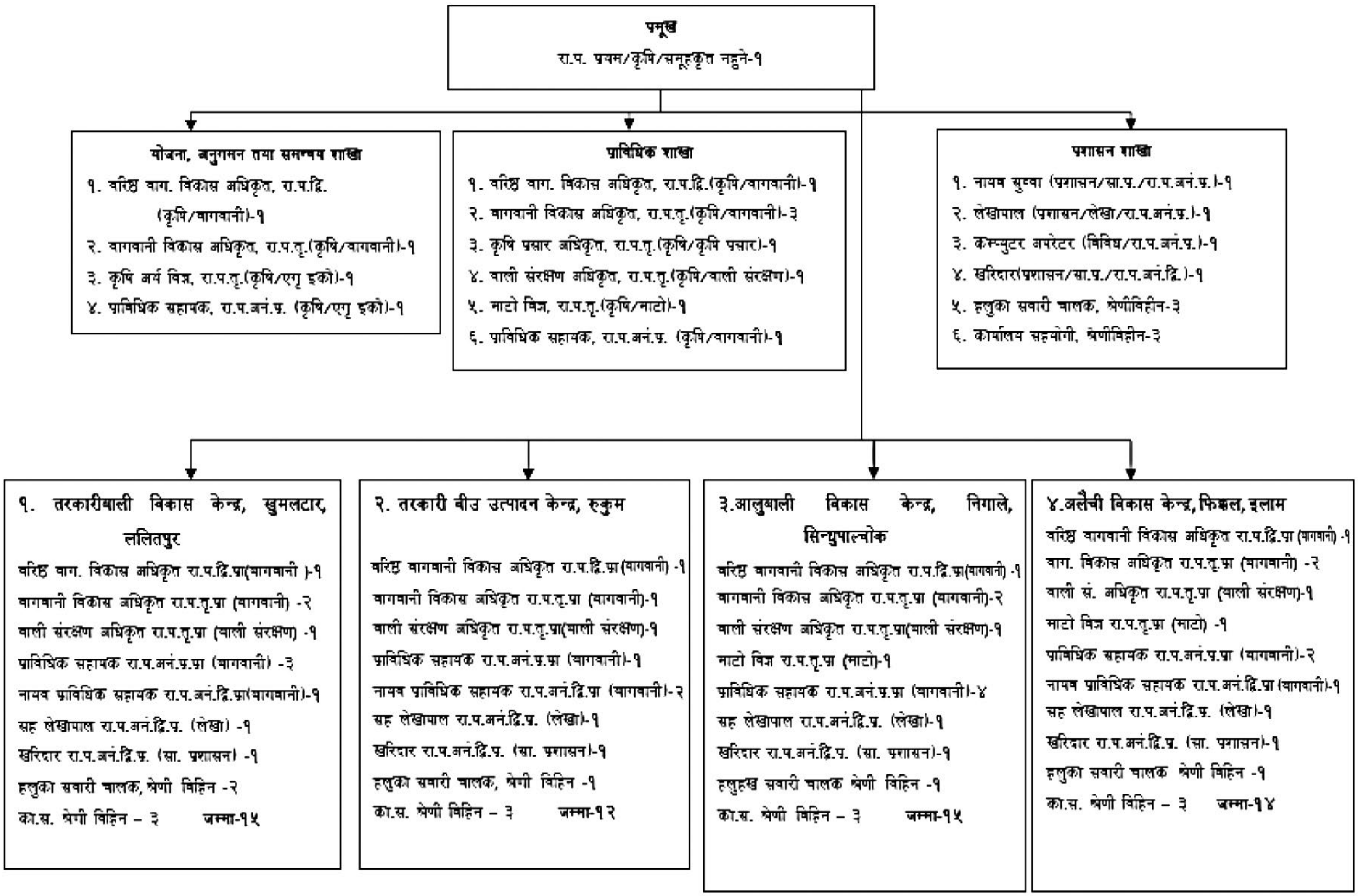

१.५ राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर

१.५.१ दुरदृष्टि

फलफूल बालीको बजारमुखी उत्पादनमा वृद्धि, खाद्य, पोषण तथा वातावरण सुरक्षा तथा समावेशी आर्थिक सम्वृद्धि।

१.५.२ लक्ष्य

फलफूल उत्पादनमा वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने।

१.५.३ उद्देश्य

- गुणस्तरीय फलफूलको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गरी कृषकहरूको आयस्तर बढाउने,
- फलफूल उद्योगका लागि कच्चा पदार्थ आपूर्ति गर्ने, व्यावसायिक फलफूल खेतीमार्फत रोजगारी तथा आयस्तर वृद्धि गर्ने,
- निर्यात योग्य फलफूलहरूको निर्यात व्यापार प्रवर्द्धन गर्ने,
- भू-क्षय रोकथाम तथा वातावरण संरक्षणमा टेवा पुर्याउने,
- कृषि पर्यटन विकासमा टेवा पुर्याउने।

१.५.४ कार्य विवरण

आफ्नो विषय क्षेत्रमा प्राविधिक आधिकारिक निकायको रूपमा काम गर्ने र तत् सम्बन्धी सम्पूर्ण जिम्मेवारी वहन गर्ने गरी यस केन्द्रको कार्य विवरण देहाय बमोजिम रहेका छन्।

- अन्तर्गतका फार्म केन्द्रहरूलाई आवश्यक नीतिगत तथा कार्यक्रमगत निर्देशन र पृष्ठपोषण गर्ने,
- फलफूल विकास प्रवर्द्धनको क्षेत्रमा देशको फोकल कार्यालयको रूपमा कार्य गर्ने,
- फलफूल बाली वस्तुको राष्ट्रिय महत्त्वका विशेष उत्पादन कार्यक्रम जस्तै मिशन कार्यक्रम तर्जुमा तथा सञ्चालन गर्ने,
- फलफूल विकाससँग सम्बन्धित समस्या पहिचान र समस्या समाधानका लागि कृषि विभागलाई नीतिगत सुझाव प्रदान गर्ने,
- अन्तर्गतका फार्म/केन्द्रहरूमा नविन प्रविधि प्रदर्शन तथा प्रसारणको व्यवस्था सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- फलफूलहरूको प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरणमा समन्वयको व्यवस्था,
- फलफूल सम्बन्धी विषयमा राष्ट्रियस्तरमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- फार्म केन्द्र व्यवस्थापनका लागि कृषि विभागलाई आवश्यक परामर्श उपलब्ध गराउने,
- नेपाल सरकारले तोकेको फलफूल विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

१.५.५ मातहतका कार्यालयहरू

१. समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर

नेपालको आर्थिक विकासमा कृषि क्षेत्र अन्तर्गत बागवानी उपक्षेत्रको महत्त्वपूर्ण योगदान हुने विषयलाई दृष्टिगत गरी बागवानी सुधार, प्रवर्द्धन, अनुसन्धान एवम् विस्तार गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०१९ सालमा काठमाडौंको कीर्तिपुरमा तत्कालीन श्री ५ को सरकार र भारत सरकारको संयुक्त प्रयासमा काठमाडौं अनुसन्धान बगैंचाको

स्थापना भएको थियो। वि.सं. २०२० सालमा यसलाई बागवानी अनुसन्धान केन्द्र, कीर्तिपुर नामाकरण गरियो। देशको चौतर्फी विकासमा बागवानी विकासको अपरिहार्यतालाई महशुस गरी मध्यपहाडी भागमा दूत गतिले फलफूल खेती सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान एवम् उत्पादनतर्फ लक्षित गरियो। कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय तथा कृषि विभाग अन्तर्गतका सबै अनुसन्धान आयोजनाहरूको योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र सुपरिवेक्षण सम्बन्धी कार्य राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान तथा सेवा केन्द्र हालको नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्, खुमलटारबाट गराउने गरी मिति २०४४।०७।२५ मा तत्कालीन श्री ५ को सरकार मन्त्रिपरिषद्को निर्णयानुसार मिति २०४४।०९।१७ देखि यस केन्द्रलाई उक्त परिषद् अन्तर्गत राखिएको थियो। आ.व. २०४६/४७ मा यस केन्द्रको नामाकरण राष्ट्रिय बागवानी अनुसन्धान कार्यक्रम गरी तदनुसार यस कार्यक्रम अन्तर्गत गरिने कार्यक्रमको लक्ष्य तथा कार्यक्रमहरू बढी अनुसन्धान मूलक क्षेत्रमा प्राथमिकता दिइयो। पुनः मिति २०४९।०४।०१ देखि यस कार्यालयलाई कृषि विकास विभाग (हाल २०५२।०४।०१ देखि कृषि विभाग) अन्तर्गत राखी बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुरको नामबाट कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आई रहेकोमा वि.सं. २०६१ साल वैशाख महिनादेखि लागू भएको नयाँ विभागीय संरचना अनुसार यस केन्द्रलाई केन्द्रीयस्तरको प्राथमिकतामा राखी केन्द्रीय बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर नामाकरण गरिएको थियो। वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा देश सङ्घीयतामा गएसँगै यो केन्द्र संघ अन्तर्गत रहेको र यसको नाम केन्द्रीय बागवानी केन्द्रबाट परिवर्तन भई समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र भएको छ।

आर्थिक वर्ष २०४३/४४ देखि २०५५/५६ सम्म बाह्र वर्ष यस केन्द्रको करिव ८ हेक्टर क्षेत्रफलमा जापान सरकारको सहयोगमा बागवानी विकास आयोजनाले विभिन्न हिउँदे फलफूलको (नास्पाती, अङ्गुर, हलुवावेद, कटुस, आदि) तथा सुन्तलाजात फलफूल (सुन्तला, जुनार, आदिको) अध्ययन अनुसन्धान तथा परीक्षणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको थियो भने उक्त आयोजना आ.व. २०५६/५७ देखि समाप्त भएको हुनाले आ.व. २०५७/५८ देखि उक्त आयोजनाले सञ्चालन गर्दै आएको सम्पूर्ण कार्यक्रमहरूसमेत यसै केन्द्रले नियमित कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालन गरी अध्ययन, परीक्षणका कार्यहरूलाई निरन्तरता दिँदै आइरहेको छ।

कार्य विवरण

- समशीतोष्ण फलफूलको जातीय संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन गर्ने,
- समशीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने,
- समशीतोष्ण फलफूलका प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- समशीतोष्ण फलफूल उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- समशीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फर्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action oriented) अध्ययना परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- समशीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- समयमा कार्यसम्पादनको प्रगति विवरण राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई उपलब्ध गराउने ।

२. सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, पाल्पा

वि.सं. २०२५ सालमा कृषि फार्म प्रयोगशालाको नाममा स्थापित भई वि.सं. २०४९/५० मा नाम परिवर्तन भई बागवानी फार्म पाल्पा नामाकरण यस फार्मको वि.सं. २०५२ सालमा पुनः बागवानी केन्द्र नामाकरण गरिएको थियो। पछि २०६१।०८।०४ को निर्णयले सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, पाल्पा नामाकरण भएको छ। हाल सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, पाल्पा नामाकरण गरिए तापनि पुरानो बागवानी फार्म केन्द्रले पुर्‌याउँदै आएको सम्पूर्ण बागवानी सेवाहरू यथावत राखी सुन्तलाजात फलफूलहरूको स्रोत केन्द्रको रूपमा विकास गरिँदै लगिएको छ। यस केन्द्रले वर्षेनी फलफूलतर्फ सुन्तलाजातका (सुन्तला, जुनार, कागतीका विभिन्न जातका), विभिन्न फूलका बिरुवाहरू तथा तरकारी बीउ उत्पादनतर्फ मूला (प्युठाने रातो), सिमी (चौमासे)। र प्याज (एग्रीफाउण्ड डार्करेड) का स्रोत बीउहरू उत्पादन गरी माग अनुसार सुलभ तरिकाबाट बिक्री वितरण गर्दै आइरहेको छ।

कार्य विवरण

- सुन्तलाजात फलफूलको जातीय सरक्षण एवम् सम्वर्द्धन गर्ने,
- सुन्तलाजात फलफूल विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- सुन्तलाजात फलफूलका प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- सुन्तलाजात फलफूल उत्त्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- सुन्तलाजात फलफूल विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने, सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स साना कार्यमुखी (Action-oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- सुन्तलाजात फलफूल विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- समयमा कार्यसम्पादनको प्रगति विवरण राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई उपलब्ध गराउने।

३. कफी विकास केन्द्र, गुल्मी

कफी विकास केन्द्रको स्थापना २०४२ साल फाल्गुन ०७ गते भएको हो र यो केन्द्र नेपाल सरकारको लगानी रहेको नेपालको कफी विकाससँग सम्बन्धित कार्य गर्ने एक मात्र फार्म केन्द्र हो। यो फार्म कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र अन्तर्गत रहेको छ। यस फार्मको कूल क्षेत्रफल २१३ रोपनी ८ आना रहेको छ। कफी विकास केन्द्र नेपालको एकमात्र कफीको स्रोत केन्द्र लगायत कफी विकास सम्बन्धी विभिन्न गतिविधि सञ्चालन गर्ने सङ्घीय संरचनामा रहेको फार्म हो। यो केन्द्र लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत गुल्मी जिल्लाको मुसीकोट नगरपालिका वडा नं. ५, ऑपचौरमा अवस्थित रहेको छ। वि.सं. २०४१ साल माघ २ गतेदेखि फाल्गुण १ सम्म तत्कालीन राजा विरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवबाट पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको अनौपचारिक भ्रमणको अवसरमा गुल्मीको मुख्य कफी क्षेत्र रहेको आँपचौरको भ्रमण पश्चात् कफी विकासको लागि निर्देशन दिए बमोजिम कार्यक्रम सञ्चालन हुन थाल्यो, सोही निर्देशन

कार्यान्वयन गर्नका लागि वि.सं. २०४२ साल फाल्गुण ७ गते कफी विकास केन्द्रको स्थापना भएको हो। स्थापनाकालदेखि नै यस केन्द्रले कफीको बीउ तथा बिरुवा उत्पादन, वितरण, कफीको जर्मप्लाज्य सरक्षण तथा सम्वर्द्धन, समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण, तालिम तथा प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउदै आइरहेको छ।

कार्य विवरण

- कफीको जातीय संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन गर्ने,
- कफी विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- कफी प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- कफी उत्पादन, प्रशोधन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- कफी विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action-oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- कफी विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- समयमा कार्यसम्पादनको प्रगति विवरण राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई उपलब्ध गराउने।

४. शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मुस्ताङ

नेपाल सरकार कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र अन्तर्गत रहेको यस शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्रको स्थापना तत्कालीन श्री ५ को सरकारको तेस्रो पञ्चवर्षीय योजनाकालमा भारतीय सहयोग नियोग र नेपाल सरकारको संयुक्त प्रयासमा २०२३ साल भाद्र १४ गते बगैंचा तथा नर्सरीको रूपमा स्थापना भएको हो। मुस्ताङ जिल्ला घरपझोङ गाउँपालिका वडा नं. २ मा अवस्थित यस केन्द्रले ५८ वर्षको लामो अवधिमा विभिन्न विभाग, परिषद् अन्तर्गत रही (अर्चाड कम नर्सरी थाक, मार्फा २०२३ साल, कृषि फार्म थाक मार्फा २०२९ साल, राष्ट्रिय शीतोष्ण बागवानी अनुसन्धान केन्द्र मार्फा २०४३ साल, बागवानी केन्द्र मार्फा, २०५२ साल र शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मार्फा २०६१ साल) विभिन्न बागवानीजन्य क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दै राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्दै आएको छ। स्थापनाकालमा २० रोपनी जमिनबाट सुरु भएको यस केन्द्रले २०२९ र २०३५ सालमा जग्गा बढाउँदै हाल १७६ रोपनी (१७५ रोपनी मार्फामा र १ रोपनी जोमसोममा। क्षेत्रफलमा फैलिएको छ। सशस्त्र द्वन्दको समयमा वि.सं. २०५८ सालदेखि केन्द्रको स्वामित्वमा रहेको थासाङ-४, घाँसास्थित २० रोपनी जग्गा सुरक्षा निकाय (नेपाली सेना) ले प्रयोग गर्दै आइरहेको छ।

यस केन्द्र जिल्लाको सदरमुकाम जोमसोमदेखि ७ किलोमिटर दक्षिण कालीगण्डकीको किनारमा अवस्थित छ। केन्द्र २८° २०' देखि २९° ०५' उत्तरी अक्षांश र ८३°३०' देखि ८४° १५' पूर्वी देशान्तरमा अवस्थित छ भने समुद्री सतहदेखि २६५० मिटर उचाइमा रहेको छ ।

कार्य विवरण

- स्याउ, नासपाती, ओखर लगायतका शीतोष्ण फलफूलको जातीय संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन गर्ने,
- शीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- शीतोष्ण फलफूलका प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- शीतोष्ण फलफूल उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- शीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र, ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार तथा सुविधाको उपयोग गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- शीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- समयमा कार्यसम्पादनको प्रगती विवरण राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई उपलब्ध गराउने,

५. उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही

उष्ण तथा उपोष्ण प्रदेशीय फलफूल र तरकारी बालीहरूको उच्च गुणस्तरयुक्त बिरुवा एवम् बीउ उत्पादन गरी माग आपूर्ति गर्न वि.सं. २०२९ साल आषाढ १२ गते वृहत बागवानी केन्द्रको रूपमा यस केन्द्रको विधिवत स्थापना भएको हो। मधेश प्रदेश अन्तर्गत सलाही जिल्लाको लालबन्दी नगरपालिका-१ मा अवस्थित यस केन्द्र उष्ण तथा न्यानो समशीतोष्ण फलफूल, तरकारी तथा आलङ्कारिक बोटहरूको उच्च गुणस्तरीय बीउ एवम् बिरुवाको उत्पादन गरी आपूर्ति गर्ने र सो बालीहरूको उपयुक्त जात र खेती प्रविधिको खोजी एवम् विकास गरी कृषक समक्ष पुर्‍याई उनीहरूको जीवनस्तर माथि उकास्ने मुख्य उद्देश्यका साथ स्थापना भएको हो। यस केन्द्रको स्थापना पश्चात् समयानुकूल कृषि निकायको सङ्गठनात्मक संरचनामा हेरफेर एवम् परिवर्तन भए बमोजिम वि.सं. २०२९/०३।१२ देखि २०२९।०९।८ सम्म फलोद्यान विभाग, वि.सं. २०२९।०९।०९ देखि २०४४ आषाढसम्म कृषि विभाग, २०४४ श्रावणदेखि २०४७ आषाढसम्म राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान तथा सेवा केन्द्र, वि.सं. २०४७ श्रावणदेखि २०४९ आषाढसम्म बागवानी विभाग, २०४९ श्रावणदेखि २०५२ आषाढसम्म कृषि विकास विभाग र २०५२ श्रावणदेखि २०५८/०६/११ सम्म कृषि विभाग अन्तर्गत फलफूल तथा तरकारी विकास निर्देशनालयको प्राविधिक तथा मध्यमाञ्चल क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयको प्रशासनिक निर्देशनमा सञ्चालन भई वि.सं. २०५८/०६/१२ देखि कृषि विभाग अन्तर्गत तत्कालिन फलफूल विकास निर्देशनालयको प्रत्यक्ष प्रशासनिक एवम् प्राविधिक निर्देशनमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आइरहेकोमा वि.सं. २०७५ श्रावणदेखि राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र अन्तर्गत सङ्घीय फार्मको रूपमा सञ्चालन हुँदै आएको छ। कृषि क्षेत्रमा हुने समयानुकूल सङ्गठनात्मक संरचनाको परिवर्तनसँगै यस केन्द्रको नामाकरणमा पनि हेरफेर हुँदै आइरहेकोमा २०६१ वैशाखदेखि यसको नाम उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र रहन गएको छ।

यस केन्द्रमा भारत, पाकिस्तान, अमेरीका, थाइलैण्ड लगायत नेपालका विभिन्न सरकारी तथा निजी फार्म केन्द्रहरूबाट विभिन्न फलफूल, तरकारी एवम् आलङ्गारिक बोटबिरुवाका बीउ एवम् बिरुवा ल्याई जातीय

संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन गरिएको छ। जस अनुसार आँपमा आम्रपाली, मल्लिका, निलमसहित ३५ जात, लिचीमा ९ जात, अम्बामा ६ जात, केरामा ५ जात, एभोकाडोमा ५ जात, नरिवलमा २ जात. रुखकटहरमा ३ जातका साथै सपोटा, काठे बदाम, मेकाडेमियानट, सुपारी, बडहर, अनार, वयर, इमली आदि तथा तरकारी बालीतर्फ गोलभेडामा ५ जात, आलुमा ७ जात, भण्टामा ३ जात, काउलीमा २ जात, मूलामा २ जातका साथै रामतोरीया, लौका, काँक्रा, फर्सि, घिरौला, बोडी आदि र आलङ्कारिक बोटतर्फ गुलाबमा ७७ जात, बोगेनबेलीयामा २४ जात, क्रोटनमा २५ जात, पाममा ७ जात, रबर प्लान्टमा ३ जातका साथै मालती, धुपी, अशोक, गुनकेशरी, रुद्राक्ष र सुगन्ध कोकीला जस्ता अनेकौ बोटबिरुवाहरूको माउबोटहरू लगाई तिनको जातीय संरक्षण, सम्वर्द्धन गरी उपयुक्त जातहरूको बीउ, बेर्ना, बिरुवा उत्पादन गरी कृषकस्तरमा बिक्री वितरण गरिन्छ।

कूल १८५.५४ हेक्टर क्षेत्रफल रहेको यस केन्द्रको औषत अधिकतम तापक्रम ३१° से. र औषत न्यूनतम तापक्रम २०° से. रहेको छ भने गर्मी महिना वैशाख (असारको अधिकतम तापक्रम ४२° से. र जाडो महिना पौष, माघको न्यूनतम तापक्रम ४०° से. सम्म रहेको पाइन्छ।

कार्य विवरण

- आँप, लिची, केरा, भुइकटहर लगायतका उष्णप्रदेशीय फलफूलको जातीय संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन गर्ने,
- उष्ण प्रदेशीय फलफूल विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- उष्ण प्रदेशीय फलफूलका प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- उष्ण प्रदेशीय फलफूल उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- उष्ण प्रदेशीय फलफूल विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- उष्ण प्रदेशीय फलफूल विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- समयमा कार्यसम्पादनको प्रगति विवरण राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई उपलब्ध गराउने।

१.५.६ राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रको सङ्गठन संरचना

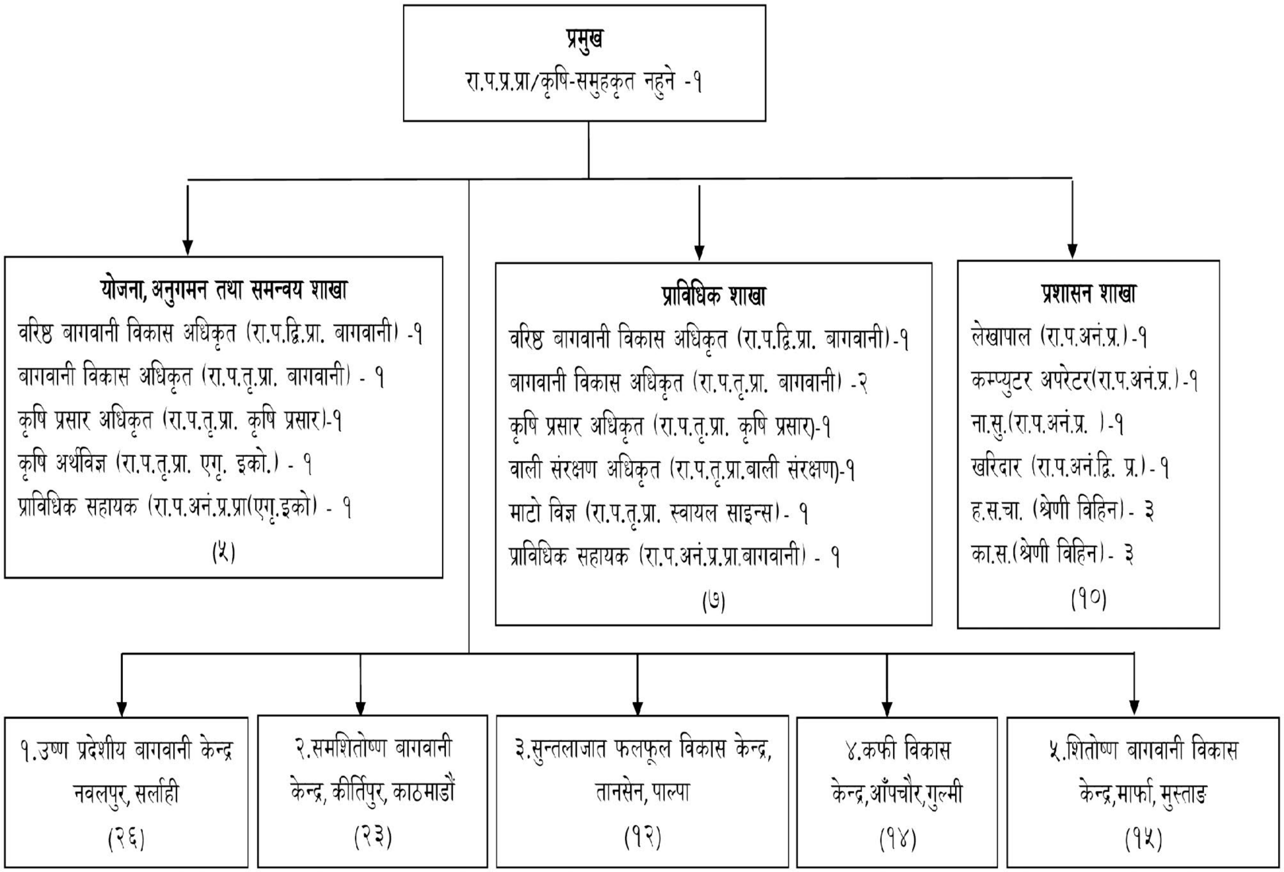

१.६ व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन

१.६.१ दुरदृष्टि

आधुनिक तथा व्यावसायिक कृषि क्षेत्र।

१.६.२ कार्य विवरण

- व्यावसायिक कीट विकास अन्तर्गत पर्ने मौरी, रेशम, च्याउ लगायतका बस्तुहरूको प्रवर्द्धनका लागि देशको फोकल कार्यालयको रूपमा काम गर्ने,
- व्यावसायिक कीट सम्बद्ध सङ्घीय संरचनामा पर्ने फार्म केन्द्रहरूलाई नीति तथा कार्यक्रमगत पृष्ठपोषण एवम् व्यवस्थापकीय पक्षमा कृषि विभागलाई परामर्श उपलब्ध गराउने,
- मौरी, रेशम, च्याउ लगायतका वस्तुहरूको राष्ट्रिय महत्त्वका विशेष उत्पादन कार्यक्रम तर्जुमा, सञ्चालन तथा कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने,
- मौरी, रेशम, च्याउ लगायतका वस्तुहरूको समग्र विकासका लागि मूल्य अभिवृद्धि शृङ्खलामा आधारित पद्धति अनुरूप अगाडि बढाउन मूल्य शृङ्खलाका सम्वाहकको पहिचान, क्षमता अभिवृद्धि, मूल प्रवाहीकरण गर्दै उपभोग योग्य वस्तु तयारी तथा बजारीकरणमा सहजीकरण गर्ने,
- मौरी, रेशम, च्याउ लगायतका वस्तुहरूको विकाससँग सम्बन्धित समस्या पहिचान, विश्लेषण तथा समाधानका लागि कृषि विभागलाई नीतिगत सुझाव पेश गर्ने,
- नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्, कृषि तथा वन विश्वविद्यालय, नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान लगायत राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाको समन्वयमा व्यावसायिक कीट विकास शिक्षा-अनुसन्धान-प्रसारको अन्तरसम्बन्ध कायम गर्दै नविनतम प्रविधि प्रवर्द्धन तथा प्रसारणको व्यवस्था मिलाउने,
- व्यावसायिक कीट सम्बद्ध विषयमा राष्ट्रियस्तरमा विशेषज्ञ सेवा एवम् सम्बन्धित प्रसारण सामग्रीहरूको उत्पादन तथा वितरणको व्यवस्था मिलाउने,
- व्यावसायिक कीट विकासमा संलग्न निजी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा राष्ट्रिय डाटावेश तयार एवम् अद्यावधिक गर्ने,
- व्यावसायिक कीट विकास सम्बन्धी प्रवर्द्धन गर्ने नीति (रेशम र च्याउ समेत), ऐन, नियम, निर्देशिका र कार्यविधिको मस्यौदा तयार गरी स्वीकृतिका लागि सम्बन्धित निकायमा समन्वय र पहल गर्ने,
- मौरी, रेशम र च्याउसँग सम्बन्धित उत्पादन सामग्री र उत्पादनहरूको गुणस्तर र मापदण्ड तयार एवम् अद्यावधिक गर्ने,
- प्रदेश तथा स्थानीय तहसँग समन्वय गरी मौरी, रेशम र च्याउसँग सम्बन्धित उत्पादन सामग्रीको उपलब्धता र आपूर्तिको सुनिश्चितताको लागि स्रोत केन्द्रहरूको पहिचान तथा राष्ट्रिय वासलात तयार गर्ने,
- स्रोत केन्द्रहरूको अनुगमन मूल्याङ्कनको आधारमा व्यवसाय दर्ता र खारेजीको आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
- मौरी प्रवर्द्धन नीति, २०७३ मा व्यवस्था भएका विषयवस्तुको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने ऐन नियमहरूको निर्माण गरी पूर्ण कार्यान्वयनमा ल्याउन पहल गर्ने।

१.६.३ मातहतका कार्यालयहरू

१. मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी

मौरीपालन व्यवसाय नेपालको पुर्ख्यौली पेशा हुनु, प्राक्तिक चरनको उपलब्धता, उपयुक्त हावापानी आदि कारणले मौरीपालन व्यवसायको प्रचुर सम्भावना देखिएको सन्दर्भमा यही व्यवसायमार्फत गरिब जनताको जीवनस्तर उकास्नमा मद्दत पुगोस् भन्ने हेतुले मौरीपालन व्यवसायको विकास र विस्तारको जिम्मेवारी दिई तत्कालीन कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, कृषि विभाग अन्तर्गत मौरीपालन विकास शाखाको स्थापना भएको थियो। यस कार्यालयको स्थापना २०३७/३८ सालमा 'विशेष मौरीपालन कार्यक्रम भनि एउटा सानो एकाइको रूपमा रेशम खेती विकास शाखासँगै खोपासीमा भएको थियो। यसपछि तत्कालीन राजा विरेन्द्रबाट निर्देशन भए बमोजिम मौरीपालन कार्यक्रमलाई कृषि विभाग अन्तर्गत केन्द्रीयस्तरको कार्यालयको रूपमा "मौरीपालन केन्द्र" को नामबाट आ.व. २०४२/४३ मा गोदावरीमा स्थापना गरिएको हो। यस क्रममा कार्यालयको काम, प्रकृति र उद्देश्यलाई दृष्टिगत गरी आ.व. २०४९/५० मा "मौरीपालन केन्द्र" को नाम परिवर्तन गरी "मौरी विकास कार्यक्रम" राखियो। पुनः आ.व. २०५२/५३ मा यस कार्यालयलाई व्यावसायिक कीट विकास निर्देशनालयको मातहतको शाखाको रूपमा कायम गरी "मौरी विकास शाखा" भनेर नामाकरण गरियो। तत्कालीन कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, कृषि विभागको स्वीकृत संरचना (आ.व. २०६१/६२) अनुसार उक्त शाखाको परिमार्जित नाम "मौरीपालन विकास शाखा रहेको थियो।

वि.सं. २०७२ को नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् मिति २०७४/०४/०१ देखि उक्त शाखा मौरी विकास केन्द्रको रूपमा नामाकरण भएको छ। ललितपुर जिल्लाको गोदावरी न.पा. बडा नं. २ को गोदावरीमा अवस्थित यो कार्यालय राष्ट्रिय बनस्पति उद्यानसँगै जोडिएको छ। जिल्ला सदरमुकामबाट ११.२ किलोमिटर दक्षिणपूर्वमा अवस्थित यो कार्यालय समुन्द्र सतहदेखि १५३० मीटर (५१०० फिट) को उचाइमा रहेको छ।

कार्य विवरण

- मौरीको प्रजाती संरक्षण, सम्वर्द्धन एवम् वंश सुधारको लागि सरकारी, गैह्र सरकारी एवम् निजी सरोकारवाला संघ सस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने,
- मौरीपालन विकास र विस्तारको लागि राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा व्यावसायिक कीट विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- मौरी स्रोत केन्द्रको स्तरोन्नतीका लागि तालिम, प्रविधि विस्तार, प्राविधिक सेवा टेवा तथा अनुगमन निरीक्षण लगायत आवश्यक गतिविधि सञ्चालन गर्ने,
- नविनतम प्रविधिको उपयोग गरी मौरीपालन विकास र विस्तारको लागि उत्पादक कृषक एवम् उद्यमीलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- मौरी सम्बन्धी विषयमा विशेषज्ञ तथा प्रशिक्षण सेवा प्रदान गर्ने,
- मौरीपालन विकास र विस्तारका सम्बन्धमा कृषि अनुसन्धान केन्द्र, कृषि ज्ञान केन्द्र तथा स्थानीय तहसँग समन्वय एवम् क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,
- मौरी सम्बन्धी समस्या समाधानका लागि कार्यमुखी (Action research) अध्ययन परीक्षणण सञ्चालन गर्ने,

- मौरीपालनसँग सम्बन्धित उन्नत प्रविधिको प्रदर्शन सञ्चालन, प्रविधि विकास तथा विस्तार गर्ने,
- स्थानीय प्रजातिका मौरी संरक्षण, चरन संरक्षण, भौगोलिक चरन पात्रो तयारी, पात्रो अद्यावधिक र समृद्ध बनाउदै जैविक विविधता संरक्षणमा टेवा पुर्याउने,
- आम जनसमुदाय बीच मह सेवन र परागसेचनबारे जनचेतनामूलक गतिविधि परिचालन गर्ने,
- मौरी चरन क्षेत्रको पहिचान, सर्भे, संरक्षण र विस्तार गरी वातावरण संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने,
- गुणस्तरीय मह बजारीकरणमा नेपाली महको प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक गतिविधि सञ्चालन गर्ने,
- प्रभावकारी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा मूल्याङ्कनका लागि मौरीपालन क्षेत्र (मौरी स्रोत केन्द्र, मौरीगोला, कृषक व्यवसायी, मह उत्पादन र खपत) को डाटावेस तयार तथा अद्यावधिक गर्ने,
- मौरीमा आधारित एपि टुरिजम विकास र विस्तारमा सहजीकरण गर्ने।

२. रेशम विकास केन्द्र, खोपासी, काभ्रे

सन् १९७१ मा १० वर्षे कृषि आयोजना लागू भएको समयमा व्यावसायिक महत्त्वका कीराहरूको विकास गर्ने उद्देश्यले सन् १९७५/७६ मा खोपासीमा व्यावसायिक कीट विज्ञान आयोजनाको नामले मौरी सहित रेशम खेती केन्द्रको स्थापना भयो। वि.सं. २०४२ सालमा स्वर्गीय राजा विरेन्द्रबाट मध्यमाञ्चल क्षेत्रीय विकास भ्रमणको क्रममा खोपासी केन्द्रको निरीक्षणपछि मौरीपालनलाई खोपासीबाट ललितपुरको गोदावरीमा सारियो र २०४३ सालदेखि खोपासीले रेशम खेती कार्यक्रम मात्र सम्हाल्दै आएको छ। आ.व. २०५२/५३ देखि कृषि विभागको साङ्गठनिक ढाँचामा भएको परिवर्तन पश्चात् यसको नाम रेशम खेती विकास शाखा खोपासी कायम भई कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको थियो।

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, कृषि विभागको स्वीकृत संरचना अनुसार २०७४।०४।०१ देखि रेशम खेती विकास शाखा सङ्घीय संरचना बमोजिम पुनः संरचना भए अनुसार परिमार्जित गरी रेशम विकास केन्द्र कायम भएको छ। यो कार्यालय काठमाडौंदेखि ३५ कि.मि. पूर्व काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लास्थित पनौती न.पा. वडा नं. १० खोपासीमा रहेको छ।

कार्य विवरण

- विभिन्न रेशम कीरा प्रजातीहरूको मातृस्रोतको संरक्षण सम्वर्द्धन एवम् विकास गर्ने,
- सिफारिस रेशम कीराको जातको अण्डा उत्पादन गरी विभिन्न सरकारी फार्म केन्द्र, कृषक समूह तथा सहकारीहरूलाई आपूर्ति व्यवस्था मिलाउने,
- रेशम कीरापालन विकास र विस्तारको लागि राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा व्यावसायिक कीट विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- नविनतम प्रविधिको उपयोग गरी रेशम कीरापालन, विकास र विस्तारको लागि उत्पादक कृषक एवम् उद्यमीलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- रेशम सम्बन्ध विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- रेशम कीरापालन प्रविधिको विकास र विस्तारका सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,

- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमुखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- रेशम प्रशोधन गरी धागो, कपडा तथा रेशमजन्य उद्योग प्रवर्द्धन निजी क्षेत्रको क्षमता विकास गर्ने,
- रेशम कीरापालनसँग सम्बन्धित उन्नत प्रविधिको प्रदर्शन सञ्चालन गर्ने,
- रेशम कीरापालन, विकास र विस्तारका लागि राष्ट्रिय स्रोतकेन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- रेशम सम्बन्धी विभिन्न नविनतम प्रविधिहरूको Package of practice तयार गरी ICT मार्फत प्रचार प्रसार तथा वितरण गर्ने,
- किम्बु तथा रेशमको स्रोत केन्द पहिचान, तथ्याङ्क सङ्कलन र अध्यावधिक कार्यमा सहजिकरण गर्ने,
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा रही रेशम सम्बन्धी काममा संलग्न प्राविधिक जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने,
- किम्बु तथा रेशम कीराका जातहरूको बिरूवा तथा अण्डाका माग तथा आपूर्ति सम्बन्धी वार्षिक वासलत तथा माग आपूर्तिको प्रक्षेपण गर्ने,
- रेशम कीरापालनमा संलग्न व्यवसायी, समूह तथा सहकारीहरूलाई लक्षित गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सहजीकरण गर्ने।

१.६.४ व्यावसायिक कीट विकास केन्द्रको सङ्गठन संरचना

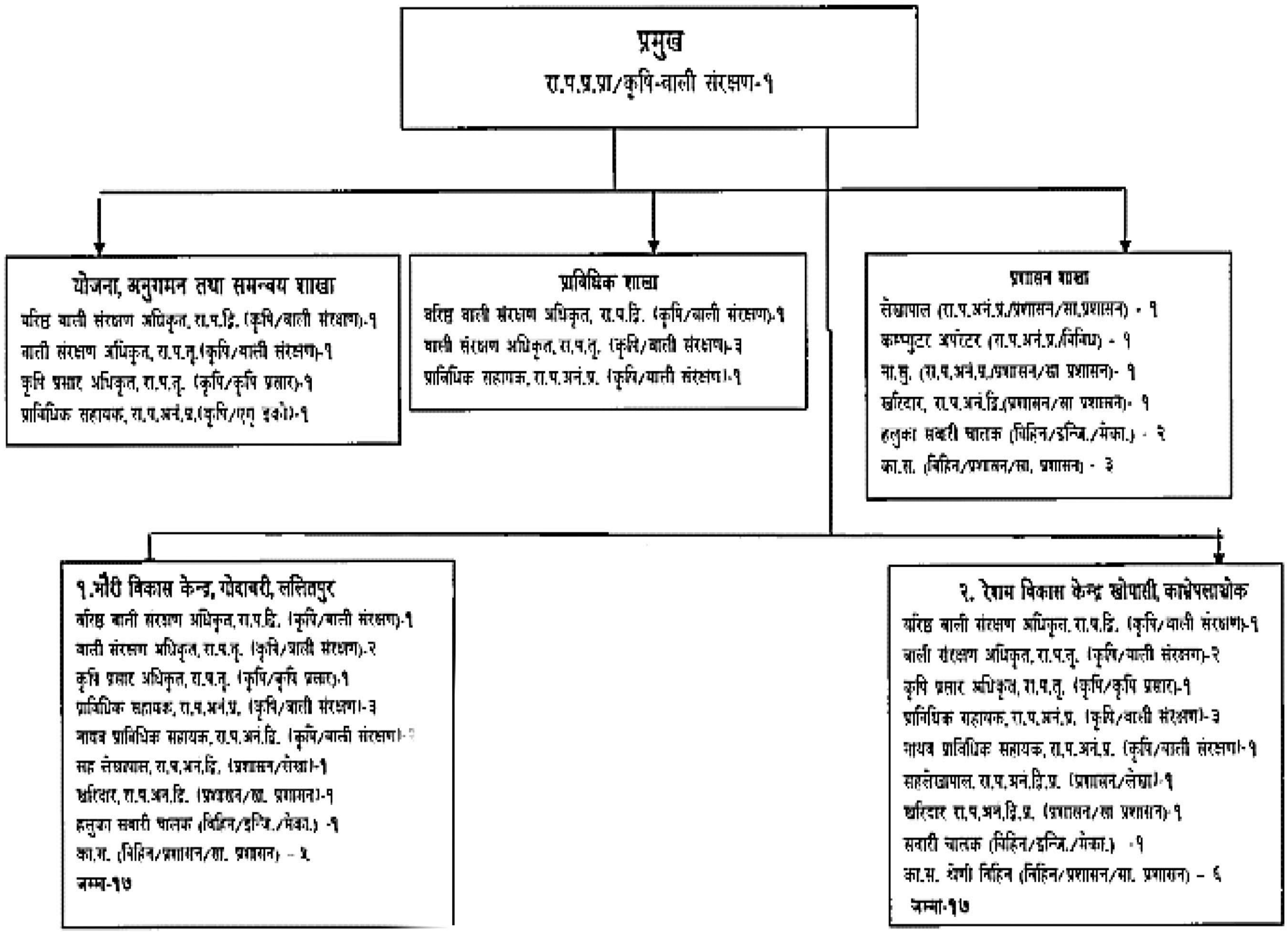

१.७ केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला (माटो, बीउ, बाली संरक्षण), हरिहरभवन, ललितपुर

१.७.१ दृष्टिकोण

अन्तर्राष्ट्रियस्तरको मान्यता प्राप्त प्रयोगशाला सेवाबाट कृषि उत्पादनका सामग्री (माटो, मल, बीउ, विषादी इत्यादि) को गुणस्तर सुनिश्चित गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिबाट कृषिको व्यावसायीकरण, विविधीकरण र आयात प्रतिस्थापन गर्दै खाद्य सुरक्षामा टेवा पुर्‍याउने।

१.७.२ लक्ष्य

- राष्ट्रियस्तरमा सरकारी, निजी एवम् गैरसरकारी संस्थाबाट सञ्चालित प्रयोगशालाहरूको मापदण्ड तथा स्तर निर्धारण गर्ने,
- समकक्षीकरण, प्रमाणीकरण तथा मान्यता प्रदायक निकायको रूपमा कार्य गर्ने।
- सरकारी, निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट सञ्चालित प्रयोगशालाहरूको अनुगमन तथा नियमन गर्ने।

१.७.३ उद्देश्य

- कृषि क्षेत्रको प्रयोगशाला सम्बन्धी नीति निर्माणमा सहयोग, नीति कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन एवम् प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने,
- गुणस्तरिय प्रयोगशाला (अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त) को निर्माण एवम् Reference Lab को रूपमा सञ्चालन गर्ने,
- खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा प्रयोगशालाको तर्फबाट टेवा पुयाउने।

१.७.४ रणनीति

- नीति निर्माण एवम् कार्यान्वयनमा बहुसरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय,
- राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डको आधारमा अनुगमन एवम् नियमन,
- अन्तर्राष्ट्रिय एवम् देशका अन्य प्रयोगशालासँग समन्वय गरी प्रयोगशाला सेवा सञ्चालन,
- खाद्य तथा पोषण सुरक्षाका बहुसरोकारवालासँग कार्यगत समन्वय। ।

१.७.५ कार्य विवरण

- राष्ट्रियस्तरमा प्रयोगशाला स्थापना एवम् सञ्चालनको मापदण्ड निर्धारण,
- निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट सञ्चालित प्रयोगशालाहरूको स्तर निर्धारण,
- समकक्षिकरण, प्रमाणीकरण तथा मान्यता प्रदायक निकायको रूपमा कार्य गर्ने,
- अन्तर्राष्ट्रिय प्रत्यायन सम्बन्धी कार्यहरू,
- प्राङ्गारिक प्रमाणीकरण तथा सर्टिफिकेसन सम्बन्धी कार्यहरू,
- सरकारी, निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट सञ्चालित प्रयोगशालाहरूको अनुगमन तथा नियमन।

१.७.६ मातहतका विषादी अवशेष दूत विश्लेषण एकाइ

१. विषादी अवशेष दूत विश्लेषण एकाइ, कालिमाटी, काठमाडौं।

२. विषादी अवशेष दूत विश्लेषण एकाइ, विर्तामोड, झापा।

३. विषादी अवशेष दूत विश्लेषण एकाइ, लालबन्दी, सर्लाही।

४. विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, पोखरा, कास्की।
५. विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, नेपालगञ्ज, बाँके।
६. विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, विरेन्द्रनगर, सुर्खेत।
७. विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, अत्तरिया, कैलाली।
८. विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, बुटवल, रूपन्देही।
९. विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, धरान, सुनसरी।
१०. विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, ढल्केबर, धनुषा।
११. विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, सिन्धुली।
१२. विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, कावासोती, नवलपरासी।

१.७.७ केन्द्रीय कृषि प्रयोगशालाको सङ्गठन संरचना

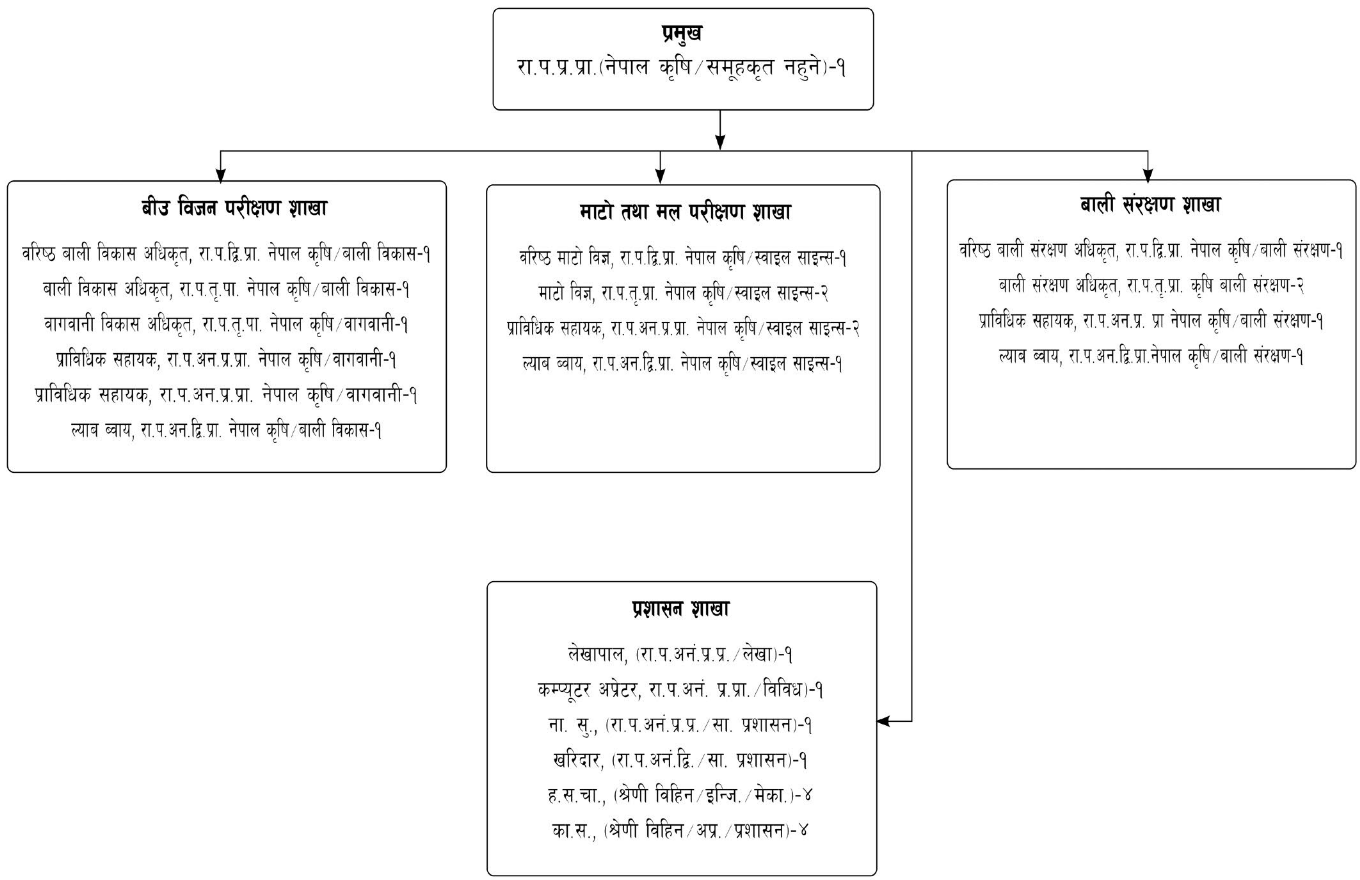

१.८ कृषि विभाग मातहतका आयोजनाहरूको संक्षिप्त परिचय

१.८.१ रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कम्पोनेन्ट

रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ प्रणालीबाट निर्माण गरी व्यवस्थापन समेत गरिएको सबै भन्दा ठूलो सिँचाइ प्रणाली हो। यस प्रणालीको पानीको स्रोत कर्णाली नदी रहेको छ। कृषक निर्मित यस प्रणालीले १३,४०० जमिनमा सिँचाइ सुविधा उपलध गराउदै आएको देखिन्छ। यस रानीजमरा कुलरिया सिँचाइ प्रणाली अन्तर्गत ३ वटा सिँचाइ कुलाहरू, रानी, जमरा र कुलरिया समावेश गरी नामाकरण भएको छ। यस प्रणालीको दक्षिण भागमा सिँचाइ गर्न रानी कुलो, मध्य भागमा जमरा कुलो र उत्तरी भागमा सिँचाइ गर्न कुलरिया कुलो व्यवस्था भएको देखिन्छ। यी कुलाहरूको व्यवस्थापन गर्न आ-आफ्नो प्रणालीको जल उपभोक्ता संस्थाहरू (कुलो संस्था) रहेको र तिनै प्रणालीको स्थापना तथा समन्वयका लागि "रानी जमरा कुलरिया जल उपभोक्ता संस्था" रहेको छ। प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा रानी जमरा तथा कुलरिया सिँचाइ कुलाहरूको हालको सिञ्चित क्षेत्र श्रमशः ४,२२८ हे., ४१३३ हे., र २६०३ हे., गरी कूल १०,९६४ हे. रहेको देखिएको छ। यो आयोजना सबै सिँचाइ प्रणालीबाट आयोजनाका कार्यक्षेत्रमा सिँचाइ सुविधा विस्तार गर्ने उद्देश्यले विश्व बैंकको सहयोगमा सञ्चालित आयोजना हो। यस आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रमा आधुनिक तरिकाबाट कृषि व्यवसाय सञ्चालनका लागि आयोजनाबाट कम्पोनेन्ट २ मा कृषि उत्पादन सहयोग कार्यक्रम सन्चालन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। यस व्यवस्था अनुसार कृषि उत्पादन सहयोग कार्यक्रम सञ्चालनको लागि रानी, जमरा कुलरीया सिँचाइ आयोजना, कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ, टिकापुरमा रहेको छ। यो आयोजनाले निर्माण पश्चात् आफ्नो कार्यक्षेत्रको १४,३०० हे. क्षेत्रफलमा सिँचाइ सुविधा पुर्याउनेछ। यो आयोजनाले २५,००० घरपरिवार र १,६०,००० जनसख्यालाई प्रत्यक्ष रूपमा सेवा पुयाउनेछ। यो आयोजनाको चारवटा आयामहरू छन्।

१.८.२.१ आयोजनाका सम्भागहरू

सम्भाग-१ : सिँचाइ पूर्वाधारहरूको आधुनिकीकरण
सम्भाग-२(क) : जन उपभोक्ता समितिको सुदृढीकरण
सम्भाग-२(ख) : कृषि उत्पादन सहयोग
सम्भाग-३ : आयोजना व्यवस्थापन

१.८.२.२ आयोजनाको कूल लागत र स्रोतको विवरण (मिलियन अमेरिकी डलरमा)

आयाम अनुसार आयोजनाको लागत	नेपाल सरकार	दातृ निकाय विश्व बैंङ्क (आइ.डि.ई.) आन्तरिक/ बाह्य	लाभग्राहीको लगानी	कूल लागत
आयाम १: सिँचाइ पूर्वाधारहरूको आधुनिकीकरण	०.८	५१.३	०.९	५२.९
आयाम २: कृषि उत्पादन सहयोग र जल उपभोक्ता समितिको सुदृढिकरण	०	११.३	२.१	१३.४ (मध्ये ACIU को १०.९१ मिलियन अमेरिकी डलर)
आयाम ३: आयोजना व्यवस्थापन	२.१	३.४	०	५.५
कूल लागत	**२.८**	**६६**	**३**	**७१.८**

१.८.२ पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना

नेपाल सरकार, एसियाली विकास बैंक तथा विश्व कृषि तथा खाद्य सुरक्षा कार्यक्रमको लगानीमा नेपालका पहाडी क्षेत्रमा १० प्रजातिका फलफूत बालीको विकास तथा विस्तार गर्न नेपाल सरकारले पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना सञ्चालन गरिरहेको छ। यस आयोजनाको कूल लगानी ९३.४ मिलियन अमेरिकी डलर रहेको छ भने दातृ निकाय तथा नेपाल सरकारको सहलगानीमा सो योजना सञ्चालन हुने क्रममा रहेको र नेपालका मध्य पहाड़ी क्षेत्रमा फलफूल बालीको बगैचा विस्तार गरी फलफूल तया काष्ठ फलको उत्पादन वृद्धि गर्दै मूल्य शृङ्खला प्रवर्द्धनमार्फत ग्रामिण रोजगारी सिर्जना गर्दै कृषकहरूको आयस्तर वृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ नेपाल सरकार, एशियाली विकास बैंकको सहुलियतपूर्ण ऋण तथा अनुदान सहयोग, विश्व कृषि तथा खाद्य कार्यक्रमको अनुदान सहयोग र नेपाल सरकारको सहलगानीमा आ.व. २०७९।८० देखि २०८६।८७ सम्म सञ्चालन हुने गरी पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना (Nuts and Fruits in Hilly Areas Project-NAFHA) लागू भएको छ। यस आयोजनाले निम्नानुसारका तीन वटा प्रतिफल प्राप्त गर्ने लक्ष्य लिएको छ,

१. बागवानी क्षेत्र व्यवस्थापन तथा नर्सरी क्षमता अभिवृद्धिका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि
२. आयोजना संलग्न हुने कृषकहरूको फलफूल तथा काष्ठफल बालीको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि
३. पहाडी क्षेत्रका बागवानीजन्य उत्पादनहरूको मूल्य अभिवृद्धि

आयोजना कार्यान्वयन गर्ने निकायहरू

- केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन एकाइ (Central Project Management Unit)
- प्रदेशस्थित आयोजना कार्यान्वयन एकाइहरू (Project Implementation Units)

तालिकाः कृषि विभाग मातहातका आयोजनाहरूको विवरण

आयोजनाहरू	सञ्चालित जिल्ला	सञ्चालित अवधि।विकास साझेदार	मुख्य उद्देश्य
रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना	कैलाली	जुलाई १८, २०१८ देखि डिसम्बर ३१, २०२३ विश्व बैंक	• आयोजनाको कृषि उत्पादन सहयोग आयाम अन्तर्गत कृषि वस्तुहरूको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने, • उच्च मूल्य कृषि वस्तुहरूको प्रशोधन तथा बजारीकरणमा सहयोग पुर्याउने, • जल उपभोक्ता समूह तथा सहकारी संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, • उच्च मूल्यका कृषि वस्तु उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरणमा बढी भन्दा बढी महिलाहरूको सहभागिता वृद्धि गरी उनीहरूको सामाजिकस्तरमा वृद्धि ल्याउने।
पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	कोशी प्रदेशका ७ जिल्लाका २२ स्थानीय तह, बागमती प्रदेशका ३ जिल्लाका ८ स्थानीय तह, गण्डकी प्रदेशका १० जिल्लाका ३४ स्थानीय तह, कर्णाली प्रदेशका २० स्थानीय तह तथा सुदुरपश्चिम प्रदेशका ५ जिल्लाका १६ स्थानीय तह	आ.व. २०७९।८० देखि २०८६।८७, नेपाल सरकार, एशियाली विकास बैंक तथा विश्व कृषि तथा खाद्य सुरक्षा कार्यक्रम	आयोजना लागू भएका पाँच वटा प्रदेशहरूस्थित १०० स्थानीय तहहरूमा करिब ४०,००० घरधुरीको कृषिमा आधारित आम्दानी वृद्धि गर्ने लक्ष्य रहेको छ।

खण्ड २

आ.व. २०८०/८१ को वार्षिक प्रगति स्थिति

२.१ पृष्ठभूमि

देशका ६०.४ प्रतिशत जनता कृषिमा संलग्न रहेको र कूल ग्राहस्थ उत्पादनमा यस कृषि क्षेत्रको योगदान करिव २४.१ प्रतिशत अवस्थामा ग्रामीण जनताको आय तथा रोजगारीको प्रमुख स्रोतको रूपमा कृषि क्षेत्र रहेको छ। कूल कृषि ग्राहस्थ उत्पादनमा साना किसानहरूको संलग्नता हिस्सा बढी छ। कृषि क्षेत्रले गरिबी न्यूनीकरण, ग्रामीण रोजगारी, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, व्यापार सन्तुलन एवम् देशको समग्र आर्थिक विकासमा प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ। समावेशी आर्थिक वृद्धिको मेरूदण्डको रूपमा रहेको यस क्षेत्रले रोजगारी र महिला सहभागिताका साथै दिगो पर्यावरणीय विकासमा समेत टेवा पुर्याउने भएको कारण उच्च प्राथमिकता पाउँदै आएको छ।

संविधान प्रदत्त खाद्य सम्बन्धी अधिकार सुनिश्चित गर्दै कृषि क्षेत्रको समग्र विकासको मार्गदर्शकका रूपमा रहेको कृषि विकास रणनीतिले परिकल्पना गरे अनुसार कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, कृषि क्षेत्रको विविधीकरण, व्यावसायीकरण र कृषिजन्य वस्तुको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गरिनु अपरिहार्य छ। श्रमशक्तिको बढ्दो पलायनबाट सिर्जित कृषि मजदुरको अभाव र आपूर्तिका समस्यासमेत मध्यनजर गर्दै उत्पादनमा आत्मनिर्भरता र बढ्दो व्यापार घाटा न्यूनीकरण गर्न आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछि परेका वर्गलाई समेत प्राथमिकता दिई सरकारी, सहकारी र निजी साझेदारीको अवधारणा अगिंकार गर्दै मुलुकको भौगोलिक परिवेश, तुलनात्मक लाभ र बाली विशेष अनुसारको विशेष कृषि उत्पादन क्षेत्रमार्फत कृषि उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरण गरिनु पर्छ। कृषिमा व्यावसायीकरण, यान्त्रीकरण र औद्योगीकरणमार्फत कृषि पेशालाई सम्मानजनक बनाई आय तथा रोजगारी सिर्जना, गरिबी न्यूनीकरण, सुधारात्मक व्यापार सन्तुलन, दिगो र सन्तुलित विकास, खाद्य तथा पोषण सुरक्षाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न जरूरी छ।

बढ्दो जनसङ्ख्याको खाद्य तथा अन्य आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्न कृषि उत्पादन एवम् उत्पादकत्व बढाउन, व्यावसायिक तथा प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीका आधारहरूको विकास गरी जीविकोपार्जनस्तर क्रमिक रूपमा व्यावसायीकरणतर्फ रूपान्तरण हुँदै गएको कृषि क्षेत्रलाई क्षेत्रीय एवम् विश्व बजारसँग प्रतिस्पर्धी बनाउनु मुलुकको तत्कालीन आवश्यकता बन्न गएको छ। "सुशासन, सामाजिक न्याय र समृद्दि "को सोच सहित कृषि, वन तथा मत्स्यपालनलाई प्राथमिक क्षेत्रका रूपमा प्राथमिकता प्रदान गरिएको चालु सोह्रौ योजना (२०८१/८२-२०८५/८६)ले कृषि क्षेत्रको व्यावसायिकरण, उद्योग र सेवा क्षेत्रमा स्वच्छ, आधुनिक तथा उच्च प्रविधिको प्रयोग र अनुसन्धान तथा विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने लक्ष्य लिएको छ।

आ.व. २०८०/८१ चालु पन्ध्रौ योजनाको पाँचौ वर्ष भएको र यस आर्थिक वर्षमा कृषि विभाग अन्तर्गत ३ अर्ब ९४ करोड ६९ लाखको कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा भएको थियो। विनियोजित बजेट मध्ये चालु खर्चतर्फ ५७.१२ प्रतिशत र पूँजीगत खर्चतर्फ १६.६५ प्रतिशत रहेको थियो। नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको रातो किताब अनुसार कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको बजेट विनियोजन तल तालिकामा उल्लेख भए बमोजिम रहेको थियो।

वार्षिक बजेट विनियोजन

विवरण	विनियोजित बजेट (रू.)		आ.व. २०७९।८० को तुलनामा घटी/बढी (प्रतिशत)
	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१	
राष्ट्रिय कूल बजेट	रू. १७ खर्ब ९६ अर्ब ८३ करोड ७३ लाख	रू. १७ खर्ब ५१ अर्ब ३१ करोड	-२.५
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	रू. ५४ अर्ब ९९ करोड ८७ लाख	रू. ५० अर्ब २९ करोड १७ लाख	-८.६
कृषि विभागको कूल जम्मा	**रू. २ अर्ब ६७ करोड ६६ लाख**	**रू. ३ अर्ब १४ करोड ६१ लाख**	**४.७**

२.२ कृषि विभागको वार्षिक कार्यक्रम र प्रगति स्थिति आ.व. २०८०।८१

क्र.सं.	कार्यक्रम। क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारित प्रगति			वित्तीय प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत
११.४.२२.९७७	कृषि विभाग परिसर सुधार	पटक	१	१.१२	२५००.	१.	१.१२	१००.	२०७०.७६	८२.८३
१	प्रशासन तथा लेखा व्यवस्थापन कार्यक्रम									
११.३.७.१३४०	प्रिन्टर खरिद (Cannon 3 in 1 Wireless Laser Printer)	सङ्ख्या	४	०.०५	१२०.	४.	०.०५	१००.	११८.	९८.३३
११.३.७.१३५५	कार्यालयको लागि ल्यापटप खरिद	सङ्ख्या	१	०.०५	११०.	१.	०.०५	१००.	९८.११	८९.१९
११.३.२२.८६	MultiMedia/projector खरिद	सङ्ख्या	१	०.०४	८०.	१.	०.०४	१००.	७९.१	९८.८८
११.३.२२.४५८	कार्यालको लागि Desktop Computer खरिद	वटा	३	०.११	२४०.	३.	०.११	१००.	२३८.५	९९.३८
११.३.२२.८०१	विभागको शौचालयको लागि हात सुकाउने मेसिन खरिद	सङ्ख्या	५	०.०७	१५०.	५.	०.०७	१००.	९४.९२	६३.२८
११.३.२२.९३३	कार्यालयको लागि Micro Wave Oven खरिद	सङ्ख्या	२	०.०४	१००.	२.	०.०४	१००.	४५.२	४५.२
११.६.१३.११२	कार्यालयको लागि फर्निचर तथा फर्निसिङ खरिद	पटक	१	०.२२	५००.	१.	०.२२	१००.	४९९.४६	९९.८९
११.४.१६.१७	कृषि विभागमा खानेपानी व्यवस्थापन सुधार	पटक	१	०.०९	२००.	१.	०.०९	१००.	१२९.०१	६४.५१
क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्माः			१९	१.७९		१९.	१.७९	१००.		
आ) चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू										
२.७.१५.२४४८	बागवानी विज्ञहरूको सहभागितामा संघ तथा प्रदेशस्तरका सरकारी तथा निजी फार्म केन्द्रहरूको अनुगमन गरी समस्या समाधानका लागि प्राविधिक पृष्ठपोषण, प्रतिवेदन तयारी तथा प्रकाशन	पटक	२.	०.२२	५००.	२.	०.२२	१००.	२७२.९७	५४.५९

क्र.सं.	कार्यक्रम। क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारित प्रगति			वित्तीय प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत
२.७.१५.२४४९	विज्ञहरूको सहभागितामा उच्च घनत्वमा भइरहेको स्याउ खेतीको अनुगमन गरी विद्यमान समस्याहरू निराकरणको लागि स्थलगत प्राविधिक पृष्ठपोषण, प्रतिवेदन तयारी तथा प्रकाशन	पटक	२.	०.२२	५००.	२.	०.२२	१००.	३२८.११	६५.६२
२.७.१५.२४५१	सम्पन्न भइसकेका कृषि विकास सम्बन्धी आयोजनाहरूको संयुक्त अनुगमन, प्रतिवेदन तयारी तथा प्रकाशन	पटक	१.	०.११	२५०.	१.	०.११	१००.	१६२.७६	६५.१
२.७.१५.२४५०	विदेशबाट आयात गरिएका ओखरका बिरुवाको प्रभावकारिताबारे स्थलगत अवलोकन गरी प्राविधिक पृष्ठपोषण, प्रतिवेदन तयारी तथा प्रकाशन	पटक	२.	०.२२	५००.	०.	०.	०.	०.	०.
२.७.१५.२४९८	पालिकास्तरमा कृषि जनशक्तिको अवस्थाबारे अध्ययन	पटक	१.	०.४५	१०००.	१.	०.४५	१००.	४११.९१	४१.१९
१	प्रशासन तथा लेखा व्यवस्थापन कार्यक्रम									
१.१.१.३	रा.प. प्रथम	जना	०.	२.०४	४५३०.	०.	२.०४	१००.	२४७८.२९	५४.७१
१.१.१.४	रा.प. द्वितीय	जना	०.	४.७१	१०४७६.	०.	४.७१	१००.	५०५४.३१	४८.२५
१.१.१.५	रा.प. तृतीय	जना	०.	७.९२	१७६१६.	०.	७.९२	१००.	१४३२८.६८	८१.३४
१.१.१.६	रा.प.अनं. प्रथम	जना	०.	२.८६	६३५३.	०.	२.८६	१००.	४७६४.३२	७४.९९
१.१.१.७	रा.प.अनं. द्वितीय	जना	०.	०.५७	१२६४.	०.	०.५७	१००.	६११.०३	४८.३४
१.१.१.२५	ह.स.चा. पाँचौं स्तर	जना	०.	०.८४	१८६७.	०.	०.८४	१००.	१८४२.७९	९८.७
१.१.१.९४	का.स. पाचौं श्रेणी	जना	०.	०.९४	२०९४.	०.	०.९४	१००.	१७४०.९९	८३.१४
१.३.१.१	निजामती कर्मचारीहरूको पोशाक खर्च	जना	६१.	०.२७	६००.	६१.	०.२७	१००.	४१०.	६८.३३
१.२.२.१	स्थायी कर्मचारीको महँगी भत्ता	जना	६१.	०.६७	१५००.	६१.	०.६७	१००.	९९८.८२	६६.५९
१.२.४.३६६	लिलाम समितिको बैठक	पटक	५.	०.११	२५०.	५.	०.११	१००.		०.
१.२.८.१	प्रसुती स्याहार भत्ता	जना	५.	०.०१	२५.	५.	०.०१	१००.	१०.	४०.
१.२.१०.१५	दशै तिहार पालो पहरा भत्ता	पटक	३.	०.०३	७५.	३.	०.०३	१००.		०.
१.६.२.१	योगदानमा आधारित निबृतिभरण उपदान कोष	जना	१०.	०.१८	४००.	१०.	०.१८	१००.	३५.८४	८.९६
१.६.४.१	कर्मचारीको योगदानमा आधारित बीमा कोष खर्च	जना	६७.	०.१३	३००.	६७.	०.१३	१००.	२००.४	६६.८
२.१.१.१४	खानेपानी महसुल भुक्तानि	पटक	१२.	०.१४	३१७.	१२.	०.१४	१००.	६९.	२१.७७

क्र.सं.	कार्यक्रम। क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारित प्रगति			वित्तीय प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत
२.१.१.१९	विगत बर्षहरूको खानेपानीको बक्यौता महसुल भुक्तानी	पटक	१.	०.५२	११६५.	१.	०.५२	१००.	११०४.५३	९४.८१
२.१.२.१	विद्युत् महशुल	पटक	१.	०.१८	४००.	१.	०.१८	१००.	३६०.	९०.
२.१.३.१	जारको पिउने पानी	जार	४१२.	०.०९	१९८.	४१२.	०.०९	१००.	१२९.२२	६५.२६
२.१.३.२	ट्याङ्करको पानी	सङ्ख्या	५.	०.०५	१२०.	५.	०.०५	१००.	११५.९५	९६.६३
२.१.६.१	टेलिफोन महसुल	महिना	१.	०.२३	५११.	१.	०.२३	१००.	४६.२५	९.०५
२.१.७.४५	इमेल/इन्टरनेट वेबसाइट Update तथा Zoom Id को महशुल	पटक	१.	०.१८	४००.	१.	०.१८	१००.	२९३.६	७३.४
२.१.८.१४	महानिर्देशक र उप-महानिर्देशक सुविधाको संचार खर्च	जना	४.	०.०२	४८.	४.	०.०२	१००.	४.७	९.७९
२.१.८.१५	सूचना अधिकारीको संचार खर्च	जना	१.	०.	६.	१.	०.		३.५६	५९.४
२.१.९.१	हुलाक/कुरियर खर्च	पटक	६.	०.०६	१३५.	६.	०.०६	१००.	११९.४	८८.४४
२.२.२.२	पेट्रोल- दुई पाङ्ग्रे	लीटर	६४८०.	०.५	१११३.	६४८०.	०.५	१००.	८८७.३९	७९.७३
२.२.२.५	अनुगमनमा प्रयोगहुने गाडीको इन्धन	लीटर	५८८०.	०.४६	१०२९.	५८८०.	०.४६	१००.	६७८.१९	६५.९१
२.२.२.३६	चार पाङ्ग्रे सवारी साधनको लागि डिजल	लीटर	५०४०.	०.४	८८२.	५०४०.	०.४	१००.	७१७.५८	८१.३६
२.३.१.२	हलुका सवारी साधन मर्मत खर्च	वटा	१०.	०.९१	२०२२.	१०.	०.९१	१००.	१९७२.३५	९७.५४
२.३.१.३	दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन मर्मत खर्च	वटा	५४.	०.१७	३७८.	५४.	०.१७	१००.	३७७.९	९९.९७
२.९.२.१	गाडी बीमा	पटक/ सङ्ख्या	१४.	०.०८	१७५.	१४.	०.०८	१००.	८१.२९	४६.४५
२.९.२.२	मोटरसाइकल बीमा	पटक/ सङ्ख्या	८३.	०.१२	२६२.	८३.	०.१२	१००.	५५.	२०.९९
२.९.४.१	बाईक नवीकरण	वटा	८३.	०.४१	९१३.	८३.	०.४१	१००.	२४४.	२६.७३
२.९.४.२	चारपांग्रे गाडी नविकरण	वटा	१४.	०.३८	८४०.	१४.	०.३८	१००.	१८५.४७	२२.०८
२.९.४.१५	सवारी साधनमा इम्वोस नं. प्लेट राख्ने	सङ्ख्या	६०.	०.०५	११०.	६०.	०.०५	१००.		०.
२.३.२.१	कम्प्यूटर/ल्यापटप मर्मत खर्च	वटा	२०.	०.१२	२६०.	२०.	०.१२	१००.	२५९.९६	९९.९९
२.३.२.६७	सोलार पावर व्याकअप मर्मत तथा सम्भार	पटक	१.	०.०६	१४४.	१.	०.०६	१००.	१३८.५	९६.१८
२.३.२.७४	फोटोकपी मेशीन मर्मत	सङ्ख्या	६.	०.०९	१९८.	६.	०.०९	१००.	१९७.६४	९९.८२

क्र.सं.	कार्यक्रम। क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारित प्रगति			वित्तीय प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत
२.३.२.११४	AC तथा विद्युतीय उपकरण मर्मत सम्भार	पटक	४.	०.०९	१९८.	४.	०.०९	१००.	१९७.३८	९९.६९
२.३.८.३	टेलिफोन व्यवस्थापन तथा NETWORKING सुचारु गर्ने	पटक	४.	०.०५	१०२.	४.	०.०५	१००.	९७.१२	९५.२२
२.३.८.२७	विधुत्त संरचनाको मर्मत सम्भार खर्च	पटक	४.	०.०४	१००.	४.	०.०४	१००.	३८.१४	३८.१४
२.३.९.१	कार्यालय भवन मर्मत तथा रङ्गरोगन	सङ्ख्या	१.	०.९	२०००.	१.	०.९	१००.	११५८.२२	५७.९१
२.३.११.१३	खानेपानी संरचनाको मर्मत सुधार	पटक	४.	०.०४	१००.	४.	०.०४	१००.	४१.३९	४१.३९
२.३.१३.२३	शौचालय संरचनाको मर्मत सुधार	पटक	४.	०.०९	१९८.	४.	०.०९	१००.	१९१.४५	९६.६९
२.३.१४.१	पुराना कुर्सी टेबल, दराज तथा फर्नीचर मर्मत सम्भार	पटक/ सङ्ख्या	२०.	०.०४	१००.	२०.	०.०४	१००.	९९.९	९९.९
२.४.१.३५	स्टेशनरी (कार्यालय मसलन्द सामान खर्च)	पटक	१.	०.४५	१०००.	१.	०.४५	१००.	१०००.	१००.
२.२.३.२	ग्याँस	सङ्ख्या	४६.	०.०४	१००.	४६.	०.०४	१००.	६३.६४	६३.६४
२.४.१२.४९	कार्यालयको लेटर प्याड, टिप्पणी आदेश, फाईल छपाई	पटक	४.	०.०९	२००.	४.	०.०९	१००.	१९९.६४	९९.८२
२.४.१३.६	कार्यालयको लागि पत्रपत्रीका तथा पुस्तक खरिद	पटक	८०.	०.१३	३००.	८०.	०.१३	१००.	२४५.१८	८१.७३
२.४.१४.३	सूचना प्रकाशन खर्च	पटक	१०.	०.२२	५००.	१०.	०.२२	१००.	४९०.२२	९८.०४
२.५.३.१९३	कम्प्युटर अपरेटर सेवा करार (व्यक्ति करार)	जना	१.	०.२३	५०४.	१.	०.२३	१००.	४९०.२२	९७.२७
२.५.७.३	कार्यालय सहयोगी सेवा करारमा लिने	सङ्ख्या	३.	०.४	८९०.	३.	०.४	१००.	७५२.९९	८४.६१
२.५.७.१५	सवारी चालक करारमा लिने	सङ्ख्या	३.	०.४९	१०८३.	३.	०.४९	१००.	९९४.०३	९१.७९
२.५.७.२२१	सेवा करारका कर्मचारीलाई पोषाक खर्च (व्यक्ति करार)	सङ्ख्या	६.	०.०३	६०.	६.	०.०३	१००.	६०.	१००.
२.५.७.३१९	सेवा करार सवारी चालकका लागि चाडपर्व खर्च	जना	३.	०.०४	९२.	३.	०.०४	१००.	८२.८४	९०.०४
२.५.८.१९८	सेवा करार कार्यालय सहयोगीका लागि चाडपर्व खर्च	जना	३.	०.०३	७५.	३.	०.०३	१००.	४९.४	६५.८७
२.५.१०.११०	कृषि विभागको सेक्युरिटी सेवा करार	जना	३.	०.४	८९०.	३.	०.४	१००.	६७८.	७६.१८
२.५.१०.११२	कृषि विभाग फूल बगैंचा स्यहार गर्न सेवा करार	जना	१.	०.१३	२९७.	१.	०.१३	१००.	२३६.३५	७९.५८
२.५.१०.११३	कृषि विभागको शौचालय तथा आन्तरिक सरसफाईको लागि सेवा करार	जना	१.	०.१३	२९७.	१.	०.१३	१००.	८९.३३	३०.०८
२.५.१०.११५	विभाग परिसर सरसफाईको लागि सेवा करार	जना	१.	०.१४	३१६.	१.	०.१४	१००.	११३.१	३५.७९

क्र.सं.	कार्यक्रम। क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारित प्रगति			वित्तीय प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत
२.८.२.६	कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अन्तरिक भ्रमण खर्च	महिना	३२.	०.१८	४००.	३२.	०.१८	१००.	३९८.४७	९९.६२
२.८.२.१३	सरुवा भएर जाँदा तथा आउँदाको भ्रमण खर्च	सङ्ख्या	८.	०.१८	४००.	८.	०.१८	१००.	७२.४४	१८.११
२.९.६.४	कार्यालयमा दैनिक चियापान खर्च तथा अन्य भैपरि आउने विविध खर्च	महिना	१२.	०.३८	८४०.	१२.	०.३८	१००.	८३४.८४	९९.३९
२	योजना, तर्जुमा तथा अनुगमन कार्यक्रम									
२.७.५.७३८	कृषि विभाग बार्षिक प्रगति पुस्तिका तयारी तथा प्रकाशन	पटक	१.	०.०९	२००.	१.	०.०९	१००.	०.	०.
२.७.७.३६०	नेपालमा कृषक समूह कम्पनीको आवश्यकता, औचित्य एवम् सम्भावना सम्बन्धी अध्ययन तथा प्रकाशन	पटक	१.	०.२२	५००.	१.	०.२२	१००.	२९०.७	५८.१४
२.७.१५.१६६०	कृषि कार्यक्रम कार्यविधि/निर्देशिका/मापदण्ड प्रकाशन	पटक	१.	०.०७	१५०.	१.	०.०७	१००.	१४५.०९	९६.७३
२.८.१.३४०	फार्म केन्द्र तथा कार्यालयहरको कार्यक्रम अनुगमन	पटक	१४.	०.२८	६१५.	१४.	०.२८	१००.	६०३.७८	९८.१८
३	बजार विकास, आर्थिक विश्लेषण तथा तथ्याङ्क व्यवस्थापन कार्यक्रम									
१.२.४.१७१	कृषि बजार व्यवस्यापन तथा नियमन समितिको बैठक सञ्चालन	पटक	४.	०.०५	१२०.	४.	०.०५	१००.	४३.५	३६.२५
१.२.४.१७३	न्यूनतम समर्थन मूल्य (MSP) को प्राविधिक समितको बैठक सञ्चालन	पटक	४.	०.०९	२००.	४.	०.०९	१००.	६३.	३१.५
१.२.४.१७४	राष्ट्रिय प्राङ्गारिक कृषि सम्वन्धन प्रदायक निकायको बैठक सञ्चालन	पटक	३.	०.०४	९०.	३.	०.०४	१००.	७०.	७७.७८
१.२.४.३३६	कृषि तथ्याँक व्यवस्थापन प्राविधिक समिति बैठक	पटक	७.	०.०९	२१०.	०.	०.	०.		०.
२.५.२.६२२	प्रमुख बालीहरू (धान, गहुँ, मकै, उखु, आलु, काउली, गोलभेडा, मुसुरो, अलैचि, अदुवा, मह र च्याउ) मा उत्पादन लागत सर्भे र अन्तिम प्रतिवेदन तयारी सेवा करार	पटक	१.	१.४८	३३००.	०.	०.	०.		०.
२.६.४.१३१९	संघ अन्तर्गतका ११ वटा कृषि उपज थोक बजारमा लेखा तथा बजार व्यवस्थापन सम्बन्धी ३ दिने तालिम	पटक	१.	०.२२	५००.	०.	०.	०.		०.

क्र.सं.	कार्यक्रम। क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारित प्रगति			वित्तीय प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत
२.६.४.१३२१	प्रमुख बालीहरू (धान, गहुँ, मकै, उखु, आलु, काउली, गोलभेडा, मुसुरो, अलैंची अदुवा मह र च्याउ) मा उत्पादन लागत सर्भेका लागि प्रश्नावली तथा निर्देशिकामा सोकारवालासँग अन्तरक्रिया	पटक	२.	०.१३	३००.	०.	०.	०.		०.
२.६.४.१३२२	कृषि बजार व्यवस्थापन समितिहरूको समिक्षा गोष्ठी सञ्चालन	पटक	२.	०.१२	२६०.	१.	०.०६	५०.	११५.०३	४४.२४
२.७.१५.२४१५	प्रमुख बालीहरू (धान, गहुँ, मकै, उखु, आलु, काउली, गोलभेडा, मुसुरो, अलैंची अदुवा मह र च्याउ) को उत्पादन लागत प्रतिवेदन प्रकाशन	पटक	१.	०.१८	४००.	०.	०.	०.		०.
२.७.२५.१६२४	४३ औं विश्व खाद्य दिवस मनाउने	पटक	१.	०.२२	५००.	१.	०.२२	१००.	४२५.४७	८५.०९
२.८.१.५९३	संघ अन्तर्गतका कृषि उपज बजारहरूको अनुगमन	पटक	११.	०.२७	६००.	११.	०.२७	१००.	४८१.४	८०.२३
२.८.१.५९८	उत्पादन लागत सर्वेक्षणको सुपरिभिजन, अनुगमन तथा निरीक्षण	पटक	७.	०.२४	५२५.	०.	०.	०.	३३६.४९	६४.०९
४.१.१.१६	प्राङ्गारिक उपज निर्यात सहयोग कार्यक्रम	पटक	१.	१.८	४०००.	०.	०.	०.		०.
२.७.१५.२४१०	नेपाल कृषि अर्थशास्त्र समाजसंगको सहकार्यमा कृषि उपजको व्यापार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन	पटक	१.	०.४५	१०००.	०.	०.	०.		०.
४	कृषि उत्पादन सामग्री व्यवस्थापन कार्यक्रम									
२.६.६.१०२७	बाली बीमक तथा बीमितसँग अन्तरक्रिया गोष्ठी	सङ्ख्या	२.	०.१३	३००.	२.	०.१३	१००.	२०५.४१	६८.४७
२.६.६.१०३४	कृषि उत्पादन सामग्रीको पहुँच र वितरण व्यवस्था सम्बन्धी अन्तरक्रिया (मल, बीउ, विषादी, मेसिनरी)	पटक	१.	०.२२	५००.	१.	०.२२	१००.	२३३.४३	४६.६९
२.७.५.७०.१	कृषि बीमा सम्बन्धी निर्देशन तथा बीमालेख सम्बन्धी म्यानुअल तयारी तथा प्रकाशन (कृषि प्रकाशन सामग्री वितरण (प्रचार प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण))	पटक	१.	०.२२	५००.	०.	०.	०.		०.
२.७.५.८०४	कृषि बीमा अनुदान प्राप्त कृषकहरूको विवरण सङ्कलन प्रकाशन तथा वितरण	पटक	१.	०.११	२५०.	०.	०.	०.		०.
२.७.१५.१९६९	कृषि बीमा अभिकर्ताको र क्षति मूल्याङ्कनकर्ता सूचीकरण तथा प्रकाशन	पटक	१.	०.०७	१५०.	०.	०.	०.		०.

क्र.सं.	कार्यक्रम। क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारित प्रगति			वित्तीय प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत
२.७.१५.२४५२	बाली बीमा प्रिमियममा अनुदान उपलब्ध गराउने (गत आ.व. को समेत)	पटक	२.	५३.९४	१२००००.	२.	५३.९४	१००.	१२००००.	१००.
५	प्रविधि विस्तार कार्यक्रम									
१.२.४.३४४	कृषि अनुसन्धान, प्रसार तथा शिक्षा समन्वय (REE) समिति बैठक	सङ्ख्या	२.	०.०६	१४०.	०.	०.	०.		०.
२.६.६.१०२८	अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरूबाट सञ्चालित कृषि प्रविधि विकास एवम् विस्तार सम्बन्धी समीक्षा गोष्ठी	सङ्ख्या	१.	०.०७	१५०.	१.	०.०७	१००.	५८.५	३९.
२.६.६.१०२९	प्राङ्गारीक र पर्यावरणीय कृषि सम्बन्धी राष्ट्रियस्तरको कार्यशाला गोष्ठी	सङ्ख्या	१.	०.२७	६००.	१.	०.२७	१००.	२६१.७७	४३.६३
२.७.१५.२४०७	कृषि प्रसार प्राविधिक पुस्तिका तयारी तथा प्रकाशन	पटक	१.	०.१३	३००.	१.	०.१३	१००.	२९५.६१	९८.५४
२.७.१५.२४०९	कार्याशाला, गोष्ठी कार्यक्रमहरूको Proceedings तयारी तथा प्रकाशन	पटक	१.	०.१३	३००.	१.	०.१३	१००.		०.
६	कृषि इन्जिनियरिङ्ग तथा पोष्टहार्भेष्ट कार्यक्रम									
२.६.४.१३१५	कृषि औजार कारखाना तथा सरोकारवालाहरूसँग स्थलगत अन्तर्क्रिया गोष्ठी	पटक	१.	०.१३	३००.	१.	०.१३	१००.	१५३.७२	५१.२४
२.६.६.११६६	देशभरी स्थापना भएको कोल्ड स्टोरेजहरूको सञ्चालन अवस्था एंवम प्रभावकारीता सम्बन्धी अन्तर्क्रिया गोष्ठी तथा प्रतिवेदन प्रकाशन	पटक	१.	०.२२	५००.	१.	०.२२	१००.	१०५.८६	२१.१७
२.७.७.३३१	बाली उत्पादनोपरान्त प्रविधिको मापदण्ड तयारी	पटक	१.	०.०९	२००.	१.	०.०९	१००.	१७५.९७	८७.९८
७	बाली संरक्षण कार्यक्रम									
२.६.१.३१८	IPM सहजकर्ता पुनर्ताजगि तालीम अधिकृतस्तर (६ दिने) तालिम	पटक	१.	०.१८	४००.	१.	०.१८	१००.	३९६.२९	९९.०७
२.७.१५.२३९६	जैविक तथा बानस्पतिक बिषादीहरूको बारेमा प्रविधि पुस्तिका प्रकाशन	पटक	१.	०.११	२५०.	०.	०.	०.		०.
२.७.१५.२३९७	IPM पाठशाला सञ्चालन प्रक्रिया पुस्तिका प्रकाशन	पटक	१.	०.०९	२००.	०.	०.	०.		०.
२.८.१.९२३	जैविक तथा बानस्पतिक बिषादीको उपलब्धता सम्बन्धी सर्वेक्षण तथा प्रकाशन	पटक	४.	०.२७	६००.	४.	०.२७	१००.	७९.२५	१३.२१
८	बाली विकास कार्यक्रम									

क्र.सं.	कार्यक्रम। क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारित प्रगति			वित्तीय प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत
२.६.६.१०५०	उखु कृषक तथा सरोकारवाला निकायहरू बीच उखु उत्पादनमा समस्या पहिचान तथा कार्यविधि सम्बन्धमा अन्तरक्रिया गोष्ठी	पटक	३.	०.६७	१४९०.	३.	०.६७	१००.	९६५.३१	६४.७९
२.६.६.१०५१	नार्कसँगको समन्वयमा तेलहन बालीको बीउ उत्पादन तथा गुणस्तरमा आएका चुनौती पहिचानको लागि अन्तरक्रिया गोष्ठी	पटक	१.	०.१८	४००.	१.	०.१८	१००.	१८७.३९	४६.८५
२.७.५.८१९	उखु उत्पादन प्रोत्साहन अनुदान प्राप्त गर्ने कृषकहरूको विवरण सङ्कलन, छपाई तथा वितरण	पटक	१.	०.१६	३५०.	०.	०.	०.	०.	०.
२.७.१५.२४०८	खाँडसारीमा उखु बिक्री सम्बन्धी अध्ययन	पटक	१.	०.०९	२००.	१.	०.०९	१००.	१०५.१	५२.५५
९	बागवानी विकास कार्यक्रम									
२.५.२.५९४	तरकारी र फलफूल सम्बन्धी बागवानी फार्म केन्द्रको गुरु योजना (Master Plan) बनाउने	पटक	१.	०.४५	१०००.	०.	०.	०.		०.
८.१.६.१४	भौगोलिक विकट क्षेत्रहरूमा अनुगमन निरीक्षणका लागि सवारी साधन भाडामा लिने	पटक	३.	०.०९	२००.	०.	०.	०.		०.
१०	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम									
२.७.२५.१६२८	मौरी प्रवर्द्धन नीति २०७३ सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्ययोजना निर्माण	पटक	१.	०.०९	२००.	१.	०.०९	१००.	१५०.	७५.
२.८.१.९२२	सरकारी तथा नीजी रेशम फार्म, मौरी स्रोत केन्द्र र च्याउ उत्पादन कार्यको अनुगमन तथा पृष्ठपोषण	पटक	४.	०.२७	६००.	४.	०.२७	१००.	३४.१२	५.६९
११	माटो व्यवस्थापन कार्यक्रम									
१.२.४.४१०	प्राङ्गारिक तथा जिवाणु मल निर्देशक समिति बैठक भत्ता	पटक	१२.	०.१७	३७०.	४.	०.०६	३३.३३	५२.५	१४.१९
२.७.१५.२३९८	प्राङ्गारिक खेतीको परिमार्जित मापदण्ड प्रकाशन	पटक	१.	०.०९	२००.	०.	०.	०.		०.
२.८.१.८४३	प्राङ्गारिक मल उत्पादक तथा प्रयोगशालाहरूको अनुगमन	पटक	४.	०.२७	६००.	२.	०.१४	५०.	५४.९६	९.१६
१२	केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यक्रम									
२.६.४.११९५	CAP Approach सम्बन्धी ५ दिने प्रशिकृषक प्रशिक्षण तालिम	सङ्ख्या	१.	०.२२	५००.	१.	०.२२	१००.	४५७.४२	९१.४८

क्र.सं.	कार्यक्रम। क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारित प्रगति			वित्तीय प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत
२.६.४.६५६	JICA सँगको प्रतिवद्धता अनुरूप CAP Approach सम्बन्धी ५ दिने TOT सञ्चालन	पटक	०.	०.	०.	०.	०.			
२.८.१.८४५	कृषि विकास सम्बन्धी संचालीत आयोजनाहरूको अनुगमन	पटक	४.	०.२२	५००.	४.	०.२२	१००.	४१९.४६	८३.८९

२.३ वार्षिक बजेट विनियोजन र खर्चको प्रगति स्थिती

पन्ध्रौ योजनाको क्षेत्रगत उद्देश्य र नीतिहरूको कार्यान्वयनमा योगदान पुर्याउन आ.व. २०८०/८१ मा कृषि विभाग अन्तर्गत ८ वटा प्राथमिकता प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा आएका थिए, जसमध्ये ६ वटा पहिलो प्राथमिकता प्राप्त (PI) र २ वटा दोस्रो प्राथमिकता प्राप्त (P२) आयोजना कार्यक्रम रहेका थिए। पहिलो र दोस्रो प्राथमिकता प्राप्त (P२) आयोजना/कार्यक्रममा वार्षिक बजेट विनियोजन र खर्च तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

२.३.१ पहिलो प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम (PI) आयोजना/कार्यक्रम

क) कृषि विभाग कार्यक्रम (व.उ.शी.नं. ३१२०१०११)

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रू. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रू. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	कृषि विभाग, हरिहरभवन, ललितपुर	२१८४८८.००	४०००.००	२२२४८८.००	१७७२८८.२३	३३७३.०६	१८०६६१.२९	८१.२०
२	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, कञ्चनपुर	३२७०६३.००	०.००	३२७०६३.००	३१४७५२.०२	०.००	३१४७५२.०२	९६.२४
३	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, सुनसरी	१०५३६३.००	०.००	१०५३६३.००	९५९७३.०३	०.००	९५९७३.०३	९१.०९
४	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, सिराहा	८५२९८.००	०.००	८५२९८.००	८५२६८.३५	०.००	८५२६८.३५	९९.९७
५	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, महोत्तरी	१८५२४०.००	०.००	१८५२४०.००	१८५०३४.७७	०.००	१८५०३४.७७	९९.८९
६	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, रौतहट	४७७०९.००	०.००	४७७०९.००	४७४१८.४६	०.००	४७४१८.४६	९९.३९
७	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, सर्लाही	२९२९९३.००	०.००	२९२९९३.००	२९२४५६.३३	०.००	२९२४५६.३३	९९.८२
८	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, नवलपरासी (ब.सु.प.)	१५१६५६.००	०.००	१५१६५६.००	१५०३१३.६०	०.००	१५०३१३.६०	९९.११
९	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, बारा	१३६३४०.००	०.००	१३६३४०.००	१३५७५३.०९	०.००	१३५७५३.०९	९९.५७
	जम्मा	१५५०१५०.००	४०००.००	१५५४१५०.००	१४८४२५७.८७	३३७३.०६	१४८७६३०.९३	९५.७२

ख) कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र (व.उ.शी.नं. ३१२०११०६)

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रू. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रू. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	४४५९७.००	५११४०.००	९५७३७.००	२९५१४.१०	१८१९५.८०	४७७०९.९०	४९.८३
२	कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नक्टाझीज, धनुषा	२९२२३.००	१४३४६०.००	१७२६८३.००	२१४२३.००	९२६०४.००	११४०२७.००	६६.०३
	जम्मा	७३८२०.००	१९४६००.००	२६८४२०.००	५०९३७.१०	११०७९९.८०	१६१७३६.९०	६०.२६

ग) राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास कार्यक्रम (व.उ.शी.नं. ३१२०११०१)

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रू. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रू. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	२८१०७.००	४४५.००	२८५५२.००	२०३२३.००	४३४.००	२०७५७.००	७२.७०
२	तरकारीबाली विकास केन्द्र, खुमलटार, ललितपुर	२७९२४.००	६३११.००	३४२३५.००	२४०२४.००	५४०६.००	२९४३०.००	८५.९६
३	तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम पश्चिम	१४३८४.००	२७६४.००	१७१४८.००	१२८३९.००	२७१८.००	१५५५७.००	९०.७२
४	न्यूक्लियस बीउ आलु केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक	२३३४६.००	८७४०.००	३२०८६.००	१६२६०.००	६२०८.००	२२४६८.००	७०.०२
५	अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलाम	२३७३९.००	८२४०.००	३१९७९.००	१८९६२.००	७८८२.००	२६८४४.००	८३.९४
	जम्मा	११७५००.००	२६५००.००	१४४०००.००	९२४०८.००	२२६४८.००	११५०५६.००	७९.९०

घ) बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम (व.उ.शी.नं. ३१२०११०४)

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रू. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रू. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर	६४८३७.००	१३२०.००	६६१५७.००	३८९०८.६७	१३११.३३	४०२२०.००	६०.७९
२	कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर	१८९८६.००	७१६५.००	२६१५१.००	११२१७.६५	४७३३.१२	१५९५०.७७	६०.९९
	कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा	२७०७६.००	६३७५.००	३३४५१.००	२०८०३.००	५८०६.३३	२६६०९.३३	७९.५५
	जम्मा	११०८९९.००	१४८६०.००	१२५७५९.००	७०९२९.३२	११८५०.७८	८२७८०.१०	६५.८२

ङ) राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम (व.उ.शी.नं. ३१२०११०२)

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रू. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रू. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३४९५९.००	२७४७.००	३७७०६.००	२४९२२.००	१४३१.००	२६३५३.००	६९.८९
२	उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही	४०४४७.००	२०८३५.००	६१२८२.००	३२६४७.००	१९०८५.००	५१७३२.००	८४.४२
३	समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३२१२९.००	१७८४७.००	४९९७६.००	३०३९५.००	१७६५९.००	४८०५४.००	९६.१५
४	शीतोष्ण बागवानी केन्द्र, मार्फा, मुस्ताङ	२३७६८.००	६८४७२.००	९२२४०.००	१८२९६.००	५६६४८.००	७४९४४.००	८१.२५
५	सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन, पाल्पा	१६८२२.००	१७७६४.००	३४५८६.००	१२८४४.००	८९९२.००	२१८३६.००	६३.१४
६	कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	१२५७५.००	१८४३५.००	३१०१०.००	१०११०.००	१५५५२.००	२५६६२.००	८२.७५
	जम्मा	१६०७००.००	१४६१००.००	३०६८००.००	१२९२१४.००	११९३६७.००	२४८५८१.००	८१.०२

च) रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ (व.उ.शी.नं. ३१२०१११११)

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रू. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रू. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ	१४८४००.००	२००.००	१४८६००.००	७०८२०.९१	१९८.८८	७१०१९.७९	४७.७९
	जम्मा	१४८४००.००	२००.००	१४८६००.००	७०८२०.९१	१९८.८८	७१०१९.७९	४७.७९

छ) पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना (व.उ.शी.नं. ३१२०१११३)

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रू. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रू. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन एकाइ, कीर्तिपुर, काठमाडौं	४२४८७०.००	९६८७५.००	५२१७४५.००	३४९५१.७६	१६९६.६५	३६६४८.४१	७.०२
२	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्	२०२३०.००	३७८२५.००	५८०५५.००	१०४९९.३२	२८६.००	१०७८५.३२	१८.५८
३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, कोशी प्रदेश मोरङ	१०३७२०.००	१५८८०.००	११९६००.००	३४७५.००	०.००	३४७५.००	२.९१
४	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, बागमती प्रदेश मकवानपुर	१०१७००.००	०.००	१०१७००.००	१७३०.७९	३६.१६	१७६६.९५	१.७४
५	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, गण्डकी प्रदेश कास्की	१४१२००.००	४१०००.००	१८२२००.००	५९९१.२८	०.००	५९९१.२८	३.२९

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रू. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रू. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
६	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, कर्णाली प्रदेश सुर्खेत (७०१०१६८०५)	९६९००.००	०.००	९६९००.००	५४१५.२४	०.००	५४१५.२४	५.५९
७	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, सुदुरपश्चिम प्रदेश, डोटी	१००२००.००	३७०००.००	१३७२००.००	२८३८.००	०.००	२८३८.००	२.०७
	जम्मा	९८८८२०.००	२२८५८०.००	१२१७४००.००	६४९०१.३८	२०१८.८१	६६९२०.१९	५.५०

२.३.२ दोस्रो प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम (P2) कार्यक्रम

क) व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम (व.उ.शी.नं. ३१२०११०३)

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रू. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रू. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	३००१०.००	१५१०.००	३१५२०.००	१६९९७.००	१४४३.००	१८४४०.००	५८.५०
२	मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी, ललितपुर	२३२५५.००	२४३७.००	२५६९२.००	२००४४.९५	२३८५.९४	२२४३०.८९	८७.३१
३	रेशम विकास केन्द्र, खोपासी, काभ्रे	२५१३५.००	७८५३.००	३२९८८.००	१९२५५.८६	४०४१.२८	२३२९७.१४	७०.६२
	जम्मा	७८४००.००	११८००.००	९०२००.००	५६२९७.८१	७८७०.२२	६४१६८.०३	७१.१४

ख) केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम (व.उ.शी.नं. ३१२०११०५)

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रू. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रू. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला, हरिहरभवन, ललितपुर	६०७९३.००	३०८००.००	९१५९३.००	४१६४०.००	२००३६.००	६१६७६.००	६७.३४
	जम्मा	६०७९३.००	३०८००.००	९१५९३.००	४१६४०.००	२००३६.००	६१६७६.००	६७.३४

२.४ समष्टिगत वित्तीय प्रगति स्थिति

प्राथमिकता	कार्यक्रम सङ्ख्या	वार्षिक बजेट (रू. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रू. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
P1	७	३१५०२८९.००	६१४८४०.००	३७६५१२९.००	१९६३४६८.५८	२७०२५६.३३	२२३३७२४.९१	५९.३३
P2	२	१३९१९३.००	४२६००.००	१८१७९३.००	९७९३७.८१	२७९०६.२२	१२५८४४.०३	६९.२२

२.५ वर्गीकृत वार्षिक प्रगति स्थिति

भारित तथा वित्तीय प्रगति	वार्षिक			
	P1 (७)		P2 (२)	
	भारित	वित्तीय	भारित	वित्तीय
८० प्रतिशत भन्दा बढि	३	२	२	०
५०-८० प्रतिशत सम्म	३	३	०	२
५० प्रतिशत भन्दा कम	१	२	२	१
आयोजना/कार्यक्रम सङ्ख्या	७	७	२	२

२.६ भारित तथा वित्तीय प्रगति स्थिति

बजेट उपशीर्षक नं.	आयोजना/कार्यक्रमको नाम	वार्षिक		वार्षिक अवधिको	
		बजेट रू. जारमा	खर्च रू. हजारमा	भारित प्रगति प्रतिशत	वित्तीय प्रगति प्रतिशत
	केन्द्रस्तर प्रथम प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू (P1)				
३१२०१०११	कृषि विभाग	१५५४१५०.००	१४८७६३०.९३	९८.९०	९५.७२
३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२६८४२०.००	१६१७३६.९	६७.४९	६०.२५
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास कार्यक्रम	१४४०००.००	११५०५६	९१.२४	७९.९०
३१२०११०४	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	१२५७५९.००	८२७८०.०९८५४	७५.१९	६०.७९
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३०६८००.००	२४८५८१	९२.३६	८१.०२
३१२०११०७	रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ, कैलाली	१४८६००.००	७१०१९.७९	६४.४१	४७.७९
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	१२१७४००.००	६६९२०.१८७८	८.६५	५.५०
	केन्द्रस्तर प्रथम प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू (P1) को जम्मा	३७६५१२९.००	२२३३७२४.९०६	६१.५३	५८.००
	केन्द्रस्तर दोस्रो प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू (P2)	०.००			
३१२०११०३	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	९०२००.००	६४१६८.०३	८२.६८	७१.१४
३१२०११०५	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	९१५९३.००	६१६७६	९१.८८	६७.३४
	केन्द्रस्तर दोस्रो प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू (P2) को जम्मा	१८१७९३.००	१२५८४४.०३	८७.००	६९.२२
	कृषि विभागको कूल जम्मा	३९४६९२२.००	२३५९५६८.९३६	६५.५५	५९.७८

२.७ बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित बुँदाहरू अन्तर्गतका क्रियाकलाप र प्रगति विवरण (आ.व. २०८०/८१)

नीति तथा कार्यक्रम (१)	बजेट वक्तव्य (२)	मुख्य क्रियाकलाप (३)	हालसम्मको प्रगति
३१. कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी क्रमशः आत्मनिर्भरता हासिल गरिनेछ। तीनै तहका सरकारबीचको समन्वयमा सामूहिक तथा करार खेतीलाई प्रोत्साहन गर्दै उत्पादित वस्तुको बजारीकरण गरिनेछ। एकीकृत राष्ट्रिय अनुदानसम्बन्धी कानुन एवम् कृषि अनुसन्धान नीति तर्जुमा गरिनेछ।	१०२. कृषि उपजको बजार व्यवस्थाका लागि स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा कृषि उपज बजारस्थल, शीत भण्डारण गृह र खाद्य भण्डारण गृह जस्ता संरचना निर्माण गर्न बजेट व्यवस्था गरेको छु। चोभारमा फलफूल तथा तरकारी बजारको निर्माण सम्पन्न गर्न बजेट छुट्याएको छु। रूपन्देहीको कर्साघाटमा कृषि उपज निर्यात बजारको पूर्वाधार निर्माण शुरू गरिनेछ। मोरङको रङ्गेली, कपिल वस्तुको वाँणगंगा, काठमाडौंको कागेश्वरी मनोहरा र बुढानिलकण्ठ तथा महोत्तरीको बर्दिवास लगायतका कृषि थोक बजार निर्माण सम्पन्न गर्न बजेट छुट्याएको छु।	रूपन्देहीको कर्साघाटमा कृषि उपज निर्यात बजारको पूर्वाधार निर्माण शुरू गर्ने। मोरङको रङ्गेली, कपिलवस्तुको वाँणगंगा, काठमाडौंको कागेश्वरी मनोहरा र बुढानिलकण्ठ तथा महोत्तरीको बर्दिवास लगायतका कृषि थोक बजार निर्माण सम्पन्न गर्न बजेट छुट्याएको छु।	बुटवल उपमहानगरपालिकाका प्रमुखको अध्यक्षतामा बैठक बसि जग्गा प्रासिको लागि रूपन्देहीका प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा प्रक्रिया तय भएको। साथै मोरङको रङ्गेलीमा ८० प्रतिशत र बुढानिलकण्ठमा ८० प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको। अन्य स्थानका लागि बजेट विनियोजन नरहेको।
३२. गुणस्तरीय बीउबिजनमा देशलाई क्रमशः आत्मनिर्भर बनाइनेछ। रैथाने बाली, बीउबिजन, नश्ल र कृषि तथा पशुपन्छीजन्य जैविक विविधता संरक्षणमा स्थानीय तह र समुदायलाई प्रोत्साहन गरिनेछ। रैथाने बालीको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै निजी क्षेत्रलाई जातीय अनुसन्धान तथा विकासमा संलग्न गराई स्वदेशमा नै हाइब्रिड जातको बीउ विकास गरिनेछ। प्राङ्गारिक तथा जैविक मलको उत्पादन र उपयोगलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। बाली लगाउनु पूर्व नै प्रमुख कृषि वस्तुहरूको न्यूनतम समर्थन मूल्य निर्धारण गरिनेछ।	८८. रैथानेमा गर्व गरौं भन्ने नाराका साथ परम्परागत र प्राकृतिक तथा पोषणयुक्त रैथाने खाद्यान्न बालीको बीउ संरक्षण गरी खेती विस्तार गरिनेछ। जुम्लाको मार्सी धान, पाल्पा र सल्यानको अदुवा, गुल्मीको कफी, मुस्ताङको आलु लगायतका उत्पादनको ब्राण्डिङ्ग गरी उत्पादन र बजारीकरणमा सहयोग गरिनेछ। कर्णाली प्रदेश लगायत विभिन्न स्थानका मार्सी, कागुनो, कोदो, फापर, जौ, लट्टे, सिमी लगायतका रैथाने बालीको उत्पादन खाद्य तथा व्यापार कम्पनीमार्फत खरिद गरिनेछ।		
	९६. उखु खेतीको प्रवर्द्धन र जातीय विकासलाई प्राथमिकता दिइनेछ। किसानलाई उखु उत्पादन प्रवर्द्धन खर्च उपलब्ध गराउन रू. ८० करोड विनियोजन गरेको छु।	उखु कृषकहरूलाई अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५ (संशोधन सहित) उखु उत्पादक कृषकलाई प्रोत्साहन अनुदान उपलब्ध गराउने।	कञ्चनपुर, सुनसरी, सिराहा, महोत्तरी, रौतहट, सर्लाही, नवलपरासी तथा बारा जिल्लाका करिब ६५००० कृषकहरूलाई रू. १ अर्ब ३२ करोड भुक्तानी भएको।

नीति तथा कार्यक्रम (१)	बजेट बक्तव्य (२)	मुख्य क्रियाकलाप (३)	हालसम्मको प्रगति
	१०३. किसानलाई आफ्नो उत्पादनको उचित मूल्य प्राप्त गर्ने अवस्था सिर्जना गर्न धान, गहुँ लगायतका प्रमुख खाद्यान्न बाली भित्र्याउनु पूर्व नै समर्थन मूल्य तोकिनेछ। किसानले उचित मूल्य पाउने गरी कृषि उपजको उत्पादनदेखि बजारसम्मको आपूर्ति शृङ्खलामा सुधार गरिनेछ।	प्रमुख बालीहरू (धान, गहुँ, मकै, उखु, आलु, काउली, गोलभेडा, मुसुरो, अलैंची, अदुवा, मह र च्याउ) मा उत्पादन लागत सर्भे र अन्तिम प्रतिवेदन तयारी सेवा करार	उत्पादन लागत सर्भे र अन्तिम प्रतिवेदन तयारीलाई सेवा करार लिनको लागि TOR, EOI, लागत अनुमान, मुलयाङ्कन विधि स्वीकृति भए पनि समय अभावको कारणले कार्यक्रम अव्यर्पण गरिएको।
		न्यूनतम समर्थन मूल्यको प्राविधिक समितिको बैठक सञ्चालन	धान, गहुँ र उखु को न्यूनतम समर्थन मूल्यको प्राविधिक समितिको बैठकबाट निर्धारण गरिएको।
कृषि बाली, पशुपन्छी, मत्स्य तथा कृषि-वनजन्य व्यवसायलाई समेट्ने गरी कृषि बीमाको दायरा विस्तार गर्दै लगिनेछ। कृषि कर्जा कार्यक्रमलाई पुनरावलोकन गरिनेछ। साना तथा सीमान्तीकृत किसानहरूलाई योगदानमा आधारित वर्गीकृत किसान पेन्सन योजनाको अवधारणा अघि बढाइनेछ। कृषि, पशुपन्छी तथा खाद्यसम्बन्धी प्रयोगशालाहरूलाई अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डअनुरूप स्तरोन्नति गरिनेछ। प्रयोगशालाहरूको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धन प्राप्तिका लागि आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ।	१००. आगामी आर्थिक वर्ष २ लाखभन्दा बढी किसानको बाली तथा पशुधन बीमाको प्रिमियममा अनुदान उपलब्ध गराउन रू. ९५ करोड विनियोजन गरेको छु।	बाली बीमा प्रिमियममा अनुदान उपलब्ध गराउने (गत आ.व. को समेत)	चालु आ.व. मा रू. १२ करोड विनियोजित भए अनुसार भुक्तानी गरिएको
	१०६. धरान, सिन्धुली, धनुषा, कावासोती र सुर्खेत गरी थप पाँच स्थानका कृषि उपज थोक बजारस्थलमा विषादी अवशेष द्रुत परीक्षण प्रयोगशाला सेवा विस्तार गरिनेछ। खाद्य प्रविधि, पशुपन्छी आहारा र पशुपन्छी रोग अन्वेषण प्रयोगशालाहरूलाई क्रमशः स्तरोन्नति गरी अन्तर्राष्ट्रियस्तरको बनाइनेछ।	RBPR ल्याव निर्माण (कावासोती सुर्खेत र लालबन्दी)	धरान, सिन्धुली, धनुषा, कावासोती र सुर्खेतमा विषादी अवशेष द्रुत परीक्षण प्रयोगशाला स्थापना गरिएको।

२.८ प्रगति नपुगका क्रियाकलापहरू र कारणहरू

क्र. सं.	आयोजना/ कार्यक्रमको नाम	वार्षिक प्रगति स्थिति (%) भारित	वार्षिक प्रगति स्थिति (%) वित्तीय	प्रगति कम हुनाका कारणहरू
१	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	६७.४९	६०.२५	१. सङ्घीय कृषि थोक बजार, बिर्तामोडमा स्थानीय तहमा नक्सा पास गर्न ढिलाई भएकोले निर्माण गर्न नसकिएको। २. सङ्घीय थोक बजार, कोहलपूरमा पुरानो भवन भत्काएर नयाँ भवन निर्माण गर्नुपर्ने भएको हुँदा उक्त भत्काउने प्रक्रिया पूरा गर्दा निर्माण गर्ने समय प्रयाप्त नभएको हुँदा काम गर्न नसकिएको। ३. कार्यालय रहेको भवन जिर्ण भएको हुँदा कार्यालय सर्ने भनि FANSEP को सभाहलमा मर्मत सुधारको लागि मन्त्रालय तथा विभागमा परिपत्र गरेकोमा सो अनुसार स्पष्ट निर्देशन नआएको। ४. नामियासँग सहकार्यमा राष्ट्रिय कृषि मेसिनरी प्रदर्शनीको लागि प्रस्ताव गरिएको तर NAMEA ले प्रादेशिक कृषि मेसिनरी प्रदर्शनी गरेकाले बजेट खर्च नभएको। ५. USAID Direct Financing का कार्यक्रमहरू सञ्चालनका क्रममा नेपाल सरकार र USAID को सम्झौता बमोजिम मिति २०८१/०१/२४ मा कार्यक्रम स्वीकृत भई आएको र मिति २०८१/०२/२४ मा मात्र बजेट फुकुवा भएको हुँदा कार्यक्रम सञ्चालनको लागि प्रर्याप्त समय नभएको। ६. कृषकहरूबाट जनसहभागितामा नयाँ, अधुरा तथा विगतको डिप ट्युववेलमा भूमिगत नाला निर्माण कार्य (सिँचाइ नीति अनुसार) (बोरिङ) (सिँचाइ प्रणालीको निर्माण) कार्य सञ्चालन गर्न जग्गाको विवादको कारण लेआउट गर्न तथा विस्तार लाईन एकिन गर्न समस्या भएको।
२	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	७५.१९	६०.७९	१. यस आर्थिक वर्षको सुरुका २ महिना कार्यालयको बजेट रोक्का रहेकोले प्रथम त्रैमासिकमा बजेटको अनिश्चितताका कारण धानमा गोडमेल लगायत बाली व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यहरू साउन र भाद्र महिनामा पूर्णतया स्थगित भएका कारण ज्यामी,उत्पादन सामग्री लगायतको खर्च कम भएको। २. आ.व. २०८०/८१ को अन्तिममा USAID G2G तर्फ रू.१.३६९ करोड बराबरको कार्यक्रम थप भई आएको तर समय अभावको कारणले गर्दा कार्यक्रम सबै सञ्चालन गर्न नसकिएको ३. पूँजीगत कार्यक्रमतर्फ फार्मको कम्पाउण्ड वाल निर्माण गर्दा ४६% भन्दा कममा ठेक्का कवोल गरेकोले कम खर्च भएको साथै अन्य मर्मत सम्भारका कार्यक्रमहरूमा लगत स्टीमेटको आधारमा काम सञ्चालन गर्दा रकम बाँकी रहेको। फार्मका नियमित गति विधिहरू सञ्चालन गर्दा सकभर मेसिनरी उपकरणहरूको प्रयोग गरी फार्मको लागत घटाउनका लागि आवश्यक कार्यहरू गरेको।
३	रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ, कैलाली	६४.४१	४७.७९	१. कृषक समूह, सहकारी संस्था र फर्मसंगको सहकार्यमा तरकारी बाली उत्पादन सहयोग कार्यक्रम सञ्चालनका लागि सूचना प्रकाशित भएको तर आवेदन नपरेको हुदा प्रगति नपुग भएको। २. स्थानीय तहको समन्वयमा स्थापना हुने फार्मस्टेलाई सहयोग कार्यक्रम सञ्चालनका क्रममा स्थानीय तह/आयोजना/ अनुदानग्राहीको लागत साझेदारी प्रष्ट नभएको तथा कार्यसञ्चालन कार्यविधि समेत नभएकोले कार्यक्रम अभ्यर्पण गरिएको। ३. कृषक समूह र सहकारीसंगको सहकार्यमा स्थानीय थारु आलुको बजारीकरणका लागि लेबलिङ्ग र प्याकेजिङ्गमा सहयोग कार्यक्रम सञ्चालनका लागि सूचना प्रकाशित भएको तर आवेदन नपरेको हुदा प्रगति नपुग भएको। ४. आयोजना सञ्चालनमा रहेको जिल्लास्थित कृषि उपज थोक बजार स्थल निर्माण र स्तरोन्नति कार्यक्रम सञ्चालनका लागि ठेक्का वा उपभोक्तामार्फत कुन प्रक्रियाबाट गर्ने भन्ने प्रष्ट भई नसकेको र विश्व बैंकको समन्वयमा आ.व. २०८१/८२ मा ठेक्का प्रक्रियामार्फत सञ्चालन गर्नेगरी आवश्यक तयारि भइरहेको।

क्र. सं.	आयोजना/ कार्यक्रमको नाम	वार्षिक प्रगति स्थिति (%)		प्रगति कम हुनाका कारणहरू
		भारित	वित्तीय	
				५. शीतभण्डारण गृह निर्माण सहयोग आयोजनामा Engineer hire गर्ने बजेट हुदाहुदै समयमै खरिदगर्न नसकिएकाले निर्माणाधीन शीतभण्डारणको Construction Quality मा Doubt उत्पन्न भै निर्माण लगभग ६ महिना रोकिई कार्यसम्पन्नतामा ढिलाई हुनसक्ने।
४	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना, ललितपुर	८.६५	५.५	१. नीजि फलफूल नर्सरी सुदृढीकरणका लागि पूरक अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन (Scheme 6), कृषक समूह, कृषि सहकारी तथा कृषि उद्यमीहरूका लागि प्रतिस्पर्धात्मक अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन (Scheme 2) र Credit Guarantee Fund सञ्चालन (Scheme 1) सम्बन्धी कार्यविधि स्वीकृति नभएको। २. फार्म केन्द्रहरूमा उच्च प्रविधियुक्त नर्सरी पूर्वाधारहरूको विकास तथा निर्माणका लागि हाल डिजाईन तथा ईष्टिमेटको कार्य भई रहेको र एक वटा प्याकेजको बोलपत्र आव्हानको क्रममा रहेको।
५	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	८२.६८	७१.१४	१. नेपाल मौरीपालक महासंघ र नेपाल मौरीपालन केन्द्रीय सहकारी संघ लि. लाई मह बिक्रीको लागि राष्ट्रिय स्तरको मार्ट स्थापना सहयोग कार्यक्रम स्वीकृत भएता पनि कार्यविधि स्वीकृतिको चरणमा अर्थ मन्त्रालयबाट यस कार्यक्रम सञ्चालन गर्न स्वीकृति प्राप्त नभएको २. राष्ट्रिय स्तरको मार्ट स्थापनामार्फत असल मौरीपालन अभ्यास अवलम्बन गरिएको मौरीको उत्पादन सोहि मार्टमार्फत बिक्री वितरण गर्ने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको र मार्ट स्थापना अस्वीकृत भए सँगै यस piloting को कार्यक्रम पनि सञ्चालन गर्न नसकिएको ३. राष्ट्रिय च्याउ स्रोत केन्द्र निर्माणको लागि ४३.३३ करोडको डिपिआर तयार भएकोमा जम्मा ३१.५ लाखमात्र विनियोजन भएको र सो रकमले DPR को स्टेमेट अनुसार संरचाना निर्माण गर्न अपुग भएकोले कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसकिएको।
६	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	९१.८८	६७.३४	१. ELISA र PCR Testing को लागि विज्ञ परामर्श सेवा खरिदका लागि राष्ट्रिय बाली रोग विज्ञान अनुसन्धान केन्द्र, खुमलटारको प्राविधिक सहयोगमा प्रयोगशालामा कार्यरत प्राविधिक कर्मचारीहरूबाट नै बाली रोग पहिचानको लागि ELISA र PCR प्रविधिको प्रयोगबारे प्रशिक्षित हुने भएकोले परामर्श सेवा हालको लागि आवश्यक नरहेको हुनाले कार्यक्रम अभ्यर्पण गरिएको। २. प्रयोगशालामा रहेको AAS सञ्चालनको तथा Heavy metal परीक्षण गर्न प्राविधिकको सुरक्षा आवश्यक रहेको सन्दर्भमा AAS मा autosampler/graphite furnace जोड्न आवश्यक रहेको तर सो खरिदको लागि बजेट स्वीकृत बजेट भन्दा बढी आवश्यक रहेको हुनाले खरिद तथा सञ्चालन प्रक्रिया नभएको। ३. नयाँ RBPR प्रयोगशालामा सञ्चालनको क्रममा रहेको र कर्मचारीहरूको नियुक्ति पश्चात् मात्र सञ्चालन गर्न सकिने भएकोले सम्पन्न हुन नसकेको। ४. नयाँ स्थापना हुने विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण प्रयोगशालाहरूको लागि कार्यक्रम प्रस्ताव गरिएको र सो को लागि भौतिक पूर्वाधार तयारी, उपकरण, जनशक्ति र प्रयोगशाला सामग्रीहरू व्यवस्थापनको कार्य सम्पन्न गर्न असारसम्म लाग्दा कार्यशाला गर्न नसकिएको।

कार्यक्रम/आयोजनाका प्रमुख क्रियाकलाप र उपलब्धिहरू

३.१ कृषि विभाग

३.१.१ मुख्य क्रियाकलापहरू

- सङ्घीय सरकारी फार्म तथा सङ्घीय कृषि बजारहरूको जग्गा लगायतका सम्पत्तिको सुरक्षा,
- कृषि सम्बन्धी वैदेशिक सन्धि, सम्झौता, समझदारी, सहयोग, आयोजना लगायतका विषयमा मन्त्रालयलाई पृष्ठपोषण,
- स्थानीय तहहरूसँग समन्वय र योजना तर्जुमामा सहयोग,
- केन्द्रीय बजारहरूको पूर्वाधार निर्माण एवम् सुदृढीकरण,
- सङ्घीय फार्म केन्द्रमार्फत स्रोत बीउबिजन तथा बेर्ना उत्पादन, वितरण एवम् विशेषज्ञ सेवा प्रवाह,
- बाली बीमा प्रवर्द्धन,
- उखु उत्पादन अनुदान वितरणको व्यवस्थापन,
- न्यूनतम समर्थन मूल्यको अध्ययन एवम् सिफारिस,
- बजार विकास तथा नियमन,
- प्रदेश तथा स्थानीय तहमा कार्यरत प्राविधिक जनशक्तिको क्षमता विकास,
- रैथाने बाली प्रवर्द्धन,
- प्राङ्गारिक कृषि उपजको निर्यात प्रवर्द्धन,
- जनचेतनामूलक एवम् अन्तर्राष्ट्रिय गतिविधि- विश्व खाद्य दिवस, विश्व माटो दिवस, कृषि जैविक विविधता दिवस लगायत,
- सङ्घीय बजारहरूमा तरकारी एवम् फलफूलमा द्रुत विषादी अवशेष परीक्षण,
- मौरी, च्याउ तथा रेशमजन्य स्रोत बीज उत्पादन एवम् वितरण साथै क्षमता विकासका कार्यक्रम,
- बीउ बेर्नाहरूको सरकारी दररेट निर्धारणको लागि अध्ययन एवम् सिफारिस,
- माटो, मल र बीउबिजनको गुणस्तर परीक्षण तथा नियमन,
- कृषि यान्त्रिकीकरण प्रवर्द्धन।

३.१.२ प्रतिफल/उपलब्धिहरू

३.१.१.१ उखुको न्यूनतम खरिद मूल्य निर्धारण/उखु उत्पादन प्रोत्साहन अनुदान

उखु बालीको लागि आ.व. २०८०/८१ मा चिनी मिलहरूले कृषकहरूलाई प्रति क्वीण्टल रू. ५६५ न्यूनतम खरिद मूल्य प्रदान गर्ने र त्यसमा नेपाल सरकारले रू. ७० प्रति क्विन्टल थप प्रोत्साहन अनुदान प्रदान गर्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो।

उखु कृषकलाई अनुदान दिने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५ (संशोधन २०७६) बमोजिम आ.व. २०८०/८१ मा उखु उत्पादक किसानलाई क्रसिङ्ग गरेको आ.व. र परिमाणको आधारमा प्रोत्साहन अनुदान वितरण गर्न तल तालिकामा उल्लिखित जिल्लाका कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरूमार्फत रू. १ अर्ब ३२ करोड ७७ लाख ९ हजार अनुदान रकम वितरण गरिएको थियो।

तालिकाः उखु उत्पादक किसानलाई प्रोत्साहन अनुदान वितरण तुलनात्मक अवस्था

को.ले.नि.का.	क्रसिङ गरेको आ.व. र भुक्तानी भएको प्रोत्साहन अनुदान रकम (रू. हजारमा)			
	२०७९।८०	२०८०।८१	जम्मा	उखु उत्पादन मे. टन
सुनसरी	१०४८३१	१३७८००	२४२६३१.३०	१९६८५७५.२८
सिराहा	८४८५८	१०२५९६	१८७४५३.६३	१४६५६५१.८५
महोत्तरी	१८४८००	२०३३१६	३८८११५.८१	२९०४५११.५९
रौतहट	४७२६९	८७५५४	१३४८२३.४३	१२५०७७७.६०
सर्लाही	२९२५५३	२९७१०८	५८९६६०.८०	४२४४३९७.१८
नवलपरासी	१५१२१६	१७१२०८	३२२४२४.०८	२४४५८२९.६९
कञ्चनपुर	३२६६२३	२८४०९७	६१०७२०.३२	४०५८४३३.१३
बारा	१३५५६०	१६५५५९	३०१११८.५२	२३६५१२१.७८
जम्मा	१३२७७१०	१४४९२३८	२७७६९४८	२०७०३२९८.१०

३.१.१.२ कृषि बीमा

प्राकृतिक तथा अन्य प्रकोपहरूबाट हुन सक्ने कृषि तथा पशुपन्छीको क्षतिबाट कृषि क्षेत्रको लगानीमा सुरक्षा प्रदान गरी कृषि पेशा प्रतिको आकर्षण बढाउन २०६९ सालदेखि विभिन्न कृषिजन्य बाली वस्तुमा कृषि बीमा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। आ.व. २०७१/७२ देखि कृषि बीमा अन्तर्गत पशुपन्क्षी बीमालाई पनि समावेश गरिएको छ। आ.व. २०७१/७२ देखि बीमा शुल्क रकममा ८० प्रतिशत अनुदान दिने व्यवस्था गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को आषाढ मसान्तसम्म कृषि बीमामार्फत कूल रू. ६ अर्ब ५९ करोड १६ लाख बराबरको कृषि क्षेत्रमा भएको लगानी र प्रतिफललाई सुरक्षण भएको थियो। सुरक्षण बीमाङ्क वापतको प्रिमियम शुल्क रू. ४२ करोड २४ लाख मध्ये प्रिमियम शुल्कको ८० प्रतिशत अनुदान रू. २४ करोड ८१ लाख भुक्तानी गरिएको थियो।

तालिकाः कृषि बीमाको तुलनात्मक अवस्था

क्र. स.	बीमा विवरण	आर्थिक वर्ष					वृद्धिदर
		२०७६।७७	२०७७।७८	२०७८।७९	२०७९।८०	२०८०।८१	
१	बीमा लेख जारी सङ्ख्या	३८१८	५२०६	७२५४	८१७८	९७३०	१८.९८
२	बीमाङ्क रकम (रू. लाखमा)	२६३८०	२९११८	३५७०२	४८४६०.१	६५९१६	१२५४
३	बीमा प्रिमियम शुल्क (रू. लाखमा)	११८१	१५३८	२०४२	२८७२.९३	४२२४.३	४७.०४
४	अनुदान प्रिमियर (रू. लाखमा)	८८६	११५३	१०४५	२२८९.९२	३३७९	४७.५६
५	कृषकले तिरेको प्रिमियर (रू. लाखमा)	२९५	३८५	३४९	५८३.०२	८४५.२२	४४.९७
६	दावी भुक्तानी (रू. लाखमा)	४५९	१०४०	७२०३	३९७.४	२४७१.६	५२१.९
७	दावी भुक्तानी बीमा लेख सङ्ख्या		१९२३	५९८०	४२८	५७४३	१२४२

३.१.१.३ न्यूनतम समर्थन मूल्य

कृषकले उत्पादन लागतको आधारमा कृषि उपजको उचित मूल्य प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाई कृषि व्यवसाय प्रति आम नागरिकको आकर्षण बढाउने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०८०/८१ का लागि प्रमुख खाद्यान्न बाली मध्ये धान, गहुँ र उखुको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोकिएको थियो।

तालिकाः विभिन्न बाली वस्तुको न्यूनतम समर्थन मूल्यको तुलनात्मक विवरण

बाली	न्यूनतम समर्थन मूल्य (रू. प्रति क्वीन्टल)		
	२०७८।७९	२०७९।८०	२०८०।८१
उखु	५२०	५४०	५६५
मोटा धान	२७३५	२९६७	३१९८
मध्यम धान	२८८५	३१२८	३३६२
गहुँ	३१११	३३५१	३६५०.१४

३.१.१.४. सङ्घीय कृषि बजार स्थल

संघ अन्तर्गत ११ वटा कृषि उपज थोक बजारहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। ती कृषि उपज थोक बजार स्थल कृषि बजार विकास तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७३ अनुसार कृषि बजार व्यवस्थापन समिति गठन गरी समितिमार्फत भई सञ्चालन हुँदै आइरहेका छन्। उक्त कृषि उपज थोक बजार स्थलहरूको विस्तृत विवरण तल तालिकामा दिइएको छ।

कृषि विभाग मातहत रहेका कृषि बजार व्यवस्थापन समितिहरूको विवरण २०८०।८१

क्र. सं.	बजारको नाम	जग्गाको क्षेत्रफल	जग्गाको स्वामित्व	केन्द्रमा दर्ता नं.	सटर सङ्ख्या	भाडा वाला सटर सङ्ख्या	कारोबार रकम (रू. लाखमा)	औषत वार्षिक आम्दानी (रू. लाखमा)	औषत वार्षिक खर्च (रू. लाखमा)	बजारको वर्गिकरण
१	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, प्रदेश, बिर्तामोड न.पा. वडा नं. ५ झापा	३ विगाहा १८ कठ्ठा	श्री नेपाल सरकार खाद्य तथा कृषि बजार सेवा विभाग	१०	४६	३००	८६६०७.१	२०६.४	१६७५२.६	क वर्ग
२	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, प्रदेश, धरान-१३, सुनसरी	१-१३-१२ विगाहमा	बजार विकास महाशाखा	४	५६	५६	५३०००	१२५	११०	क वर्ग
३	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, प्रदेश, ढल्केबर ६, धनुषा	१ बिगाहा ३ कठ्ठा ६ धुर	खाद्य तथा कृषि बजार सेवा विभाग	७	१०८	१०८	९०७३.४	६५.६	५९.५	क वर्ग
४	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, बागमती प्रदेश, सिन्धुली, कमलामाई-६	०-४-१२	नेपाल सरकार	९	७३	५५	२५९७.८	४०	३७	ख वर्ग
५	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, गण्डकी प्रदेश, कावासोती न.पा.- २	४ विगाहा	स्वामित्व वन मन्त्रालय र भोगाधिकार कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	८	५१	४९	१५८.६	५१.२	४९.५	ख वर्ग
६	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, गण्डकी प्रदेश, कास्की, पोखरा म.न.पा. ९	४६ रोपनी	पोखरा उपत्यका नगर विकास समिति	६	१५०	१५०	६२२८६.१	२७६.९	२९४	क वर्ग
७	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, लुम्बिनी प्रदेश, रूपन्देही, बुटवल उमनपा- ६	१ विगाहा ७ कठ्ठा	बुटवल उप महानगरपालिका -६	३	६८	६८	५७६२३.६	२३७.७	२४६.९	क वर्ग
८	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, लुम्बिनी प्रदेश, बाँके, कोहलपुर - ११	१ विगाहा	कृषि विभाग	५	२९		७२६४.९	७४.८	६.९६	क

क्र. सं.	बजारको नाम	जग्गाको क्षेत्रफल	जग्गाको स्वामित्व	केन्द्रमा दर्ता नं.	सटर सङ्ख्या	भाडा वाला सटर सङ्ख्या	कारोबार रकम (रू. लाखमा)	औषत वार्षिक आम्दानी (रू. लाखमा)	औषत वार्षिक खर्च (रू. लाखमा)	बजारको वर्गिकरण
९	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति,कर्णाली प्रदेश, सुर्खेत, वीरेन्द्रनगर न.पा. ६	१८	उपत्यका नगर विकास समिति वीरेन्द्रनगर	२	५०	४९	१६.९	०.०५	०.०३	क
१०	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, सुदुरपश्चिम प्रदेश, कैलाली, गोदावरी न.पा. - १	३.१८ बिगाहा	कृषि मन्त्रालय	१	४३	३८	१६०९९.४	३८.५	४०	ख
११	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, मधेस प्रदेश, सर्लाही, लालबन्दी -७	ऐलानी १४ कठ्ठा नम्बरी ४ कठ्ठा	ऐलानी नापी शाखामा कृषि बजारको नाममा दर्ता नम्बरी नगरपालिकाको नाममा	११	खुल्ला स्टल २६ सटरवाला स्टल २०	४६	१४२३०.१	२४.४	२०.३	ख

३.१.१.४ लक्ष्य नतोकिएका सम्पन्न अन्य क्रियाकलापहरू (नीतिगत पृष्ठपोषण, समन्वयका क्रियाकलाप आदि)

आ.व. २०८०/८१ मा कृषि विभागबाट तयार भई देहाय बमोजिमका कार्यविधिहरू स्वीकृत भएकोः

क्र. सं.	कार्यविधि/निर्देशिका/मापदण्डहरू	स्वीकृत गर्ने निकाय र स्तर	स्वीकृत मिति
१	प्रदेश तथा स्थानीय तहमा सशर्त वित्तीय हस्तान्तरित कृषि विकास कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८०	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८०/०६/१२
२	स्थानीय तहमा कृषि स्नातक प्राविधिक परिचालन कार्यविधि, २०८०	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८०/०५/१०
३	कृषक समूह, कृषि सहकारी तथा कृषि उद्यमीहरूका लागि अनुदान व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८०	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८१/०१/०९
४	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि २०८०	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८०/०५/१०
५	डिजिटल स्वायल म्याप व्यवस्थापन कार्यविधि २०८०	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८०/१२/०५
६	गुनासो व्यवस्थापन कार्यविधि २०८०	विभागीयमन्त्रीस्तर	२०८०/११/२३
७	स्थानीय तहमा सञ्चालन हुने रबर खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि २०८०	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८०/११/२३

- कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयलाई कृषि विकाससँग सम्बन्धित राय सुझाव दिनुका साथै सम्बन्धित वैदेशिक आयोजनाहरूको लागि राय प्रदान गर्ने,

- कृषि विकाससँग सम्बन्धित समसामायिक विषयवस्तुका बारेमा विभिन्न फोरमहरूमा सहभागिता एवम् सूचना आदान प्रदान,
- कृषकले लागतका आधारमा उत्पादनको उचित मूल्य प्राप्त गर्ने गरी बाली लगाउनु पूर्व नै प्रमुख खाद्यान्न बाली धान र गहुँको न्यूनतम समर्थन मूल्य तथा उखुको न्यूनतम खरिद मूल्य निर्धारणको लागि प्राविधिक प्रतिवेदन तयार गरी मन्त्रालयमा पेश गरिएको। सोही अनुसार न्यूनतम समर्थन मूल्य तथा खरिद मूल्य निर्धारण भएको,
- प्राङ्गारिक मल, जीवाणु मल, सुक्ष्म तत्व मिश्रण, माटो सुधारक र बिरुवाको वृद्धिवर्धकहरूको प्रकार, बिक्री वितरण र खपत सम्बन्धी ईजाजत दिने, नविकरण गर्ने,
- कृषि स्नातकमार्फत स्थानीय तहसँग समन्वय गरिएको। स्थानीय तहको कार्यक्रम तर्जुमाको दौरान आवश्यक सहयोग गरिएको,
- सङ्घीय बजारहरूको अनुगमन तथा आवश्यक मार्गदर्शन प्रदान,
- कृषि विभाग र मातहतका केन्द्र र आयोजनाहरूको योजना निर्माण, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा,
- प्रदेश मन्त्रालयसँग समन्वय,
- विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय एवम् राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय,
- खाद्य तथा कृषि सङ्गठन लगायतका विभिन्न निकायहरूसँग साझेदारी निर्माण गरी विश्व खाद्य दिवस सम्पन्न गरिएको।

३.२ कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर

३.२.१ प्रमुख क्रियाकलाप तथा उपलब्धि

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप/कार्यक्रम	उपलब्धिहरू
१	रूपन्देहीको कर्साघाटमा कृषि उपज निर्यात बजारको पूर्वाधार निर्माण शुरू गर्ने।	• वातवरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन स्वीकृत भएको • जग्गा प्राप्तिको सन्दर्भमा राष्ट्रिय योजना आयोगबाट प्राथमिकता प्राप्त आयोजना छनौटका लागि प्रतिवेदन पेस भएको।
२	धरान, सिन्धुली, धनुषा, कावासोती र सुर्खेत गरी थप पाँच स्थानका कृषि उपज थोक बजारस्थलमा विषादी अवशेष द्रुत परीक्षण प्रयोगशाला सेवा विस्तार गरिनेछ।	तीनवटा स्थानमा RBPR Lab निर्माण कार्य गरी पाँचै स्थानमा विषादी अवशेष द्रुत परीक्षण प्रयोगशाला सेवा विस्तार गरिएको।
३	निजीस्तरबाट सञ्चालित कृषि उपज थोक तथा खुद्रा बजारहरूको स्थलगत अध्ययन तथा तथ्याङ्क सङ्कलन	निजी बजारहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको।

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप/कार्यक्रम	उपलब्धिहरू
४	कृषि औजार उपकरणहरू मर्मत तथा सञ्चालन सहयोग तालिम कार्यक्रम नामियाको सहकार्यमा १४ दिने तालिम सम्पन्न	४ वटा तालिम कार्यक्रम खोटाङ, गुल्मी, सल्यान र पर्वतमा सम्पन्न भई १०० जना सहभागीले औजार उपकरण तालिम प्राप्त गरेको जसबाट कृषकको औजार उपकरण मर्मतमा सहयोग पुग्ने। २३ जना सहभागी भई हाल व्यवसाय शुरुवात।
५	स्थानीयमा सशर्तमा हस्तान्तरण भएका कृषि पूर्वाधार तथा मेशीनरी सम्बन्धी कार्य सञ्चालनका लागि अभिमुखीकरण तथा सहजीकरण कार्यक्रम	लुम्बिनी तथा गण्डकी प्रदेशका स्थानीय तहमा कार्यरत २३ कृषि प्राविधिक सहभागी भएको।
६	पुष्पमेला प्रदर्शनीमा FAN सँगको सहकार्य तथा सहयोग	कार्तिक १४ देखि १९ सम्म जाउलाखेल फुटवल मैदानमा पुष्पमेला प्रदर्शनी कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको। उक्त मेलामा करिब ५० हजार जनाको सहभागिता रहेको र यसबाट स्वदेशमा उत्पादित फूलहरूको व्यापार प्रवर्द्धनमा सहयोग पुगेको।
७	D2B परियोजना कार्यान्वयन सम्बन्धमा विभिन्न तहमा सरोकारवाला गोष्ठी	बुटवलमा श्रीमान सचिव डा. गोविन्द प्रसाद शर्माज्यूको प्रमुख आतिथ्यमा ३७ जना सहभागी सहितको गोष्ठी सम्पन्न।
८	कृषि अर्थशास्त्र समाजको सहकार्यमा एशियामा अदुवाबालीको व्यापार प्रवर्द्धन गोष्ठी	माननीय मन्त्री डा बेदुराम भुषालको प्रमुख आतिथ्यमा दुवो बालीको व्यापार प्रवर्द्धन गोष्ठी सम्पन्न गरिएको साथै सो गोष्ठीको Proceeding तयार गरी वितरण गरिएको।
९	सङ्घीय कृषि थोक बजारहरू कावासोती, लालबन्दी, पोखरा र अत्तरियामा बजारस्थलहरूको पूर्वाधार स्तरोन्नती	सङ्घीय कृषि थोक बजार लालवन्दीमा र पोखरामा बजार सेड निर्माण कार्य
१०	स्थानीय तहमा कार्यरत कृषि प्राविधिकहरूलाई व्यावसायिक योजना तयारी सम्बन्धी तालिम	गण्डकी प्रदेशका स्थानीय तहमा कार्यरत २१ जना कृषि प्राविधिक व्यावसायिक योजना तयारी सम्बन्धी ४ दिने तालिम सम्पन्न गरिएको जसबाट कृषकहरूको व्यावसायिक योजना तयारीमा प्राविधिक सहयोग पुग्ने।
११	RBPR ल्याव निर्माण (कावासोती, सुर्खेत र लालबन्दी)	RBPR ल्याव (कावासोती सुर्खेत र लालबन्दी) निर्माण भई उपभोक्ता माझ स्वस्थ कृषि उपज उपलब्ध गराउन सफल हुने।
१२	International learning program for government employee to explore Mechanization (China)	International Cross Learning Program for government employee to explore mechanization अनुसार कृषि विभागका महानिर्देशक सहितको ८ जनाको ठोलीले चीनको विभिन्न सहरको भ्रमण तथा अन्तक्रिया कार्य

रूपन्देहीको सेमलारमा बन्ने कृषि थोक बजारको गुरु योजना

तारकेश्वरमा सम्पन्न कृषि खुद्रा बजार

RBPR ल्याव निर्माण कार्य लालवन्दी

RBPR lab सुर्खेत

३.२.२ वैदेशिक भ्रमणको उपलब्धि

- Shineray Agricutlure Machinery Company तथा Weima Agricultural Machinery Co. Ltd. द्वारा निर्मित साना मेसिनरी, जस्तैः gear drive mini tillers, mini tillers with rear tire model, multipurpose mini tiller, rotary tiller with crawler type wheel, self-propelled reapers तथा mini combine harvester with crawler type wheel लगायतका मेसिनरीहरू नेपालका पहाडी क्षेत्रमा उपयोग गर्न सकिने। सो मेसिनरीहरूको उपयोगिता तथा निर्यातका लागि पहल गरिने।
- Shanghai Dahui Machinery Trading Co. Ltd, Shanghai द्वारा निर्मित हाते बीउ छर्ने र रोप्ने मेसिनहरूपनि नेपालका लागि उपयुक्त भएकाले नेपालमा यसको आयातका लागि पनि पहल गरिने।
- कष्टम हायरिङ सेन्टरहरूको दिगोपनाका लागि सो सेन्टरहरूले मेसिनरीहरू भाडामा दिने बाहेक अन्य आर्थिक कार्यहरू जस्तै कृषकहरूको जग्गा भाडामा लिई उत्पादन गर्ने, प्रशोधन गर्ने तथा बजारीकरणमा पनि समावेश हुँदा प्रभावकारी हुने देखियो।

Gaochun District Chen Zaming Agricultural Professional Cooperatives, Nanjing

Shineray Agricultural Machinery Company

३.२.३ अन्य उपलब्धिहरू

प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
डिप बोरिङ जडान कार्य	६ वटा बोरिङको निर्माण कार्य सम्पन्न गरिएको जसबाट थप २४० हे. क्षेत्रफलमा सिँचाइ सुविधा पुगेको।
पम्प जडान कार्य	१० स्थानको कार्य सम्पन्न भइसकेको तथा कार्य सुचारु अवस्थामा।
पम्प हाउस निर्माण कार्य	९ स्थानमा पम्प हाउस निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।
विद्युतीकरण तथा ट्रान्सफरमर जडान कार्य	१३ स्थानको कार्य सम्पन्न।
भूमिगत नाला विस्तार कार्य	१२ स्थानको निर्माण कार्य भइसकेको।
पुरानो भूमिगत प्रणाली मर्मत सम्भार कार्य	६ स्थानमा विद्युतीकरण मर्मत कार्य भएको।
थ्रेसिङ्ग फ्लोर निर्माण कार्य	यस केन्द्रको फार्म परिसरमा निर्माण सम्पन्न भई कार्यान्वयनमा रहेको।
फार्म क्षेत्रमा डिप बोरिङ जडान	यस केन्द्रको फार्म परिसरमा डिप बोरिङ जडान कार्य भैसकेको। फार्म क्षेत्रमा सिँचाइ सुविधा उपलब्ध।

३.३ राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास कार्यक्रम

३.३.१ राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर

क) प्रमुख क्रियाकलापहरू

- बीउ बिजन प्रमाणीकरणका लागि बीउ बिजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र, राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र र राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान परिषदको फार्म केन्द्रमा संयुक्त अनुगमन,
- पी.बी.एस. बीउआलु उत्पादन तथा प्रमाणीकरणसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको केन्द्रस्तर अन्तरक्रिया कार्यक्रम,
- तन्तु प्रजनन् प्रविधि सम्बन्धी प्राविधिक/अधिकृतस्तरीय तालिम,
- उच्च प्रविधि प्रयोग गरी संरक्षित संरचनामा तरकारी उत्पादन सम्बन्धी हुने प्राविधिकहरूको लागि अधिकृतस्तर तालिम,
- तरकारी बीउ उत्पादन तथा प्रमाणीकरणसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको केन्द्रस्तर अन्तरक्रिया कार्यक्रम,

- आलु, तरकारी तथा मसलाबाली बीउ उत्पादन क्षेत्र पहिचान गरी inventory तयार गर्ने,
- मुख्य मुख्य तरकारीको प्रजनन् मूल तथा उन्नत बीउको उत्पादन तथा आवश्यकता अध्ययन,
- तरकारी बालीहरूको उपभोग, आयात तथा निर्यात स्थिति सम्बन्धी अध्ययन,
- निर्यातजन्य बाली अलैंचीको बगान डढ्ने र ह्रास हुने समस्याको समाधानको लागि विज्ञसँग स्थलगत अध्ययन तथा समस्या समाधान गर्ने,
- बीउ विजन प्रमाणीकरणका लागि बीउविजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र, राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र र राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान परिषदको फार्म केन्द्रमा संयुक्त अनुगमन।

३.३.२. तरकारी बाली विकास केन्द्र खुमलटार

क) प्रमुख क्रियाकलापहरू

- फार्मको जमिन संरक्षणको लागि Retaining Wall निर्माण,
- फार्मको जमिनमा ढल तथा कुलो मर्मत तथा निर्माण,
- व्यावसायिक तरकारी खेती तथा तरकारी बीउ उत्पादन सम्बन्धी कृषकस्तरीय तालिम (३ दिने),
- मलखाद (गोठेमल, कुखुराको मल, यूरिया डीएपी पोटास लगायतका अन्य मलहरूसमेत खरिद),
- लहरे तथा खुर्सानी परिवारका तरकारी बालीका बेर्ना उत्पादन सामग्री (बीउ, मल, सुक्ष्मतत्व लगायत उत्पादन सामग्री)।

ख) प्रतिफल/उपलब्धिहरू

- विभिन्न तरकारी बालीहरूका ३४ लाख २३ हजार ४९० बेर्नाहरू उत्पादन गरी बिक्री वितरण गरिएको।
- १२ के.जी. सिर्जना जातको गोलभेडाको वर्णशङ्कर बीउ उत्पादन गरी ८.३७ के.जी. बिक्री गरिएको (बिक्रीमा अघिल्लो आ.व. को समेत गरी)।
- १३,३०० जना सेवाग्राहीहरूलाई प्रत्यक्ष रूपमा बीउ, बेर्ना तथा प्राविधिक सेवाटेवा लगायतका सेवाहरू उपलब्ध गराइएको तथा ५० जना कृषकहरू तालिममार्फत लाभान्वित भएको।

३.३.३. आलु बाली विकास केन्द्र निगाले, सिन्धुपाल्चोक

क) प्रमुख क्रियाकलापहरू

- रष्टिक स्टोर तथा पि.बि.एस. उत्पादन गर्ने स्क्रिन हाउस सुदृढिकरण,
- केन्द्रको जग्गा (गह्रा, कान्ला) सुधार कार्यक्रम,
- बीउआलु उत्पादन
- सुरक्षाको लागि केन्द्रको जग्गा घेरबार
- केन्द्रको खानेपानी मुहान तथा सिँचाइ टङ्की सुदृढिकरण
- Farm outreach activities (अगुवा किसान तालिम, बाली उपचार शिविर, कम्पोष्ट मल बनाउने तालिम, प्रदर्शन, समुदायमा प्रदर्शन आदि)

ख) प्रतिफल/उपलब्धिहरू

- गत आ.व. २०७९/८० मा लगाई आ.व. २०८०/८१ मा उत्पादन भएको ५६,८२० पि.बि.एस. दाना उत्पादन भएकोमा सोको बिक्री बापत रू. ९,२१,७३५ राजश्व प्राप्त भएको।
- गत आ.व. २०७९/८० मा लगाई आ.व. २०८०/८१ मा बेसिक आलु बीउ २२.९७ मे. टन उत्पादन भएकोमा सोको बिक्री वितरणबाट रू. ११,३५,२५० राजश्व प्राप्त भएको।
- गत आ.व. २०७९/८० मा लगाई आ.व. २०८०/८१ मा जम्मा टि.पि.एस. ३२ के.जी. उत्पादन भएकोमा सोको बिक्रीबाट रू. ७,७५,९५० राजश्व प्राप्त भएको।

३.३.४ तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम पश्चिम

क) प्रमुख क्रियाकलापहरू

- तरकारीको मूल बीउ उत्पादन तथा वितरण (काउली काठमाडौं स्थानीय ४०, मुला मिनोअर्ली २५०, रायो खुमल चौडापात ३०, सिमी चौमासे २००, केराउ सिक्कीमे ३००, केराउ आर्केल १००, प्याज रेडक्रियोल २००, काँक्रा भक्तपुर लोकल २ समेत ११२२ केजी),
- तरकारी उन्नत बीउ उत्पादन तथा वितरण (बोडी मालेपाटन ५०, त्रिशुली ५०, सिमी कन्टेण्डर ५०, भिण्डी १००, स्वीसचार्ड फोर्डहुक जायन्ट ५०, धनिया स्थानीय ५०, चम्सुर स्थानीय १००, गोलभेडा मनप्रेकश १ समेत ४५१.० के.जी.,
- तालिम हल मर्मत तथा रङ्गरोगन,
- सिँचाइ कुलो निर्माण/मर्मत तथा सुधार।

ख) प्रतिफल/उपलब्धिहरू

- तरकारीको मूल बीउ उत्पादन - १६६४.०५ के.जी.
- तरकारीको उन्नत बीउ उत्पादन - ४३३ के.जी.
- गानो प्याज उत्पादन तथा भण्डारण - १७०० के.जी.,
- गोलभेडाको वर्णशङ्कर जात सृजनाको बीउ उत्पादन - २.०२ के.जी.

३.३.५ अलैँची विकास केन्द्र इलाम

क) प्रमुख क्रियाकलापहरू

- स्थानीय तह, प्रदेश र सङ्घीय परियोजनामा कार्यरत कृषि प्राविधिकहरूलाई अलैंची खेती प्रविधि सम्बन्धी तालिम
- कार्यालय र आवास गृह मर्मत तथा रङ्गरोगन,
- कृषकको अलैंची बगानमा अलैंची बगान व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम,
- टिस्यु कल्चर बिरुवा उत्पादनको लागि अलैंची माउबोट सङ्कलन तथा रोपण।

ख) प्रतिफल/उपलब्धिहरू

- तन्तु प्रजनन् प्रयोगशाला सञ्चालनमा रहेको।
- अलैंची तथा एभोकाडोको नर्सरी स्थापना।
- भाइरस परीक्षणका लागि किट खरिद।
- टिस्यु कल्चर बिरुवा उत्पादनको लागि अलैंची माउबोट सङ्कलन तथा रोपण गरिएको।
- ५० हजार अलैंची बिरुवाको प्रथम नर्सरी स्थापना।
- १ लाख अलैंची बिक्री योग्य बिरुवा तयार भएको।
- टिस्यु कल्चर बिरुवा उत्पादनको लागि अलैंची माउबोट सङ्कलन तथा रोपण।

स्रोतकेन्द्रहरूबाट उत्पादित स्रोत बीज/बेर्नाहरूको एकमुष्ट विवरण

क्र.सं.	क्रियाकलाप	एकाइ	उत्पादन
१	जनकदेव आलु मूल बीउ	के. जी.	२०००
२	जनकदेव आलु उन्नत बीउ	के. जी.	२६००
३	सिक्किमे लोकल केराउ मूल बीउ	के. जी.	१००
४	चौमासे र त्रिशुली घ्यु सिमी	के. जी.	२८
५	मौसमी/ बेमौसमी तरकारी बेर्ना (काउली, ब्रोकाउली, प्याज, कुरिलो र अकबरे खुर्सानी)	बेर्ना सङ्ख्या	१२०००
६	रामसाई, गोलसाई, भर्लाङ र जिर्मले अलैंची बेर्ना	बेर्ना सङ्ख्या	१२८०००
७	अकबरे खुर्सानीको उन्नत बीउ	के. जी.	१
८	एभोकाडो	बेर्ना सङ्ख्या	६५००

क्र.सं.	क्रियाकलाप	एकाइ	उत्पादन
९	कार्डिनल आलु (PBS दाना) मूल बीउ	दाना	५६८२०
१०	आलु (TPS) उन्नत बीउ	के. जी.	३२
११	तरकारी मूल बीउ उत्पादन	के.जी.	१६६४
१२	तरकारी उन्नत बीउ उत्पादन	के.जी.	४३३
१३	सिर्जना गोलभेडा बर्णशङ्कर बीउ उत्पादन	के.जी.	३.२७०
१४	तरकारी बेर्ना उत्पादन	हजार	३५७.३२२
१५	प्याज गानो उत्पादन	मे. टन.	१.७
१६	सिर्जना गोलभेडाको बीउ बिक्री वितरण	के.जी.	१२.००
१७	विभिन्न तरकारी बालीहरूको मूल तथा उन्नत बीउ बिक्री वितरण	के.जी.	४००.००
१८	रायो तथा काउली बालीहरूको बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री वितरण	सङ्ख्या	५५००००
१९	प्याज बेर्ना उत्पादन तथा बिक्री वितरण	सङ्ख्या	२९०००००
२०	लहरे तथा खुर्सानी समूहका बिरुवा उत्पादन	सङ्ख्या	४५००००
२१	कुरिलो तथा फूलका बेर्ना उत्पादन	सङ्ख्या	१५००००

राजश्व प्राप्तिको तुलनात्मक विवरण आ.व. २०७६-७७ देखि २०८०/८१ सम्म पछिल्लो ५ वर्षको (रू. हजारमा)

क्र. सं.	कार्यालय	आ.व. २०७७/७८ को जम्मा	आ.व. २०७८/७९ को जम्मा	आ.व. २०७९/८० को जम्मा	आ.व. २०८०/८१ को जम्मा	घटी/बढी प्रतिशत
१	अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल	७८९	१०३०	८८८.५४५	१४२३.८१	६०.२४
२	आलुबाली विकास केन्द्र निगाले सिन्धुपाल्चोक	१०९४	१९३१	२५८१.०१४	३३००.०७९	२७.८६
३	तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र रुकुम पश्चिम	८६९	१०५०	१४९८.३८	१६६५.४१५९८	११.१५
४	तरकारी बाली विकास केन्द्र, खुमलटार	२८४१	३५७९	३६०६.५०७५	५०२१.९४८	३९.२५
	जम्मा	५५९३	७५९०	८५७४	११४११	३३.०८

स्थानीय तहमा वित्तीय हस्तान्तरण भएका कार्यक्रमहरूको प्रमुख प्रतिफल र उपलब्धि

क्र. सं.	कार्यक्रमको नाम	स्थानीय तह	बजेट (रू. हजारमा)	खर्च (रू. हजारमा)	खर्च प्रतिशत	कैफियत
१	तरकारी बाली प्रबर्द्धन कार्यक्रम	उदयपुरगढी गाउँपालिका- उदयपुर	१०००	५०१	५०.१	
२	तरकारी बाली प्रबर्द्धन कार्यक्रम	व्यास नगरपालिका- दार्चुला	१०००	७३८	७३.८१	
३	आलु बाली प्रबर्द्धन कार्यक्रम	सियारी गाउँपालिका- रूपन्देही	१०००	१०००	१००	९९.५४ मे. टन खायन आलु उत्पादन भएको

क्र. सं.	कार्यक्रमको नाम	स्थानीय तह	बजेट (रू. हजारमा)	खर्च (रू. हजारमा)	खर्च प्रतिशत	कैफियत
४	आलु बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	घोडाघोडी नगरपालिका-कैलाली	१०००	१०००	१००	९१२.६३ मे. टन खायन आलु उत्पादन भएको
५	तरकारी बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	थाहा नगरपालिका-मकवानपुर	१०००	१०००	१००	काउली, मुला, बन्दा, अकबरे खुर्सानि आदि गरेर ३१५ मे. टन तरकारी उत्पादन भएको
६	तरकारी बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	बेदकोट नगरपालिका-कंचनपुर	९७५	९७०	९९.४९	
७	तरकारी बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	बर्दघाट नगरपालिका-नवलपरासी पश्चिम	१०००	२६	२.६७	
८	तरकारी बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	घोराही उप-महानगरपालिका- दाङ	१०००	०	०	कार्यक्रम सञ्चालन नभएको
९	तरकारी बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	गन्यापधुरा गाउँपालिका-डडेल्धुरा	१९७५	१९७२.१६	९९.८६	३७.५मे. टन तरकारी, २०८ मे. टन आलु र १५०० के.जि च्याउ उत्पादन भएको
१०	तरकारी बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	केदारस्यूँ गाउँपालिका-बझाङ	१०००	१०००	१००	
११	आलु बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	केदारस्यूँ गाउँपालिका-बझाङ	६००	६००	१००	
१२	तरकारी बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	सूर्यविनायक नगरपालिका-भक्तपुर	१९७५	१२७४.०४	६४.५३	
१३	तरकारी बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	भूमिकास्थान नगरपालिका-अर्घाखाँची	४०००	२१८.१५	५.५	
१४	तरकारी बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	भूमिकास्थान नगरपालिका-अर्घाखाँची	१०००	0	0	
१५	तरकारी बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका- दाङ	१०००	९१४	९१.४	५५.६७ मे. टन तरकारी उत्पादन भएको
१६	तरकारी बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	मेचीनगर नगरपालिका झापा	१०००	१४८	१४.८	
	जम्मा		२०५२५	११३६१	५५.३५ %	

कार्यक्रम सञ्चालनमा देखिएका समस्याहरू

कार्यान्वयनमा देखिएका मुख्य मुख्य समस्याहरू	समाधानका प्रयासहरू
नीतिगत	
• बीउ तथा बेर्नाको मूल्य समयानुकूल समायोजन नभएको • नार्क, सङ्घीय तथा प्रादेशिक फार्म केन्द्रले सहकार्यमा बिजवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन हुन नसकेको	• मूल्य समायोजनका लागि कृषि विभागमा पत्राचार भई कार्य अगाडी बढीरहेको। • नार्क, सङ्घीय तथा प्रादेशिक फार्म केन्द्रको प्राविधिक समिति सहकार्यमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सल्लाह दिइएको

प्राविधिक	
• आलु विकास केन्द्र निगाले सिन्धुपाल्चोकले उत्पादन गर्दै आएको नेपालमा दर्ता भएका TPS 1 र TPS2 आलुको वीयाँको उत्पादकत्व ह्रास हुँदै आएको। • अलैंचीको मदरप्लान्ट उपलब्ध नभएको • InVitro बिरुवा उत्पादनको लागि राष्ट्रिय आलुबाली अनुसन्धान कार्यक्रम • खमलटारबाट आवश्यक Mother culture माग अनुसार उपलब्ध हुन नसकेको।	• अन्तर्राष्ट्रिय आलु विकास केन्द्र लिमा पेरुबाट क्रसिङ् लाईन उपलब्ध गराउन कृषि विभागमा पत्रचार गरेको। • अलैंची विकास केन्द्रमा उत्पादन गर्न सुरु गरिएको • NARC सँग समन्वय गरेको
व्यवस्थापकीय	
• फार्म केन्द्रहरूमा दरबन्दी अनुसार पदपूर्ति नभएकोले दैनिक कार्य सम्पादनमा असर परेको	• कृषि विभागलाई समस्याका बारेमा जानकारी गराइएको
• माग तथा आवश्यकता बमोजिम तरकारी बालीहरूका बीउ तथा बेर्नाहरूको उत्पादनको लागि आवश्यक जमिनको अभाव	• जग्गा भाडामा लिई बीउ उत्पादन कार्य सुरु गरिएको
• हिउँद याममा सिचाँईको समस्या	• आ.वि.के. र त.वि.उ.के. मा सम्भाव्यता अध्ययनका लागि कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्रलाई लागि पत्राचार गरिएको
• तरकारी बाली विकास केन्द्र खुमलटारमा बर्षायाममा डुवानको समस्या	• डुवान व्यवस्थापनको लागि तरकारीबाली विकास केन्द्र खुमलटारबाट ललितपुर महानगरलाई पत्राचार गरेको

३.४ बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल

३.४.१ प्रमुख क्रियाकलाप तथा उपलब्धि

३.४.१.२ २१औं धान दिवस तथा रोपाई महोत्सव

धान दिवसलाई लक्षित गरी सञ्चालन भएका विभिन्न कार्यक्रमहरूः

- कृषि विभागका महानिर्देशक डा. नरहरि प्रसाद घिमिरेज्यूको अध्यक्षतामा चितवनको बछौलीमा मिति २०८१।०३।१५ गते राष्ट्रिय धान दिवस आयोजना गरिएको,
- कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण केन्द्रको समन्वयमा नेपाल टेलिभिजनमार्फत Talk Program प्रसारण,
- Policy Dialogue
- सन्देश प्रकाशनः- २०८१।०३।१५ गतेका दिन राष्ट्रियस्तरको पत्रिका गोरखापत्रमा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू र माननीय कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रीज्यूको सन्देश प्रकाशन।
- केन्द्रस्तरमा २१ औं राष्ट्रिय धान दिवस "जलवायु मैत्री कृषि, धान उत्पादनमा वृद्धि", भन्ने नाराका साथ सफलतापूर्वक सम्पन्न गरिएको।
- चामलबाट बनेका विभिन्न परिकारहरूको प्रदर्शनी,
- पञ्चेबाजा सहित धान रोपाई तथा प्रविधि प्रदर्शन।

३.४.१.३ Package of Practices लगायत अन्य प्रकाशन

विभिन्न बालीसँग सम्बन्धित प्राविधिक विषयवस्तुहरू समेटेर देहायका package of practices तथा अन्य उपयोगी लेखहरू प्रकाशन गरिएको।

छरुवा धान खेती प्रविधि

मकैमा अफ्लाटोक्सिनको पहिचान र व्यवस्थापन गर्ने तरिका

केन्द्र र मातहतका फार्महरु एवं सशर्त अनुदानमा हस्तान्तरित बाली विकास सम्बन्धी कार्यक्रमबाट सम्पादित क्रियाकलापहरुको विवरणात्मक प्रतिवेदन
बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र

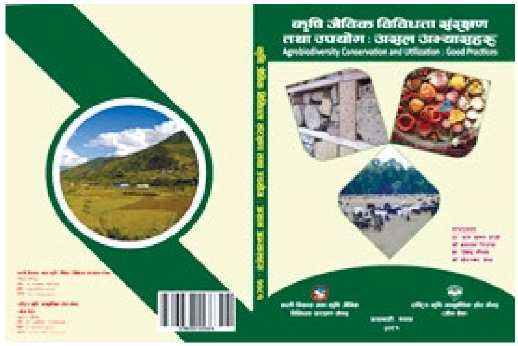
कृषि जैविक विविधता संरक्षण तथा उपयोग: असल अभ्यासहरु
Agrobiodiversity Conservation and Utilization : Good Practices

चैते धान खेती प्रविधि
कन्दमूल खेती प्रविधि

स्रोत बीउ उत्पादकहरूलाई बीउ बिक्रीको आधारमा अनुदान वितरण

- गहुँको स्रोत बीउ (मूल तथा प्रमाणीत) उत्पादकहरूलाई प्रोत्साहन अनुदान कार्यक्रममा सहभागी हुन सूचना प्रकाशन गरिएको सूचनाबाट ४९ वटा आवेदनहरू दर्ता भएकोमा, १४ वटा बीउ उत्पादक संस्थाहरूबाट प्राप्त विवरणहरू अनुदान वितरणको लागि मूल्याङ्कन भई कूल २७८.३८२ मे.ट. बीउका लागि रू. ६९,५८,०००/- भुक्तानीको गरिएको।
- मकै स्रोत बीउ उत्पादकहरूलाई प्रोत्साहन अनुदान कार्यक्रममा सहभागी हुन प्रकाशन गरिएको सूचना बमोजिम आवेदन पेश गरेका ५ वटा मध्ये ३ वटा उत्पादकहरूको कागजातहरू अध्ययन भई कूल ६.५१ मे.ट. बीउका लागि रू. १,९५,३००/- भुक्तानीको लागि पेश भएको।
- त्यसैगरी धान स्रोत बीउ उत्पादकहरूलाई प्रोत्साहन अनुदान कार्यक्रममा सहभागी हुन प्रकाशन गरिएको सूचना बमोजिम आवेदन पेश गरेका १२ वटामा ९ वटा बीउ उत्पादक संस्थानहरूबाट

प्राप्त विवरणहरू अनुदान वितरणको लागि मूल्याङ्कन भई कूल ८५.५७ मे.ट. बीउका लागि रू. १७,१०,४१५/- भुक्तानी गरिएको।

- कूल जम्मा रू. ८८,६३,७१५/ रकम स्रोत बीउ उत्पादकहरूलाई अनुदान दिइएको।

रैथाने बालीको जात दर्ता सहजीकरण तथा सूचीकरण

विभिन्न बालीका ६ वटा जातको दर्ताको लागि बीउ बिजन समितिको सचिवालयमा प्रथमस्तरको छलफलका लागि विभिन्न समूह सहकारीलाई सहजिकरण गरिएको।

राइस मिल मोडल कार्यान्वयन अवस्थाको समिक्षा तथा भावी कार्यदिशा तयारी

- किसानलाई राईस मिल मोडलसँग जोड्ने।
- राईस मिल मोडल अपनाउदा आउने समस्या तथा समाधानका उपायबारे जनचेतना।
- सरकारी निकाय, राईस मिल र किसानले गर्नुपर्ने कार्य तथा सहजिकरणबारे जानकारी तथा छलफल।

सन्तानेश्वर महादेव कैलाश पर्वत संरक्षण सम्वर्द्धन सेवा संघ र जीन बैंकको सहकार्यमा रैथाने केराका जात रोपी कदली (केरा) पद मार्ग निर्माण कार्यक्रम।

- गुल्मी, पाल्पा, काभ्रेपलान्चोक, धादिङ, ललितपुर, नवलपुर, उदयपुर, अर्घाखाँची जिल्लाबाट सङ्कलित ३२ जातका ६२ केराको बिरुवा र स्थानीय समुदाय प्राप्त करिब २४ बिरुवा गरी ८६ बिरुवाको रोपण गरी कृषि जैविक विविधता संरक्षण गरेको

कृषि जैविक विविधता संरक्षण तथा उपयोगः असल अभ्यासहरू स्रोत पुस्तक सम्पादनशाला र फार्म केन्द्रहरूमा फिल्ड जीन बैंक स्थापनाबारे अभिमुखीकरण गोष्ठी

कृषि जैविक विविधता संरक्षण तथा उपयोगः असल अभ्यासहरू स्रोत पुस्तक तयारी तथा प्रकाशनको लागि गठन गरिएको सम्पादक मण्डलका सदस्यहरू तथा अन्य कर्मचारीहरूको बीचमा छलफल भई पुस्तकलाई अन्तिम रूप दिइएको। कृषि विभागका महानिर्देशक, कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका सहसचिव, राष्ट्रिय जीन बैंकका प्रमुख, बागमती प्रदेश अन्तर्गतका फार्म केन्द्रहरूमा कार्यरत कृषि प्राविधिक तथा प्रमुख, बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल ललितपुरमा कार्यरत कर्मचारी लगायत कूल ४४ जनाको सहभागितामा कृषि जैविक विविधता संरक्षण र रैथाने बाली प्रवर्द्धनमा निजी एवम् गैरसरकारी क्षेत्रबाट भएका प्रयास र उपलब्धि एवम् आगामी कार्यदिशा विषयक कार्यपत्रहरू प्रस्तुत गरी गोष्ठी सञ्चालन गरिएको थियो।

मकै हाइब्रिड तथा खुल्ला सेचित उत्पादन एवम् बजारीकरण सम्बन्धी तालिम

हाईब्रिड मकै तथा बीउ उत्पादन खेती प्रविधिमा गर्नुपर्ने सम्पूर्ण क्रियाकलाप रोग कीरा व्यवस्थापन, भण्डारण तथा चिस्यान व्यवस्थापन कार्यको सम्बन्धमा जानकारी दिइएको। जसबाट भनेर तलको वाक्य समेत यसैमा जोड्ने।

हाइब्रिड मकै तथा बीउ उत्पादनको आधारभूत ज्ञान सीपको अलावा मूल्य अभिवृद्धि र बजारिकरणबारे सिकेका कुरा आफूले लागू गर्ने अपेक्षा गरिएको।

स्थानीय तह र फार्ममा कार्यरत प्राविधिकहरूको लागि अनुभव तथा सिकाइ आदान प्रदान (Cross Learning) भ्रमण

- कृषि सम्बन्धी नविनतम् प्रविधि एवम् स्थानीय तह, फार्म, सहकारी तथा नीजि क्षेत्रबाट सम्पादित उदाहरणीय कार्यहरूको अवलोकन तथा सिकाइ
- प्राविधिकहरूबीच सिकाइ र अनुभव आदान प्रदान

राष्ट्रिय कृषि जैविक विविधता दिवस २०८०

- नारा "कृषि जैविक विविधता, हाम्रो अमूल्य सम्पदा; संरक्षण एवम् दिगो उपयोग, हाम्रो प्रतिबद्धता"
- माघको पहिलो हप्ताभर कृषि जैविक विविधता संरक्षण र दिगो उपयोगबारे जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू आयोजना गरी मनाइएको
- प्रादेशिक निकायहरू, स्थानीय तह लगायत सरकारी र गैर सरकारी संस्थाहरू र निजी क्षेत्रले पनि विभिन्न कार्यक्रमहरू आयोजना गरी मनाइएको।

- कृषि विभागका महानिर्देशक डा. हरि बहादुर के.सी.ज्यूको अध्यक्षता र कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका माननिय मन्त्री, डा. वेदुराम भुषालज्यूको प्रमुख आतिथ्यतामा मिति २०८० साल माघ ४ गतेका दिन दोस्रो राष्ट्रिय कृषि जैविक विविधता दिवस मूल समारोह सम्पन्न भएको।

३.४.१.४ अन्य गतिविधिहरू

- स्थानीय तहका कार्यारत प्राविधिकहरूको लागि रैथाने बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रमबारे क्रस लर्निङ्ग भ्रमण सञ्चालन
- बीउ चक्र सुदृढीकरणका लागि बीउ व्यवसायी तथा सरोकारवालाबीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम
- PMAMP का बाली सम्वद्ध जोन तथा सुपरजोन इकाइहरूसँग फिल्ड तहमा पहिचान भएका समस्याहरू तथा सिकाइ आदान प्रदान सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी
- धान/चामल, मिलहरू र सरोकारवालहरूबीच मसिना तथा वासनादार खरिद तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी
- स्थानीय तह र फार्ममा कार्यरत प्राविधिकहरूको लागि अनुभव तथा सिकाइ आदान प्रदान भ्रमण
- कृषि जैविक विविधता सर्भेक्षण तथा अभिलेखिकरण तालिम
- निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट भएका कृषि जैविक विविधता संरक्षण तथा रैथाने बाली प्रवर्द्धनका प्रयास तथा उपलब्धिबारे अतरक्रिया गोष्ठी
- रैथाने बाली उत्पादनको परिकार विविधिकरण सम्बन्धी प्रशिकृषक प्रशिक्षण २ दिने रिफ्रेसर तालिम
- रैथाने बाली उत्पादनको परिकार विविधिकरण सम्बन्धी प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम
- रैथाने तथा कादोजन्य बालीहरूको महत्त्वबारे सचेतना कार्यक्रम-१
- रैथाने तथा कादोजन्य बालीहरूको महत्त्वबारे सचेतना कार्यक्रम-२
- मकै लगायतका बालीहरूमा Aflatoxin उपस्थिति र सम्भावित नकरात्मक असरबारे सचेतना
- Museum का लागि रैथाने बाली तथा प्रविधि सङ्कलन गरी अध्यावधिक गर्ने
- बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण तथा रैथाने बाली प्रवर्द्धनमा सहकार्य

३.४.२ अन्तर्गतका फार्महरूका प्रमुख गतिविधिहरू

१) कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी

कार्यक्रम	प्रतिफल र उपलब्धि
खाद्यान्न, दलहन र तेलहन बालीको बीउ उत्पादन प्रविधि कृषक तालिम कार्यक्रम।	✓ स्थानीय तहका बीउ उत्पादक कृषकहरूलाई बीउ उत्पादन सम्बन्धी जानकारी प्रदान भएको। ✓ बीउ विजन आत्मनिर्भर निम्ति बीउ उत्पादक कृषकहरूलाई अभिमुखिकरण भएको। ✓ खाद्यान्न, दलहन र तेलहन बालीको शुद्ध बीउको छनौट तथा नर्सरी व्यवस्थापन प्रयोगात्मक कक्षाबाट किसानको क्षमता अभिवृद्धि भएको। ✓ बाली चक्र, बीउ प्रतिस्थापन दर तथा विद्यमान बीउ विजन कानुनबारे जानकारी भएको। ✓ फार्मको स्रोत बीउ उत्पादन र बजार व्यवस्थापनमा सहयोग भएको। ✓ स्थानीय तह र राइस मिलको सहकार्यको वातावरण सिर्जना भएको। ✓ बीउ चक्रको उचित कार्यान्वयनमार्फत एस.आर.आर बढाउनेबारे जानकारी भएको।
मिनीकिट/सिडकिट वितरण कार्यक्रम	✓ स्थानीय तहका बीउ उत्पादक कृषकहरूलाई बीउ उत्पादन सम्बन्धी जानकारी प्रदान भएको। ✓ बीउ विजन आत्मनिर्भर निम्ति बीउ उत्पादक कृषकहरूलाई अभिमुखिकरण भएको। ✓ बाली चक्र, बीउ प्रतिस्थापन दर तथा विद्यमान बीउ विजन कानुनबारे जानकारी भएको। ✓ फार्मको स्रोत बीउ उत्पादन र बजार व्यवस्थापनमा सहयोग भएको। ✓ बीउ चक्रको उचित कार्यान्वयनमार्फत एस.आर.आर बढाउनेबारे जानकारी भएको
समुदायस्तर बीउ उत्पादन सम्बन्धी घुम्ती तालिम कार्यक्रम	✓ समुदायस्तरका बीउ उत्पादक कृषकहरूलाई गुणस्तरीय बीउ उत्पादन (खाद्यान्न बाली) सम्बन्धी जानकारी प्रदान भएको। ✓ बीउ विजनमा आत्मनिर्भर गराउनका निम्ति बीउ उत्पादक कृषकहरूलाई अभिमुखिकरण भएको।
धान, गहुँ तथा मकै रोप्ने मेसिन सम्बन्धी तालिम।	✓ जिल्लास्तरीय तथा स्थानीय तहका अगुवा कृषकहरूलाई विभिन्न कृषि औजार सम्बन्धी जानकारी प्रदान भएको। ✓ कृषि उत्पादनको खर्च लगात घटाउन अगुवा कृषकहरूलाई कृषि यन्त्रीकरणतर्फ अभिप्रेरित भएको। ✓ अगुवा किसानहरूलाई विभिन्न कृषि औजारहरूको प्रयोग र उपयोग सम्बन्धी प्रयोगात्मक कक्षाबाट किसानको क्षमता अभिवृद्धि भएको।
मधेश प्रदेशका खाद्यान्न, दलहन, तेलहन र रैथाने बालीको विविधता सङ्कलन, संरक्षण र सम्वर्द्धन कार्यक्रम	✓ मधेश प्रदेशका विभिन्न रैथाने/ खाद्यान्न, दलहन र तेलहन बालीहरूको विशेष गुणयुक्त जातहरूको Collection गरिएको छ। ✓ मधेश प्रदेशका विभिन्न रैथाने/ खाद्यान्न, दलहन र तेलहन बालीहरूको विशेष गुणयुक्त जातहरूको seed museum निर्माण गरिनुका साथसाथै on-farm conservation का लागि सिजन अनुसार Cultivation गरिएको छ। ✓ भविष्यमा हुने Characterization, Promotion र Utilization लाई सहयोग पुर्याइएको छ।
विशेषज्ञ/प्राविधिक सेवा	✓ ४०० कृषकलाई बीउ उत्पादन र साधारण बाली संरक्षण सेवा उपलब्ध गराएको ✓ फार्म र स्थानीयबीचमा सम्बन्ध सुधारमा मद्दत पुगेको।

२) कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर

कार्यक्रम	प्रतिफल र उपलब्धि
बीउ उत्पादन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी आवासिय तालीम	बीउ उत्पादनमा संलग्न २४ जना कृषकहरूले बीउको उत्पादन व्यवस्थापन गुणस्तरिय बीउ उत्पादनबारे जानकारी पाएको।
बीउ उत्पादन सम्बन्धी घुम्ती स्थलगत तालिम	बीउ उत्पादनमा संलग्न ११७ जना कृषकहरूले बीउ उत्पादन सम्बन्धी जानकारी पाएको र बीउ उत्पादन तथा व्यवस्थापनमा सहयोग हुने।

कार्यक्रम	प्रतिफल र उपलब्धि
नयाँ जात वा उन्मोचन योग्य जातहरूको प्रचार प्रसारका लागि सिडकीट वितरण	धान र गहुँ बालीका भर्खर उन्मोचन भएका जातहरू कृषक माझ प्रसारण भएको
फार्म वरिपरी धान गहुको उन्नत जातको प्रर्दशन कार्यक्रम सञ्चालन	नयाँ जातहरूको बारेमा आम कृषकहरूले जानकारी पाएको
सरोकारवाला निकायसित बीउ उत्पादन व्यवस्थापन तथा बजारीकरण सम्बन्धी १ दिने अन्तरक्रिया गोष्ठी	बीउ बजारीकरणका लागि सहज तथा समन्वय भएको

केन्द्र अन्तर्गतका फार्महरूको जम्मा उपयोग स्थिति

जम्मा उपयोगको स्थिति	एकाइ	चन्द्रडाँगी		सुन्दरपुर	
		क्षेत्रफल	प्रतिशत	क्षेत्रफल	प्रतिशत
१. कूल क्षेत्रफल	हेक्टर	५६	१००	१७.५	
क. खेती गरिएको क्षेत्रफल	हेक्टर	३०	५३.५	१४.५	८२.९०
ख. सिजनल बालीले ढाकेको क्षेत्रफल	हेक्टर	३०	५३.५	१३.००	७४.२९
ग. बहु बर्षिय बालीले ढाकेको क्षेत्रफल	हेक्टर			१.५	८.५७
घ. कार्यालय भवन, फार्म सिँचाइ र सडक पूर्वाधारले ढाकेको क्षेत्रफल	हेक्टर	६	१०.७	३.०	१७.१४
ङ. अन्य (अतिक्रमण, नदि खोला कटान, खोलाले छाडेको)	हेक्टर	१७	३०.३		
जम्मा क्षेत्रपफलको तुलनामा खेती गरिएको क्षेत्रफल	**हेक्टर**	**५६**	**५३.५**	**१७.५**	**८२.९०**

फार्म केन्द्रमा उत्पादित स्रोत बीउ उत्पादन र बिक्री वितरण (आ.व. २०८०।८१)

स्रोत बीउ बेर्ना	चन्द्रडाँगी (मे. टन.)			सुन्दरपुर (मे. टन.)			जम्मा (मे. टन.)			उत्पादित बीउले ढाक्न सक्ने क्षेत्रफल (हे)
	उत्पादन	बिक्री	मौज्दात	उत्पादन	बिक्री	मौज्दात	उत्पादन	बिक्री	मौज्दात	
धान	४८.८२५	४८.३९	०.४३५	४१.४७	४१.४७	०.००	९०.३	८९.८६	०.४४	८२९
मकै	७ (अनुमानित)	०.५४	७	२६.२३	२६.२३	०.००	३३.२३	२६.७७	७.	४२
गँहु	८.९५ (ल्याब परीक्षणमा लान बाकी रहेको)	७	८.९५	१.१६	१.१६	०.००	१०.११	८.१६	८.९५	१८७
तोरी	०.८ ल्याब परीक्षणमा लान बाकी रहेको	०.११	०.८	०.८४९	०.८४९	०.००	१.६५	०.९५९	०.८	१११
मुसुरो	०.२५५ल्याब परीक्षणमा लान बाकी रहेको	०.१७	०.२५५	१.११	१.११	०.००	१.३७	१.२८	०.२६	२९
ढैंचा	०.३७५	०.७२५	०	०.००	०.००	०.००	०.३८	०.७२५	०.	०
माछा	२.६९	२.६९		०.२०	०.०४३	०.१५७	२.८९	२.७३३	०.१६	
कूल	**६६.२०५**	**५६.९३५**	**१७.४४**	**७१.०२**	**७०.८६**	**0.16**	**१३७.२**	**१२७.८०**	**१७.६**	**0**

राजश्व प्राप्तिको तुलनात्मक विवरण आ.व. २०८०/८१ (रू. हजारमा)

क्र.सं.	कार्यालय	राजश्व (हजारमा रू.)				
		प्रथम त्रैमासिक अवधि	द्धितिय त्रैमासिक अवधि	तेस्रो त्रैमासिक अवधि	चौथो त्रैमासिक अवधि	बार्षिक जम्मा रू.
१	कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर	४०७.४६	२०१४.७१	३००.९१	३१२६.०७	५८४९.१५
२	कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा	३३०.०९	९७०.५१७	१४८८.२	२९९२.१	५७८०.९१
	कूल जम्मा					**११६३०.०५**

स्थानीय तहमा वित्तीय हस्तान्तरण

बजेट रू. हजारमा

प्रदेश	धान		मकै		रैथाने		कृषि जैविक विविधता		जम्मा स्थानीय तह	जम्मा बजेट
	स्थानीय तह	बजेट	स्थानीय तह	बजेट	स्थानीय तह	बजेट	स्थानीय तह	बजेट		
कोशी प्रदेश	१२	११८७५	१६	१५८००	१९	९५००	४	२०००	५१	३९१७५
मधेश प्रदेश	१७	१६७७५	९	८९२५	७	३५००	२	१०००	३५	३०२००
बागमती प्रदेश	७	६९२५	१६	१५८७५	२१	१०५००	४	२०००	४८	३५३००
गण्डकी प्रदेश	९	९०१४	१५	१४८२५	३०	१६०२५	६	३०००	६०	४२८६४
लुम्बिनी प्रदेश	१३	१२९२५	१३	१२८८९	११	५५००	६	३०००	४३	३४३१४
कर्णाली प्रदेश	३	३०००	६	५८७५	२४	१२०००	३	१५००	३६	२२३७५
सुदूरपश्चिम प्रदेश	६	५९५०	१०	१०३५०	२१	११९२५	१०	५०००	४७	३३२२५
जम्मा	**६७**	**६६४६४**	**८५**	**८४५३९**	**१३३**	**६८९५०**	**३५**	**१७५००**	**३२०**	**२३७४५३**

३.५ राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर

क) प्रमुख क्रियाकलाप/उपलब्धिहरू

प्रमुख क्रियाकलपाहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
सुन्तला फलको Geographical indications सम्बन्धी अध्ययन	• सुन्तला फलको Geographical indications सम्बन्धी अध्ययन सम्पन्न भएको र बैशाख १२-१३ गते सञ्चालन भएको सुन्तला सम्बन्धी बागवानी सम्मेलनमा सोको प्रतिवेदन प्रस्तुत गरिएको,
फलफूलका जातहरू दर्ता	• सबै फार्म केन्द्रहरूमा रहेका फलफूलका जातहरू दर्ताका लागि १३ वटा मुख्य फलफूलहरूको variety characterization का लागि Descriptors datasheet तयार गरी प्रकाशन गरिएको,
Field Gene Bank स्थापना	• फार्म केन्द्रहरूमा **Field Gene Bank** स्थापनाका गरिएको
	• विश्वविद्यालयका विद्यार्थीहरू परिचालन गरी मधेश प्रदेशको फलफूल सम्बन्धी तथ्याङ्क अद्यावधिक गरिएको
फलफूलका बिरुवा बिक्री वितरण	• ५ वटा केन्द्रबाट विभिन्न फलफूलका विभिन्न जातहरूका बीउ बेर्ना उत्पादन गरी बिक्री वितरण गरिएको।

फार्म केन्द्रमा उत्पादित स्रोत बीउ उत्पादन र बिक्री वितरण (आ.व. २०८०।८१)

कार्यालय	स्रोत बीउ बेर्ना	स्रोत बीउ बेर्ना उत्पादन र बिक्री परिमाण	
		उत्पादन	बिक्री
उष्ण प्रदेशिय बागवानी केन्द्र, नवलपुर	आँप, लिची, कटहर, अम्वा, अनार, केरा आदि	१५०६००	३२८८२
	तरकारी बेर्ना	३०८५५६	३००६१८
	आलंकारिक बिरुवा	२०५००	
समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तीपुर	फलफूल बिरुवा	२१८१४	२१८१४
शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मार्फा	तरकारी बिरुवा	२७०९९४	२७०९९४
	फलफूल बेर्ना	९६०४	९६०४
सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन	कागती ६४२० (बिजु कागती-सुनकागती-१ २०२७, सुनकागती-२ १०, स्थानीय-१४३३, कलमी सुनकागती-१ १४०६, सुनकागती-२ २८२, स्थानीय-१२६१, ट्राइफोलिएट-१),	६४२०	६४२०
	सुन्तला-१६८७२ (बिजु स्थानीय १४६२९, कलमी स्थानीय-१४६५, उन्सु २८१, किन्नो १५, खोकु ४८२)	१६८७२	१६८७२
	जुनार	४१५	४१५
	स्क्रिन हाउसको सुन्तला	६७४	६७४
कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	कफी	६००००	४००००

फार्महरूको जम्मा उपयोग स्थिति

क्र.सं.	विवरण	क्षेत्रफल (हे.)	कैफियत
१	उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, सर्लाही	१८५.५४	
२	समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर	२१.००	हाल १६.०० हे. मात्र केन्द्रले उपयोग गरेको
३	सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, पाल्पा	९.२०	
४	शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मुस्ताङ	९.८०	हाल ८.७५ हे मात्र केन्द्रले उपयोग गर्न पाएको (घाँसाको १ हे नेपाली सेनाको उपभोगमा)
५	कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	१०.८१	थप भएको १७५-१५-१-१ रोपनी सहित
	जम्मा क्षेत्रफल	**२३६. ३५**	

३.६ व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन

१. प्रमुख क्रियाकलाप/उपलब्धिहरू

प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
प्रदेश तथा स्थानीयस्तरमा मौरी र च्याउ स्रोत केन्द्र स्थापना सम्बन्धी समन्वय तथा छलफल (तेस्रो त्रैमासिक)	• कर्णाली र सुदुरपश्चिम प्रदेशको कृषिसँग सम्बन्धित प्रादेशिक तथा स्थानीय स्तरका विभिन्न निकायहरूसँग छलफल भएको। • मौरी चरन व्यवस्थापन, स्थानीय प्रजातिको संरक्षण, च्याउ बीउको गुणस्तर नियमन जस्ता क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकतामा राखि कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने गरी छलफल गरिएको।
महको गुणस्तर सचेतना सम्बन्धी सूचना प्रवाह (वर्ष भरि)	• देश भरिका १५० भन्दा बढी रेडियो स्टेशनमार्फत सूचना प्रशारण भई आम उपभोक्ता माझ महको गुणस्तर सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि भएको।
मौरी प्रवर्द्धन निर्देशक समितिको बैठक(दोस्रो त्रैमासिक)	• मौरी सम्बन्धित विविध विषयमा अनुसन्धान, मह बजारीकरण, निर्यात सहजीकरण र चरन व्यवस्थापन जस्ता विषयमा छलफल भई आवश्यक निर्णय भएको
च्याउ उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धी प्रशिक्षक प्रशिक्षण (१५ दिने अधिकृतस्तर र १५ दिने सहायकस्तर) (दोस्रो र तेश्रो त्रैमासिक)	• स्थानीय तह र प्रदेश तहमा कार्यरत १४ जना अधिकृतहरू र १७ जना सहायकस्तरका कृषि प्राविधिकहरूलाई प्रशिक्षण गरी प्रादेशिक प्रशिक्षकको रूपमा विकास गरिएको
मौरीको रानुमा कृत्रिम गर्भाधान (Instrumental Insemination) तालिम (चौथो त्रैमासिक)	• मिति २०८१/०३/१३ देखि २०८१/०३/१८ गतेसम्म विभिन्न विश्व विद्यालयका प्राध्यापक, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्का वैज्ञानिक, मौरीको क्षेत्रमा कार्यरत कर्मचारी र व्यावसायिक कृषक गरी २१ जनालाई तालिममार्फत गुणस्तरीय रानुको आवश्यकता र II queen उत्पादन गर्न सक्ने सीप प्रदान गरिएको।
निजी च्याउ बीउ उत्पादन प्रयोगशालाहरूलाई गुणस्तरीय च्याउ बीउ उत्पादन तालिम (चौथो त्रैमासिक)	• २५ जना च्याउ बीउ प्रयोगशाला संचालकहरूलाई गुणस्तरीय च्याउ बीउ उत्पादन, संक्रमण व्यवस्थापन तथा च्याउ बीउको वैज्ञानिक भण्डारण तथा ढुवानी आदि विषयमा प्रशिक्षण गरी सीप अभिवृद्धि भएको।
राष्ट्रिय मह मेला आयोजना (दोस्रो त्रैमासिक)	• काठमाडौंको भृकुटीमण्डपमा सञ्चालन भएको ५ दिने मह मेलामा २ लाख ५० हजार भन्दा बढी दर्शकले अवलोकन गरेका, करिब २५०० के.जी. मह लगायत अन्य मौरीजन्य उत्पादनहरूको बिक्री वितरण भएको। मौरीपालन प्रविधि, विभिन्न प्रजातिको मह, मह लगायत विभिन्न मौरीका उत्पादनहरूको ३० वटा स्टलमार्फत प्रदर्शनी भएको।
राष्ट्रिय च्याउ मेला आयोजना (चौथो त्रैमासिक)	• २०८० पौष १५ गते ललितपुरको जावलाखेलमा सञ्चालन भएको १ दिने च्याउ मेलामा ५००० भन्दा बढी दर्शकले अवलोकन गरेका, च्याउ उत्पादनको नवीनतम प्रविधि, विभिन्न प्रजातिको च्याउ र च्याउबाट बनेको परिकारहरूको प्रदर्शन भएको, ३० वटा स्टलमार्फत प्रदर्शन भएको

रेशम विकास केन्द्र, खोपासी

प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
• कार्यालय परिसर तथा फार्म क्षेत्र व्यवस्थापन	• फार्ममा रहेका किम्बुको बगैंचामा जात अनुसारको Tagging गरिएको

प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
• रेशम कीरा पालन सम्बन्धित सात दिने अधिकृतस्तर तथा सहायकस्तर १५ दिने प्रशिकृषक प्रशिक्षण तालिम सम्पन्न	• कृषि ज्ञान केन्द्र, रेशम फर्म तथा स्थानीय तहको सिफारिसमा १८ जना अधिकृत र १७ जना सहायकस्तर कर्मचारीलाई रेशम कीरापालनसँग सम्बन्धित ज्ञान सीप क्षेमता अभिवृद्धि गरिएको ।
• पकेट क्षेत्रमा रेशम कीरा पालन तथा कोकन उत्पादन तालिम	• ६ वटा ६ वटा पकेटका कृषकहरूलाई तालिम सञ्चालन गरी सीप तथा क्षेमता वृद्धि। • तालिम सञ्चालन गरी सीप तथा क्षमता वृद्धि।
• Buy-back guarantee system विकासका लागि सरोकार वीच अन्तरक्रिया	• कोकुन खरिद बिक्रीका लागि मूल्य शृङ्खलाका कर्ताहरू समन्वय
• रेशम कीराको मातृस्रोत संरक्षण	• ३२ जातको Bivoltine र १ जातको Moltivoltine गरी ३३ जातका शुद्ध मातृस्रोत संरक्षण तथा वर्णशङ्कर फूल उत्पादन र वितरण

मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी

प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
मौरी पालन सम्बन्धी प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम १५ दिने सहायकस्तर कर्मचारी, ७ दिने अधिकृतस्तर, ७ दिने सहायकस्तर)	संघ, प्रदेश र स्थानीय निकायमा कार्यरत ७२ जना (२३ जना, २६ जना र २३ जना) सहमागीहरूको क्षमता अभिबृद्धि भई प्रशिक्षक तयार भएको।
मौरी व्यवसायीहरूका लागि स्वस्थ रानी उत्पादन तालिम २१ दिने	• सातै प्रदेशबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी विभिन्न जिल्लाका २१ (महिला ३, पुरुष १८) जना मौरी पालकको सहभागितामा तालिम सञ्चालन भएको। • मौरीको आमा गोला, बाबु गोला छनोट गर्न, नर्सरी गोलाको तयारी एवम् व्यवस्थापन गर्न, १ दिने लार्भा कलमी गर्न, नयाँ रानु उत्पादन गर्न र व्यवस्थापन गर्न सक्षम भएका।
मौरी व्यवसायीहरूका लागि मौरीजन्य उत्पादन प्रशोधन तथा बजारीकरण तालिम (१ हप्ते)	• मिति २०८०/०६/०८ देखि २०८०/०६/१४ गते सञ्चालन तालिममा २२ जना (२ जना महिला र २० जना पुरुष) मधेश प्रदेश बाहेक सात वटै प्रदेशबाट कृषकहरू सहभागी भई तालिम सम्पन्न भएको
लक्ष्य नतोकिएका सम्पन्न मुख्य मुख्य गतिविधिहरू	
मौरी व्यवसायीहरूका लागि स्वस्थ रानी उत्पादन तालिम २१ दिने मौरी विकास केन्द्र गोदावरीको आयोजना र इन-इलम, हेल्भेटास नेपालको सहयोग अनुरूप स्थानीय स्रोत व्यक्ति विकासका लागि गुणस्तरीय रानु उत्पादन तालिम (मोडुल-३)	सुर्खेत, जाजरकोट र रौतहट जिल्लाका १५(महिला ३, पुरुष १२) जना मौरी पालकको सहभागितामा तालिम सञ्चालन भएको।
मौरी स्रोतकेन्द्र स्थापना/घार निर्माण तालिम १५ दिने- डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा (वन पैदावारमा आधारित युवा उद्यम विकास कार्यक्रम) र मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी, ललितपुरको आयोजना	ओखलढुंगा जिल्लाबाट आएका १० जना मौरी व्यवसायीहरूको सहभागितामा मौरी स्रोतकेन्द्र स्थापना घार निर्माण तालिम सम्पन्न भएको।

प्रमुख क्रियाकलपाहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
मौरीपालन तालिम- रुवी भ्याली गाँउपालिका सेर्तुङ, धादिङको आयोजना र मौरी विकास केन्द्र गोदावरीको प्राविधिक सहयोगमा)	धादिङ जिल्लाको रुबी भ्याली गाउँपालिका १ र २, सेर्तुङका ६० जना (२५ महिला ३५ पुरुष) मौरी पालक कृषकहरूको सहभागितामा आधारभूत मौरीपालन तालिम सम्पन्न भएको।

रेशम विकास केन्द्रमा उत्पादित रेशम अण्डाको उत्पादन स्थिती (पछिल्लो ३ वर्षको)

फार्म/केन्द्र	आ.व.	स्रोत बीउ बेर्ना उत्पादन र बिक्री परिमाण			
		उत्पादन	बिक्री	मौज्दात	मौज्दात रहनुका कारण
रेशम विकास केन्द्र, खोपासी	२०७८/७९	३०००	३१८	२६८२	रेशम कीराको अण्डाको माग कम भएको
	२०७९/८०	२७००	१५३	२५४७	
	२०८०/८१	९००	१३९	७६१	

कार्यक्रम सञ्चालनमा देखिएका समस्याहरूः

समस्याको किसिम	कार्यान्वयनमा देखिएका मुख्य मुख्य समस्याहरू	समाधानका प्रयासहरू
नीतिगत	• महको निर्यात सहज नहुनु र उत्पादित महले बजार नपाउनु	• महको निर्यात सहजीकरण सम्बन्धी अध्ययन सुरुवात भएको • नेपालमा आयात हुने महको भन्सार महसुल ६०% ले बढाउनलाई अर्थ मन्त्रालयमा प्रस्ताव पठाइएको
	• च्याउको क्षेत्रमा प्रबर्द्धन तथा नियमनकारी कार्यको लागि मार्गदर्शन गर्ने नीतिको व्यवस्था नभएको	• च्याउ नीति निर्माणको लागि पहल गरिएको
	• च्याउ बीउ उत्पादन तथा वितरण सम्बन्धी मापदण्ड नभएकोले आन्तरिक एवम् आयातित बीउको गुणस्तर नियमन गर्न नसकिएको	• च्याउ बीउ गुणस्तर मापदण्डको निर्माणको लागि बीउबिजन गुण नियन्त्रण केन्द्रका प्रमुखको संयोजकत्वमा कार्यदल गठन गरी ड्राफ्ट तयार गरिएको
	• रेशमको मूल्य कम भएकोले कृषकहरूमा कम रुची • प्रदेशमा हस्तान्त्रीत रेशम फर्महरूको कार्यविवरण परिवर्तन भएको	• नयाँ मूल्य निर्धारणका लागि अनुरोध गरिएको • रेशमखेतीको पुनर्संरचना सम्बन्धी अध्ययन गरिएको
प्राविधिक	• मौरीको प्रजनन् तथा वंश सुधार, उत्पादन, विविधिकरण सम्बन्धमा प्राविधिक दक्षता नभएको	• अन्तर्राष्ट्रिय विज्ञ सहितको टोलीमार्फत नेपालमा मौरी वंश सुधार सम्बन्धी अध्ययन गरिएको • मौरी वंश सुधारका लागि मौरीको रानुमा कृतिम गर्भाधान तालिम सञ्चालन गरिएको • मौरी वंश सुधारका लागि नार्क र AFU सँगको सहकार्यमा पाँच वर्षे योजना तयार गरी यसै आ.व. मा उक्त कार्यक्रमको लागि बजेट विनियोजन गरिएको
	• मौरीका स्रोतकेन्द्रहरूको विश्वसनीयता, मूल्य एकरूपता र बिक्रीवितरण गरिएका मौरीजन्य सामग्रीहरूको गुणस्तरिय एवम् सुलभ उपलब्धता हुन नसक्नु	• मौरी स्रोतकेन्द्र स्थापनाका लागि प्रदेश तथा स्थानीय स्तरमा सशर्त अनुदान हस्तान्तरण गरिएको
	• नक्कली महको कारोबारले मौरी व्यवसायीहरू हतोत्साही भएको र नेपालमा उत्पादित महको बजारीकरणको समस्या भएको	• विभिन्न क्षेत्रका किसानहरूबाट महको नमूना सङ्कलन गरी परीक्षण गरिएको, • महको उचित बजारीकरणका लागि केन्द्रीय मौरीपालन सहकारी संस्था र नेपाल मौरीपालक कृषक महासंघलाई राष्ट्रिय स्तरको मह मार्ट स्थापना गर्न सहयोग गर्न बजेट विनियोजन गरिएको
	• विभिन्न च्याउ बीउको True to type culture/ mother culture Maintain तथा नियमन गर्न नसकिएको	• राष्ट्रिय स्तरको च्याउ स्रोत केन्द्रमार्फत समग्र च्याउ क्षेत्रलाई नियमन गर्नका लागि खोपासीमा राष्ट्रियस्तरको च्याउ स्रोत केन्द्र स्थापनाको लागि अध्ययन गरी DPR सहितको योजना तयार गरिएको
	• कृषकस्तरमा कोया सुकाउने तथा धागो बनाउने मेसिन नभएकोले कोया बिग्रिने समस्या	• रेशमको मूल्य शृङ्खलामा आधारित खेती विकासका लागि कार्यक्रम राखिएको
	• रेशमको उत्पादन कम हुँदै जानु र रेशम खेतीबाट कृषक पलायन हुने अवस्था रहेको र प्राविधिक जनशक्तिको क्षमता विकासका अवसरहरूको कमि	• रेशमखेतीको पुनर्संरचना सम्बन्धी अध्ययन गरी सुझाव कार्यान्वयको लागि पहल गरिएको।

समस्याको किसिम	कार्यान्वयनमा देखिएका मुख्य मुख्य समस्याहरू	समाधानका प्रयासहरू
व्यवस्थापकीय	• दरबन्दी अनुसार प्राविधिक जनशक्तिको पदपूर्ति नभएको	• रिक्त दरबन्दि पदपूर्तिका लागि अनुरोध गरिएको • मौजुदा कर्मचारीबाट काम गराइएको
	• च्याउको दरबन्दी अनुसार प्राविधिक जनशक्तिको पदपूर्ति नभएकोले प्रभावकारी कार्यसम्पादन गर्न असहज भएको	• रिक्त दरबन्दि पदपूर्तिका लागि अनुरोध गरिएको • मौजुदा कर्मचारीबाट काम गराइएको
	• दक्ष जनशक्तिको अभाव, मातृस्रोत, ग्रेनेज प्रयोगशाला भवन तथा उपकरणहरू पुरानो र जीर्ण भई बिग्रिरहने, • विद्युतीय भोल्टेज न्यून भई कोल्ड रुम सञ्चालनमा कठीनाई तथा उपकरण बिग्रिरहने	• भएका स्रोतसाधनको मर्मत गरी तथा अन्य कार्यलयबाट सामानहरू मगाएर काम चलाइएको

३.७ केन्द्रीय प्रयोगशाला, हरिहरभवन

१. प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा उपलब्धिहरू

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
	धरान, सिन्धुली, धनुषा, कावासोती र सुर्खेत गरी थप पाँच स्थानका कृषि उपज थोक बजारस्थलमा विषादी अवशेष परीक्षण प्रयोगशाला सेवा विस्तार गरिनेछ।	विषादी अवशेष परीक्षणका लागि ५ स्थानमा प्रयोगशाला स्थापना गरिएको। केन्द्रीय कृषि प्रयोगशालाबाट उपरोक्त स्थानमा प्रयोगशाला उपकरणहरू खरिद तथा जडान, प्रयोगशाला सामग्री लगायत कार्यालय व्यवस्थापन र करारमा एक एक जना कृषि प्राविधिक र कार्यालय सहयोगीको व्यवस्था गरी धरान, सिन्धुली र ढल्केबारमा पूर्व परीक्षण कार्य (Trial Operation) शुरु भएको र सुर्खेत तथा कावासोतीमा शुरु हुने क्रममा रहेको।
	विषादी द्रुत विश्लेषण	कालिमाटि, झापा, सर्लाही, रूपन्देही, पोखरा, नेपालगंज र कैलालीमा अवस्थित विषादी द्रुत विश्लेषण इकाईहरूमा परीक्षण गरिएका ८५७५ नमूना मध्ये ४६ रातो लेबल, २६ पहेलो लेबल र ८५०३ हरियो लेबलका थिए।
	RBPR प्रयोगशालाहरूको मर्मत सम्भार, रङ्गरोगन एवम् पार्टिसन कार्य	ढल्केबर र सिन्धुलीमा आवश्यक प्रयोगशाला संरचना तयारी एवम् मर्मत सम्भारको कार्यहरू सम्पन्न।
	विभिन्न रोग कीराहरूको Fact Sheet तयारी तथा प्रकाशन	विभिन्न बालीमा लाग्ने रोग, कीरा पहिचान एवम् व्यवस्थापन सम्बन्धी कृषक तथ्यपत्र तयार गरी प्रकाशन गरिएको
	शुक्ष्मजीवजन्य जैविक विषादीको Mother culture संरक्षण, उत्पादन तथा वितरण	अन्तर्गत विभिन्न प्रयोगशालाहरू र IPM स्रोत केन्द्रहरूलाई विभिन्न प्रजातिका Trichoderma को mother culture संरक्षण गरी उपलब्ध गराइएको। गहुँ, मकै र कोदोमा mass culture गरिएका १५० प्याकेट (२५० ग्राम) Trichoderma कृषकहरूलाई वितरण गरीएको तथा सोको उपयोगिता र प्रयोग सम्बन्धी जानकारी प्रदान गरिएको
	रोग, कीरा र झारपातको नमूना सङ्कलन, संरक्षण र व्यवस्थापन कार्यक्रम	रोग, कीरा र झारपातको नमूना सङ्कलन, संरक्षण र व्यवस्थापन अन्तर्गत विभिन्न बाली/वस्तुमा लाग्ने १०० भन्दा बढी महत्त्वपूर्ण रोग/कीराहरूको सङ्कलन गरी विभिन्न विधिहरूबाट प्रयोगशालामा संरक्षण गरिएको (केहि पहिचान हुन बाँकि)।
	Biopesticide/Biocontrol agents हरूको प्रभावकारिता सम्बन्धी अध्ययन कार्यक्रम	कृषि इन्टर्नहरूको परिचालनमा ढुसीजन्य बाली रोग (Fusarium, Alternaria) हरूको व्यवस्थापनमा विभिन्न जैविक विषादीहरू जस्तै Trichoderma र botanicals हरूको प्रभावकारिता अध्ययन गरिएको।

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
	बाली संरक्षण समितिको सहकार्यमा प्राविधिक वार्तालाप (Technical Talk Program) सञ्चालन	बाली संरक्षण समिति नेपालसँगको सहकार्यमा बायो-सेक्युरिटी विषयमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा भई गरेका प्रयोगबारे जानकारी लिने र सो अनुरूप नेपालको क्वारेन्टिन र बायो-सेक्युरिटी प्रणालीलाई थप सबल, सुदृढ र प्रभावकारी बनाउन सम्बन्धित राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय विज्ञहरूको अनुभव र विज्ञताको experience sharing कार्यक्रम (Technical Talk Program) सञ्चालन गरिएको।
	सङ्घीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय स्तरमा स्थापीत RBPR प्रयोगशालाका कर्मचारीहरूको लागि विषादी अवशेष विश्लेष्ण सम्बन्धी तालिम	नयाँ स्थापना हुने RBPR प्रयोगशालाका नियुक्त प्राविधिक कर्मचारीहरू साथै सङ्घीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय स्तरमा स्थापना भएका RBPR प्रयोगशालाका कर्मचारीहरूको लागि विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण सम्बन्धी ४ दिने तालिममा १८ जना सहभागीहरूलाई कार्बामेट र अर्गानोफस्फेट समूहका विषादीहरूको अवशेष विश्लेषण कार्यमा प्रशिक्षित गरिएको र नयाँ RBPR प्रयोगशाला एकाइहरूमा परीक्षण कार्य testing phase मा सुरुवात भएको।
	बीउ विश्लेषण सम्बन्धी विभिन्न सरोकारवालाहरूको लागि Beginners तालिम	मिति २०८०/१२/०५ देखि ०९ गते सम्म विभिन्न सङ्घीय तथा प्रादेशिक बीउ विजन प्रयोगशालामा कार्यरत ९ जना प्राविधिक कर्मचारीलाई बीउ बिजन नमूना सङ्कलन एवम् विश्लेषण. प्रयोगशाला उपकरण क्यालीब्रेसन एवम् आन्तरिक अडिट विषयहरूमा सीप र ज्ञानको विकास, क्षमता अभिवृद्धि कार्य गरी प्रयोगशालाको परीक्षण कार्यमा गुणस्तरियता र एकरूपता कायम गर्न सहयोग पुगेको
	Tissue Culture प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्डलाई अन्तिम रूप दिने छलफल बैठक	आ.व. २०७९/०८० मा निर्माण गरिएको "तन्तु प्रजनन् प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्ड" उपर आवश्यक संशोधन गर्न प्राविधिक समिति गठन गरी "तन्तु प्रजनन् प्रयोगशाला संचालान सम्बन्धी मापदण्ड" एवम् "Standard Operating Procedure of Commercial Plant Tissue Culture Laboratory" तयार गरिएको।
	Tissue Culture प्रयोगशालाको मापदण्ड Validation सम्बन्धी कार्यशाला	प्राविधिक समितिद्वारा संशोधन गरी तयार गरिएको "तन्तु प्रजनन् प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्ड" एवम् "Standard Operating Procedure of Commercial Plant Tissue Culture Laboratory" लाई मिति २०८१/०३/२१ गते कार्यशाला गोष्ठी सञ्चालन गरी Validate गरिएको।
	विभिन्न प्रयोगशाला तथा बजारबाट सङ्कलन गरिएको नमूनाको क्रशचेक परीक्षण	आ.व. २०८०/०८१ मा विभिन्न सङ्घीय तथा प्रादेशिक बीउ बिजन प्रयोगशाला तथा निजीस्तरमा सञ्चालन भएका अनुमति प्राप्त प्रयोगशालाहरूबाट ३९१ नमूनाको क्रशचेक कार्य सम्पन्न गरी रिपोर्टिङ गरिएको।
	सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित Tissue Culture प्रयोगशालाहरूको अनुगमन तथा निरीक्षण	तन्तु प्रजनन् प्रयोगशालाको मापदण्ड निर्माणका क्रममा तन्तु प्रजनन् प्रयोगशालाको अनुगमन गरी विभिन्न विधा जस्तै भौतिक पूर्वाधार, आवश्यक न्यूनतम सामग्रीहरू, गुणस्तर व्यवस्थापन प्रणालीबारे छलफल गरिएको तन्तु प्रजनन् प्रयोगशाला साथै स्क्रिन हाउस तथा विभिन्न कोठामा अत्यावश्यक उपकरण, रसायन साथै विभिन्न कोठाहरूको अध्ययन गरिएको
	ऐन नियमन तथा प्रमाणीकरण प्रयोजनको लागि विभिन्न सरोकारवालाहरूबाट नमूना सङ्कलन एवम् परीक्षण	विभिन्न सरोकारवालामार्फत प्राप्त बीउ विजनका नमूनाहरूको सङ्कलन तथा परीक्षण गरी बीउ बिजन प्रमाणीकरण प्रक्रियामा सहयोग पुगेको
	ISTA बाट प्राप्त मध्यस्त नमूना (Proficiency Sample) परीक्षण	आ.व. २०८०/८१ मा तीन पटक जम्मा ९ वटा नमूना ISTA बाट मध्यस्थ नमूना प्राप्त भएकोमा Germination, Moisture, Purity and Other Seed determination, Vigor तथा 1000 seed weight determination परीक्षण गरी रिपोर्टिंग कार्य सम्पन्न गरिएको। बीउ विजनको गुणस्तर अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार सुनिश्चित गर्न र प्रयोगशालाको प्राविधिक मूल्याङ्कन द्वारा ISTA को सदस्यता प्रमाणित गर्न

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
	प्रयोगशाला कर्मचारीहरूको परीक्षण एकरूपताका लागि Trend Analysis	जम्मा ४ पटक Trend Analysis कार्यको लागि नमूना सङ्कलन, परीक्षण (germination test, moisture test) तथा रिपोर्टिंग कार्य सम्पन्न गरिएको। बीउ विजनको germination test, moisture test कार्य गरिएको / trend analysis कार्य गरी प्रयोगशालाको परीक्षण कार्यमा गुणस्तरियता र एकरूपता कायम गर्न सहयोग पुगेको
	बीउ बिजन प्रयोगशालाहरूको अनुगमन निरीक्षण तथा प्राविधिक सहयोग	बीउ बिजन परीक्षण गरी गुणस्तरीय नतिजाको लागि External calibration गर्नका लागि प्रेरित गरेको। आ.व. २०८०/८१ को ११ वटा बीउ बिजन प्रयोगशालाको अनुगमन तथा निरीक्षण कार्य सम्पन्न भएको।
	प्रयोगशालामा प्रयोग हुने उपकरणहरू (Seed divider. Grinder, Moisture Meter, Oven) को Internal Calibration	विभिन्न किसिममा calibration जस्तैः Seed divider calibration, Calibration of Moisture meter with Oven, 5 point check of oven, Seed Grinder temperature check, Quality check of ground material एवम् Toxicity check of consumables गर्दा प्रयोगशालामा प्रयोग हुने उपकरणहरूले दिने नतिजामा थप गुणस्तरिय हुने
	DSM प्राविधिक समितिको बैठक	"DSM व्यवस्थापन कार्यविधि २०७९" संशोधन गर्नुपर्ने विषयहरू तथा निजी प्रयोगशालाले गरेको माटो परीक्षण नतिजालाई DSM मा अध्यावधिक गर्न मान्यता दिन छलफल गरी निर्देशक समितिको बैठकमा संशोधित प्रस्तावहरू पेश गरिएको
	DSM निर्देशक समितिको बैठक	"डिजिटल स्वायल व्यवस्थापन कार्यविधि २०७९" संशोधनको लागि २०८०/१०/०५ गते बैठक सञ्चलन गरिएको र हाल माननीय मन्त्रीस्तरबाट "डिजिटल स्वायल व्यवस्थापन कार्यविधि २०८०" स्वीकृत भई लागू भएको निजी प्रयोगशाला Agricultural Technology Center (ATC) Pvt. Ltd लाई DSM सम्बन्धी माटो नमूना सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्न मान्यता दिइएको
	माटो परीक्षण प्रयोगशाला सञ्चालन तालिम	विभिन्न प्रादेशिक, पालिका तथा निजीस्तरको माटो परीक्षण प्रयोगशालामा कार्यरत कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि तथा प्रयोगशालाहरूको परीक्षण विधिमा एकरूपता कायम गर्न २०८० चैत्र १८ देखि २२ गतेसम्म सञ्चालन गरिएको तालिममा १५ जना सहभागी रहेको। माटोको पि. एच., प्राङ्गारिक पदार्थ, नाइट्रोजन, फस्फोरस, पोटास, बुनोट, सुक्ष्म तत्व (जिंक, कपर, आइरन, म्यागानिज) परीक्षण सम्बन्धी प्रशिक्षण दिइएको।
	रासायनिक मल परीक्षण तालिम	मिति २०८१ असार ३ देखि ८ गतेसम्म रासायनिक मल परीक्षण तालिम ११ जना प्राविधिकहरूको सहभागिता सञ्चालन गरिएको। यूरिया, डि.ए.पी, पोटास तथा कृषि चुनको गुणस्तर परीक्षण सम्बन्धी सैद्धान्तिक तथा प्रयोगात्मक कक्षाहरू सञ्चालन गरिएको।
	रसायनिक तथा प्राङ्गारिक मल गुण नियन्त्रण परीक्षण कार्यक्रम	बजारमा बेचबिखन भईरहेका विभिन्न बाण्डका प्राङ्गारिक तथा रासायनिक मल तथा कृषि चुन परीक्षण कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेडद्वारा आयातित ७ वटा रासायनिक मलको नमूना परीक्षण
	माटोको उर्वराशक्ति अवस्था विश्लेषणको लागि घुम्ती प्रयोगशालामार्फत विश्लेषण कार्यक्रम	दशौं माटो दिवसको उपलक्ष्यमा खोपासी, कार्भ्रेपलाञ्चोक जिल्लामा कृषकहरूलाई माटो नमूना सङ्कलन सम्बन्धी तालिम सञ्चालन तथा माटो शिविर सञ्चालन गरी घुम्ती प्रयोगशालामार्फत ५१ वटा माटोको नमूना विश्लेषण गरिएको
	सङ्घीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय निकायका प्रयोगशाला परीक्षण हर्मोनाईजेशनको लागि क्रसचेक परीक्षण	प्रयोगशालाहरूको परीक्षण विधिमा एकरूपता कायम गर्न लागि विभिन्न प्रादेशिक प्रयोगशाला, अनुसन्धान केन्द्र, स्थानीय तथा निजी प्रयोगशालाहरूमा १३ वटा माटोको नमूनाको क्रशचेक परीक्षण तथा परीक्षण गरिएको ८ वटा माटोको नमूना पुन: परीक्षण गरिएको

क.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
	प्रादेशिक तथा स्थानीय प्रयोगशालाको समस्या समाधान तथा अनुगमन	माटो तथा मल परीक्षण प्रयोगशाला, पोखराबाट गत आ. व. २०७९/८० तथा हालसम्म DSM सम्बन्धी भइरहेका कार्यहरूको विवरण सङ्कलन तथा तहाँ प्रयोगशालामा केही समय देखि Atomic Absorption Spectroscopy मेसिनमा समस्या आइरहेको हुनाले माटोमो नमूनामा सुक्ष्म तत्व परीक्षणमा कार्य रोकिएको थियो। सो समस्या समाधान गर्न AAS मेसिन अध्ययन गरी त्यसको समस्या समाधान गरियो। अलैंची बाली विकास केन्द्र, फिक्कल, ईलाममा माटो परीक्षण कार्य गर्न केही मेसिनरी सामग्रीहरू रहेको तर सञ्चालनमा नरहेको हुनाले प्राविधिक सहयोग आवश्यक रहेको हुँदा प्रयोगशाला कार्यान्वयन अवस्थामा ल्याउन थप सामग्रीहरू खरिद तथा व्यवस्थापनको लागि प्राविधिक सहयोग गरिएको

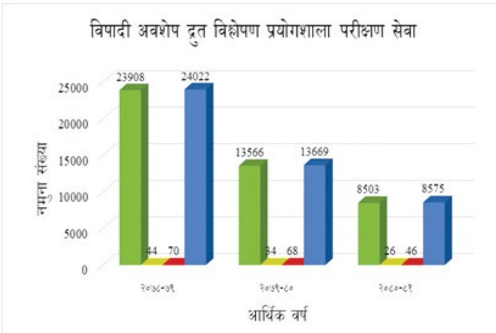

विषादी द्रुत परीक्षण नतिजाको तुलनात्मक विवरण

ISTA बाट प्राप्त मध्यस्त नमूनामा ओजस, उमारशक्ति एवम् हजार दाना तौल परीक्षण

खण्ड ४

आयोजनाका प्रमुख क्रियाकलाप र उपलब्धिहरू

४.१ रानी जमरा कुलरिया सिँचाई आयोजना (बजेट उप-शीर्षक नं. ३१२०११०७)

रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना मूलत कैलाली जिल्लाको टिकापुर नगरपालिका, जानकी गाउँपालिका, लम्किचुहा नगरपालिका (वडा नं. ५ को थापापुर र वडा नं. ७ को हरढनि र चाँगाबारी) मा हाल कर्णाली नदिबाट भइरहेका परम्परागत सिँचाइ सुविधा विस्तार गर्ने उद्देश्यले विश्व बैंकको सहयोगमा सञ्चालनमा रहेको छ। आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रमा आधुनिक तरिकाबाट कृषि व्यवसाय सञ्चालनको लागि कम्पोनेन्ट २ मा कृषि उत्पादन सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। यस आयोजना अन्तर्गत आ.व. २०७८/७९ मा सञ्चालन भएका मुख्या क्रियाकलाप तथा उपलब्धिहरू तपसिल बमोजिम रहेको छ।

वार्षिक अवधिमा सञ्चालित कार्यक्रमको उपलब्धि विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	बार्षिक विनियोजित रकम रू. लाखमा	खर्च भएको अनुदान रकम रू. लाखमा	मुख्य मुख्य उपलब्धिहरू (क्षेत्रफल, उत्पादन, रोजगारी, मेशीनरी औजार, उपकरण तथा भौतिक संरचना लगायतको विवरण)
१	खाद्यान्न बाली क्षेत्र बिस्तार कार्यक्रम	३०	२०.७५	बसन्ते मकै खेती ८४ हेक्टर क्षेत्रफलमा, १५ हेक्टर क्षेत्रफलमा चैते धान खेती र मुङमास १२ हेक्टर क्षेत्रफलमा खेतीका लागि सहयोग उपलब्ध गराइएको।
२	आलु विकास (क्षेत्र विस्तार तथा भण्डारणसमेत)	४०	३९.७४	१६९ जना कृषकहरूले ४८ हेक्टर क्षेत्रफलमा ११०० मे. टन आलु उत्पादन गरेका।
३	तरकारी बाली उत्पादन सहयोग कार्यक्रम	४०	१८.११	१०६ कृषक समूह/व्यक्तिगत कृषि उद्यमी/कृषकहरूले ५४ क्षेत्रफलमा तरकारी खेती गरी १२००० मे. टन तरकारी उत्पादन गरेका।
४	तरकारी बीज बृद्धि कार्यक्रम (तरकारी विकास कार्यक्रम-आलु तथा अन्य)	१०	५.३१	८ जना उद्यमीले बीउ आलु उत्पादनको कार्य ७.७ हेक्टर क्षेत्रफलमा गरेका र १६५ मे. टन बीउ उत्पादन भएको।
५	बीज वृद्धि कार्यक्रम (धान, गँहु, मकै, तोरी, मसुरो, आदि)	६०	६०	६०८ हेक्टर क्षेत्रफलमा गहुँ, तोरी, मकै र धान बीज बृद्धि खेती कार्य भएको सोबाट अनुमानित २००० मे. टन बीउ उत्पादन हुने।

४.२ पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथगा फलफूल विकास आयोजना

नेपाल सरकार, एशियाली विकास बैंक तथा विश्व कृषि तथा खाद्य सुरक्षा कार्यक्रमको लगानीमा नेपालका पहाडी क्षेत्रमा १० प्रजातिका फलफूल बालीको विकास तथा विस्तार गर्न नेपाल सरकारले पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना सञ्चालनमा रहेको छ। आयोजनाको कूल लगानी ९३.४ मिलियन अमेरिकी डलर रहेको छ भने दातृ निकाय तथा नेपाल सरकारको देहाय अनुसारको सहलगानी यो योजना सञ्चालन रहेको छ।

लगानी स्रोत	लगानी रकम (अमेरिकी डलर)
एसियाली विकास बैंकको सहुलियतपूर्ण ऋण	६ करोड
एसियाली विकास बैंकको अनुदान	१ करोड
विश्व कृषि तथा खाद्य सुरक्षा कार्यको अनुदान	९० लाख
नेपाल सरकार	१ करोड ४४ लाख ५० हजार
जम्मा	**९ करोड ३४ लाख ५० हजार**

यस आयोजना अन्तर्गत आ.व. २०८०।८१ मा सञ्चालन भएका मुख्य क्रियाकलाप तथा उपलब्धिहरू

क्र.सं.	कार्यक्रम।क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
	१२ वटा फार्म केन्द्रहरूमा उच्च प्रविधियुक्त नर्सरी पूर्वाधारहरूको विकास तथा निर्माण (९ वटा प्याकेज)	• वा.अ.के. मालेपाटन र कृ.अ. नि. लुम्ले मा Motherplant stock house निर्माण र ल्याब सुधारः Construction estimate तयार गरिएको, चालु आर्थिक वर्षको दररेट अनुसार update गरी Bid document तयार गरी NoLका लागि ADB पठाउने क्रममा रहेको • वा.अ.के. राजिकोटमा र दैलेखमा स्क्रीन हाउस निर्माणः Construction estimate, Bid document तयार गरी NoLका लागि ADB पठाउने क्रममा रहेको • NCFD अन्तर्गतको मार्फा फार्मको Bid document तयार गरी NoLका लागि ADB पठाइएकोमा प्राप्त सुझावअनुरूप परिमार्जन गरी पुन पठाइएको • प्रदेश मातहतका फार्म केन्द्रहरूमा उच्च प्रविधियुक्त नर्सरी पूर्वाधारहरूको विकास तथा निर्माणका लागि डिजाईन तथा ईष्टिमेटको कार्य शुरु गरिएको • केही प्याकेजहरूको procurement plan revision गरिएको
	Credit Guarentee Fund सञ्चालन	• स्किम कार्यान्वयनका लागि DCGF सँग सहकार्यको लागि विभिन्न चरणमा छलफल भएको • Operational modality, कार्यविधिको मस्यौदा तयारी भई आन्तरिक छलफलको क्रममा रहेको। कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय र अर्थ मन्त्रालयसँग छलफल गरी आगामी मिसनमा पूर्णता दिने लक्ष्य रहेको
	MoALD Working Group Meeting	• ४ वटा कार्यविधिहरूको मस्यौदा उपर छलफल गरी पृष्ठपोषण प्राप्त
	Provincial Project Steering Committee Meeting	• सबै प्रदेशहरूमा सम्पन्न भई स्थानीय तहगत क्षेत्रफल तय गरिएको • आयोजना कार्यान्वयनमा सहजता भएको
	Phenological Characterization	• स्याउ, ओखर, सुन्तला, एभोकाडो र मेकाडेमिया नटका जातहरूको phenological Characterization को लागि अध्ययन कार्य भईरहेको
	Batch 1 Plantation	• कोशीको धनकुटा, वागमतीको गजुरी, गण्डकीको पोखरा र जलजला, कर्णालीको नारायण, सुदुरपश्चिमको दशरथचन्द • सुन्तला, कागती र जुनारको बगैंचा स्थापनाकालागि २०८१ बैशाख १४ र १६ गते सूचना प्रकाशन • जम्मा २०७.१५ हेक्टरको लागि आवेदन प्राप्त भई स्थलगत निरीक्षण तथा मूल्याङ्कन सम्पन्न भई अन्तिम छनौट तथा सम्झौताको क्रममा रहेको • २०८१/८२ को पहिलो त्रैमासिकमा वगैंचा स्थापना हुने

Ongoing Research Status

SN	Crops	Status
1	Apple	Characterization of Fuji, Gala and Red Delicious varieties used in high density planting in Jumla (HRS, Rajikot)- time of bud burst, time of leaf initiation, flower bud initiation, date of first flowering, date of 50% flowering, fruit setting and quality parameters of fruits. Study on training and pruning of high density orchards. Started the nutrient and hormonal management in high density orchards. Tissue culture protocol development for rootstock multiplication (research work going on)
2	Walnut	Plant characterization of elite varieties (Hartley, Ashley and Payne) has been started- fruit quality (maturity date, flowering and fruiting habit-axillary or terminal, kernel recovery) Collection and/or in-situ characterization of superior varieties found in farmers field and at the station. Plan to study on the success rate of different grafting technologies
3	Citrus	HLB detection and its management technologies, Clean source sapling production
4	Avocado	Study on grafting techniques and time of grafting is going on
5	Macadamia nut	Characterization of plants (good quality nut yielding), Study on molecular characters and fruit quality

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय वा अन्तर्गत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमार्फत सञ्चालन गरिने वार्षिक कार्यक्रमहरू (आ.व. २०८०/८१)

५.१ संघबाट सञ्चालन गरिने कृषि विभाग र मातहातका कार्यालयहरू तर्फका कार्यक्रम, आयोजना तथा बजेट सारांश

क्र.सं.	बजेट उपशीर्षक	कार्यक्रम/ आयोजना	रकम
१	३१२०१०११	कृषि विभाग	१५५४१५०.००
२	३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	१४४०००.००
३	३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३०६८००.००
४	३१२०११०३	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	९०२००.००
५	३१२०११०४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	१२५७५९.००
६	३१२०११०५	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	९१५९३.००
७	३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन	२६८४२०.००
८	३१२०११०७	रानी जमरा कुलरिया सिँचाई आयोजना प्रणाली आधुनिकीकरण कृषि कार्यक्रम	१४८६००.००
९	३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	१२१७४००.००
		जम्मा	**३९४६९२२.००**

५.२ संघमार्फत सञ्चालन गरिने कृषि विभाग र मातहातका कार्यालहरूको कार्यक्रम/ आयोजना तथा बजेटको विस्तृत विवरण (आ.व. २०८०/८१)

व.उ.शी.नं.	आयोजना/कार्यक्रम	कार्यालय कोड नं.	कार्यलय	जिल्ला कोड	जिल्ला	बजेट (रू. हजारमा)
३१२०१०११	कृषि विभाग	३१२०१३४०१	कृषि विभाग	३४	ललितपुर	१५५४१५०.००
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३१२०१३४०६	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३४	ललितपुर	२८५५२.००
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३१२०१३४०४	तरकारीबाली विकास केन्द्र, खुमलटार, ललितपुर	३४	ललितपुर	३४२३५.००
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३१२०१५९०१	तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम पश्चिम	५९	रुकुम पश्चिम	१७१४८.००

ब.उ.शी.नं.	आयोजना/कार्यक्रम	कार्यालय कोड नं.	कार्यलय	जिल्ला कोड	जिल्ला	बजेट (रू. हजारमा)
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३१२०१२७०१	न्यूक्लियस बीउ आलु केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक	२७	सिन्धुपाल्चोक	३२०८६.००
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३१२०१०३०१	अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलाम	३	इलाम	३१९७९.००
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०१३५०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३५	काठमाडौं	३७७०६.००
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०११९०१	उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही	१९	सर्लाही	६१२८२.००
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०१३५०१	समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३५	काठमाडौं	४९९७६.००
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०१४१०१	शीतोष्ण बागवानी केन्द्र, मार्फा, मुस्ताङ	४१	मुस्ताङ	९२२४०.००
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०१५००१	सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन, पाल्पा	५०	पाल्पा	३४५८६.००
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०१५२०१	कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	५२	गुल्मी	३१०१०.००
३१२०११०३	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	३१२०१३४०७	व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	३४	ललितपुर	३१५२०.००
३१२०११०३	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	३१२०२३४०३	मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी, ललितपुर	३४	ललितपुर	२५६९२.००
३१२०११०३	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	३१२०१२६०१	रेशम विकास केन्द्र, खोपासी, काभ्रे	२६	काभ्रेपलाञ्चोक	३२९८८.००
३१२०११०४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	३१२०१३४०५	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर	३४	ललितपुर	६६१५७.००
३१२०११०४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	३१२०७६०१	कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर	७६	कंचनपुर	२६१५१.००
३१२०११०४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	३१२०११२०१	कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा	१२	झापा	३३४५१.००
३१२०११०५	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	३१२०१३४०३	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	३४	ललितपुर	९१५९३
३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन	३१२०१३४०९	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	३४	ललितपुर	९५७३७.००
३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन	३१२०११७०१	कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नक्टाझीज, धनुषा	१७	धनुषा	१७२६८३.००

व.उ.शी.नं.	आयोजना/कार्यक्रम	कार्यालय कोड नं.	कार्यलय	जिल्ला कोड	जिल्ला	बजेट (रू. हजारमा)
३१२०११०७	रानी जमरा कुलरिया सिँचाई आयोजना प्रणाली आधुनिकीकरण कृषि कार्यक्रम	३१२०१७७०१	रानी जमरा कुलरिया सिँचाई आयोजना	३४	ललितपुर	१४८६००.००
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	३१२०१३५०३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन एकाइ, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३४	काठमाडौं	५२१७४५.००
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	३१२०१३४१०	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्	३४	ललितपुर	५८०५५.००
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना		पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, कोशी प्रदेश मोरङ			११९६००.००
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना		पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, बागमती प्रदेश मकवानपुर			१०१७००.००
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना		पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, गण्डकी प्रदेश कास्की			१८२२००.००
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना		पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, कर्णाली प्रदेश सुर्खेत (७०१०१६८०५)			९६९००.००
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना		पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, सुदुरपश्चिम प्रदेश, डोटी			१३७२००.००

५.३ प्रदेशमा सशर्त वित्तीय हस्तान्तरित कार्यक्रमहरूको सारांश आ.व. २०८०/८१

व.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	प्रदेशगत रकम (रू. लाखमा)							कूल (रू. हजारमा)
		कोशी प्रदेश	मधेस प्रदेश	बागमती प्रदेश	गण्डकी प्रदेश	लुम्बिनी प्रदेश	कर्णाली प्रदेश	सुदुरपश्चिम प्रदेश	
३१२०१०११	कृषि विभाग	१४६	२३७	३५७	१४७	३१७	२०६	१७२	१५८२

५.४ प्रदेशमा आ.व. २०८०/८१ मा कृषितर्फको सशर्त वित्तीय हस्तान्तरित कार्यक्रमहरू

क्र. स.	कार्यक्रम	प्रदेश (बजेट रू. हजारमा)						
		कोशी प्रदेश	मधेस प्रदेश	बागमती प्रदेश	गण्डकी प्रदेश	लुम्बिनी प्रदेश	कर्णाली प्रदेश	सुदुरपश्चिम प्रदेश
१.०	बीउ विजन उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम							
१.१	उन्नत बीउ उत्पादनमा प्रोत्साहन अनुदान कार्यक्रम	३९८०	११९९०	१९९९०	५०१०	१९९९०	३०००	७४९०
१.२	स्रोत बीउ उत्पादकका लागि पूर्वाधार तथा प्रशोधन विकास सहयोग	२०००	४०००	४०००	२०००	४०००	१५००	२०००
१.३	उन्नत बीउ उत्पादकका लागि पूर्वाधार तथा प्रशोधन विकास सहयोग	२०००	३०००	३०००	३०००	३०००	२०००	३०००
१.४	घ्ङ्क्ष कार्यन्वयन (उन्नत बीउको खेत निरीक्षण, बीउ विश्लेषण तथा लट प्रमाणीकरणका) लागि बीउ विजन प्रयोगशालामा प्राविधिक (JT/JTA-२) करार सहयोग (बीउ विजन प्रयोगशाला)	९००	९००	९००	९००	९००	९००	९००
१.५	कृषि विभाग/बीउ विजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र संगको समन्वयमा जिल्लास्थित कृषि हेर्ने कार्यालय तथा प्रादेशिक बीउ विजन प्रयोगशालाहरूलाई बीउ विजन उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७८ तथा बिद्युतीय बीउविजन प्रणाली (DESE) सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम (कृषि विकास निर्देशनालय/बीउ विजन प्रयोगशाला)	४००	४००	४००	४००	४००	४००	४००
१.६	कृषि विभाग/बीउ विजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र संगको समन्वयमा बीउ अनुदानमा सङ्घीय सशर्त कार्यक्रम रहेका स्थानीय तहहरूलाई बीउ विजन उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७८ तथा बिद्युतीय बीउविजन प्रणाली (DESE) सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम(कृषि विकास निर्देशनालय/बीउ विजन प्रयोगशाला)	५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००

क्र. स.	कार्यक्रम	प्रदेश (बजेट रू. हजारमा)						
		कोशी प्रदेश	मधेस प्रदेश	बागमती प्रदेश	गण्डकी प्रदेश	लुम्बिनी प्रदेश	कर्णाली प्रदेश	सुदुरपश्चिम प्रदेश
१.७	बीउ विजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्रको समन्वयमा उन्नत बीउ उत्पादकहरूलाई DESE तथा गुणस्तर नियमन सम्बन्धी तालिम (प्रादेशिक बीउ विजन प्रयोगशाला)	५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००
१.८	DESES कार्यान्वयनका लागि प्रादेशिक बीउ विजन प्रयोगशालालाई सहजीकरण सहयोग (बीउ विजन प्रयोगशाला)	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००
२.०	डिजिटल स्वायल म्याप व्यवस्थापन							
२.१	DSM update को लागि माटो नमूना सङ्कलन/परीक्षण तथा GPS प्रयोग सम्बन्धी प्राविधिक तालिम	४००	२००	२००	२००	२००	२००	२००
२.२	Soil Health Card छपाई तथा वितरण	३००	१५०	१५०	१५०	१५०	१००	१५०
२.३	जनशक्ति सेवा करार प्रा.स.-१	९२०	४६०	४६०	४६०	४६०	४६०	४६०
२.४	प्रयोगशालाको लागि आवश्यक ग्लासवेयर, रसायन र सुरक्षा सामग्री खरिद	८००	४००	४००	४००	४००	३००	४००
२.५	प्रयोगशाला उपकरणहरू मर्मत	१००	५०	५०	५०	५०	५०	५०
२.६	प्रयोगशाला मसलन्द (विविध) खर्च	२००	१००	१००	१००	१००	५०	१००
२.७	माटो नमूना सङ्कलन र परीक्षण कार्यक्रम	८००	५००	५००	५००	५००	२५०	५००
२.८	DSM माटो विश्लेषणको तथ्याङ्क व्यवस्थापन, प्रतिवेदन तयारी र प्रकाशन	१००	५०	५०	५०	५०	५०	५०
२.९	DSM कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	२००	१००	१००	१००	१००	१००	१००
२.१०	प्रदेश समितिको बैठक	१००	१००	१००	८०	१००	८०	१००
२.११	प्रयोगशाला उपकरणहरू (GP लगायत) खरिद)	१००	०	०	०	०	०	०
३.०	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	०	०		०	०	०	०
३.१	मौरी नक्ष्ल सुधार कार्यक्रम सञ्चालनका लागि कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालयलाई सहयोग	०	०	४०००	०	०	०	०
४.०	प्राङ्गारिक कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम							
४.१	प्राङ्गारिक कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	०	०	०	०	०	१००१०	०
	जम्मा	**१४६००**	**२३७००**	**३५७००**	**१४७००**	**३१७००**	**२०७५०**	**१७२००**

५.५ आ.व. २०८०/८१ मा स्थानीय तहमा सशर्त वित्तीय हस्तान्तरित कार्यक्रमहरूको सारांश

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम। आयोजना	रकम रू. हजारमा
१	३१२००१०१	कृषि विकास रणनीति अनुमान तथा समन्वय कार्यक्रम	८१५५००
२	३१२००१०६	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना	६३२८००
३	३१२०१०११	कृषि विभाग	१६५२६००
४	३१२०२०११	पशु सेवा विभाग	७५७९००
		कूल जम्मा	३८५८८००

५.६ कृषि विभाग (३१२०१०११) बाट आ.व. २०८०/८१ मा स्थानीय तहमा स्थानीय तहमा सशर्त हस्तान्तरित कार्यक्रमहरू

क्र.सं.	क्रियाकलाप
१	बीउ विजन उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम
२	राष्ट्रिय खाद्य सुरक्षा मिशन
३	कृषि स्नातक करार
४	कृषि तथा पशुपन्छी बजारीकारणका लागि कृषि एम्बुलेन्स
५	अनार खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम
६	अदुवा बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम
७	अपाङ्गता व्यक्ति लक्षित कृषि रोजगार कार्यक्रम
८	आलु प्रवर्द्धन कार्यक्रम
९	उखुबाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१०	कपास प्रबर्द्धन कार्यक्रम
११	कफी प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१२	कृषि उपज बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१३	तरकारी खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१४	साना सिँचाइ प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१५	शित भण्डार निर्माण कार्यक्रम
१६	मौरी तथा मह प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१७	कृषि यान्त्रिकिकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१८	रबर खेती प्रर्वद्धन कार्यक्रम
१९	कृषि उपज बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम
२०	फलफूल प्रवर्द्धन कार्यक्रम
२१	कोल्ड च्याम्बर निर्माण

अनुसूचीहरू

अनुसूची १

१. सोह्रौ योजनामा कृषि क्षेत्र

१.१ पृष्ठभुमी

सोह्रौ योजनामा कृषिलाई प्रथम लगानीका क्षेत्रमध्येमा समावेश गरिएको छ। कूल जनसङ्ख्याको ६०.४% जनसङ्ख्या कृषिमा आव रहेको छ। ५७.३% प्रतिशत घरपरिवार कृषि पेशामा संलग्न रहेको र कूल ग्राहस्थ उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान २४.१२ प्रतिशत रहेको छ। कृषि क्षेत्रले ग्रामीण गरिबी निवारण, ग्रामीण रोजगारी, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, व्यापार सन्तुलन एवम् देशको समग्र आर्थिक विकासमा प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ। कृषि उत्पादनमा मात्रै राज्यको स्रोतसाधनको उपयोग नगरी कृषि उत्पादनको प्रशोधन र बजारीकरण प्रणालीलाई सुदृढ गरी कृषि उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धि गरी रोजगारी सिर्जना गरी यस क्षेत्रतर्फ यूवालाई आकर्षित गराउन आवश्यक रहेको छ।

१.२ विद्यमान अवस्था

- दीर्घकालीन सोच, २१०० ले कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरण, आधुनिक तथा उच्च प्रविधिको प्रयोग र अनुसन्धान तथा विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने लक्ष्य लिएको छ।
- विगतमा गरिएका प्रयासबाट प्रमुख कृषि बालीहरूको उत्पादकत्व आ.व. २०७९।८० सम्मा ३.४२ मे. टन प्रति हेक्टर पुगेको छ।
- सिँचाइयोग्य भूमिमध्ये करिब २५% भूभागमा बाह्रै महिना सिँचाइ सुविधा पुगेको छ।
- प्रमुख खाद्यान्न बालीमध्ये धानको उत्पादन लक्ष्य अनुरूप हुन नसकेको तर गहुँ, फापर, कोदो र मकैको उत्पादन भने लक्ष्य उन्मुख रहेको छ।
- कूल आयतमा अत्यावश्यक वस्तु (कृषि उपज, जीवजन्तु र खाद्य पदार्थ) को अंश १५ प्रतिशत रहेको छ।
- कूल १५ लाख ५५ हजार हेक्टर जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुर्याउन सक्ने गरी पूर्वाधारहरू निर्माण भएका छन्।

१.३ मुख्य सवाल तथा चुनौती

- कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन उत्पादनका साधन, कृषि पूर्वाधार (सडक, उर्जा तथा सिँचाइ लगायत) तथा प्रविधि र सामग्रीको सहज उपलब्धता सुनिश्चित गरी प्रभावकारी परिचालन गर्नु,
- खेतीयोग्य तथा बाँझो जमिनको महत्तम उपयोग गर्नु,
- कृषि भूमिको खण्डीकरण तथा गैरकृषिमा प्रयोग न्यूनिकरण गर्नु,
- जलवायू परिवर्तन अनुकूल कृषि प्रणाली अवलम्बन गरी उत्थानशील उत्पादन प्रणाली स्थापना गर्नु,
- प्राकृतिक तथा वन्यजन्तुको बढ्दो अतिक्रमणबाट कृषि उत्पादनको संरक्षण गर्नु,
- कृषि उपजको ढुवानी, भण्डारण, प्रशोधन तथा बजारीकरणको लागि आवश्यक यातायात सेवा, सङ्कलन केन्द्र, चिस्यान केन्द्र, गोदाम घर र प्रशोधन केन्द्रको विस्तार गर्नु,

- कृषि क्षेत्रमा अध्ययन अनुसन्धान र नव परिवर्तनका लागि आवश्यक स्रोत, प्रविधि र जनशक्तिको पर्याप्तता सुनिश्चित गर्नु
- कृषि उपजको लागि तोकिने न्यूनतम समर्थन मूल्य कार्यान्वयनलाई प्रभाकारी बनाउनु
- कृषिमा दक्ष तथा शिक्षित युवाको आकर्षण वृद्धि गर्नु
- कृषि उत्पादन लागत घटाई यसलाई प्रतिस्पर्धी र तुलनात्मक लाभको क्षेत्र बनाउनु
- अनुदान तथा सहुलियतलाई उत्पादनमा आधारित बनाउँदै कृषिमा सहज कर्जा तथा बीमा सुविधाको सुनिश्चितता गर्नु
- कृषिमा आधारित उद्योगमा आन्तरिक मूल्य शृङ्खला सिर्जना गर्न कृषक र उद्यमीबीचको पारस्परिक लाभको आधारमा असल व्यावसायिक सम्बन्ध स्थापना गर्नु

१.४ रूपान्तरणकारी रणनीति

१. कृषि क्षेत्रको उत्पादन, उत्पादकत्व र प्रतिस्पर्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

- तीनै तहका सरकारको समन्वयमा भूमिको व्यावहारिक गरी कृषियोग्य भूमिको संरक्षण गर्ने तथा बाझो जमिनको उपयोग गर्ने,
- भूमि खण्डिकरण न्यूनिकरण र वृहत उत्पादन क्षेत्र स्थापना गरी कृषिको उत्पादन बढाउने,
- विशिष्टकृत उत्पादनका क्षेत्रहरूको पहिचान गर्दै कृषि क्षेत्रमा पूर्वाधार विकास, यान्त्रीकरण, विविधिकरण र व्यावसायीकरण अभिवृद्धि गर्ने
- व्यवस्थित तथा आधुनिक ढुवानी, भण्डारण तथा प्रशोधन सेवाको सुनिश्चितता गरी कृषि उपजको मूल्य अभिवृद्धि र बजारीकरण गर्ने
- कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्न आवश्यक सतह, भूमिगत र लिफ्ट सिँचाई प्रणालीको निर्माण, विकास र स्तरोन्नति गर्ने।

२. खाद्य प्रणाली रूपान्तरण एवम् आधारभूत खाद्य वस्तुहरूमा आत्मनिर्भरता अभिवृद्धि गर्ने

- खाद्य सुरक्षालाई राष्ट्रिय सुरक्षाको आधारका रूपमा आत्मसात गर्दै मौजुदा खाद्य प्रणालीलाई रूपान्तरण गरी दिगो, समतामूलक, र उत्थानशील बनाउने,
- खाद्यान्न न्युन हुने दुर्गम क्षेत्रमा कृषि उत्पादनका पकेट कार्यक्रम ल्याउने तथा विपन्न घरपरिवारहरूलाई सहुलियतदरमा नियमित रूपमा गुणस्तरिय खाद्यान्न आपूर्ति गर्ने
- अन्नबाली, तरकारी र फलफूल लगायतका खाद्यान्नको सङ्कलन पश्चातको क्षति न्यूनिकरण र खाद्यान्नको गुणस्तर कायम गर्नका लागि सुरक्षित भण्डारण तथा आपूर्ति व्यवस्था गर्ने
- स्थानीय तहसंगको समन्वयमा खाद्य आनिबानी परिस्कृत गर्ने र विभिन्न जातजाती, समुदाय तथा क्षेत्रका परम्परागत र स्थानीय खाद्य संस्कारको आदानप्रदानमार्फत खाद्य विविधताको संरक्षण गर्दै खाद्य विविधिकरण गर्ने
- कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रमा लगानी, पूर्वाधार, कृषि सामग्री र उच्चतम प्रविधिको सुनिश्चितता गरी आधुनिकीकरण, विविधिकरण र व्यावसायीकरणमार्फत आधारभूत खाद्य वस्तुहरूमा आत्मनिर्भरता अभिवृद्धि गर्ने।

३. उद्योग विकास र विस्तारमार्फत कूल ग्रार्हस्थ उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान अभिवृद्धि गर्ने

- वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्न कानुन संशोधनको माध्यबाट उपयुक्त लगानी वातावरण तयार गर्ने
- गुणस्तरिय उत्पादनका लागि आवश्यक स्थानीय कच्चा पदार्थ, आधुनिक प्रविधिको प्रयोग, आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने
- कृषिजन्य साना, मझौला तथा घरेलु उद्योगहरूको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने र प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता एवम् तुलनात्मक लाभ भएका वस्तु तथा सेवाको पहिचान गरी व्यावसायिक उत्पादन प्रणालीको स्थापना तथा विकासमार्फत कूल गार्हिस्थ उत्पादनमा योगदान अभिवृद्धि गर्ने।

४. अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार सन्तुलन कायम गर्ने

- अन्तर्राष्ट्रिय वायापर सन्तुलन कायम गर्नका लागि देशमा उत्पादित वस्तुको गुणस्तरमा वृद्धि गर्दै देशगत तथा वस्तुगत व्यापार विविधिकरण गर्ने
- आधुनिक प्रविधि एवम् स्वच्छ उर्जाको उपयोग गरी उत्पादन तथा पारवहन लागत कटौती गर्दै उत्पादकत्व तथा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

५. अध्ययन, अनुसन्धान र विकासमा जोड दिने

- कृषि क्षेत्रमा अध्ययन अनुसन्धानका लागि नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्था
- लगानी अभिवृद्धि र जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने
- अध्ययन, अनुसन्धानबाट प्राप्त नतिजा तथा सुझावलाई कृषि क्षेत्रको विकासमा उपयोग गर्ने।

६. सुशासन तथा संस्थागत सुदृढीकण गर्ने

७. सूचना प्रविधिको प्रयोगमा जोड दिने

१.५ प्रमुख कार्यक्रम

- भूमिको सदुपयोगमार्फत कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि कार्यक्रम
- कृषि क्षेत्रप्रति आकर्षण अभिवृद्धि कार्यक्रम
- उत्पादन तथा रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने मोडेलमा आधारित कार्यक्रम
- कृषिको आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरण कार्यक्रम
- समुदाय तथा निजी क्षेत्रको सहभागितामा आधारित कार्यक्रम
- बीउ विजनको विकास, मल तथा कृषि औजारसम्बन्धी सुनिश्चितता कार्यक्रम
- सिँचाइ सुविधामार्फत कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि कार्यक्रम
- पूर्व तयारीमार्फत कृषि जन्य क्षति व्यूनिकरण कार्यक्रम
- स्वच्छ तथा पोषणयूक्त खाद्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- औद्योगिक विकास तथा लगानी प्रोत्साहन कार्यक्रम
- उद्योग सञ्चालनका लागि सहज वातावरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- बजार प्रणालीको विकास तथा सुनिश्चितता कार्यक्रम
- जलस्रोतको बहुआयमिक उपयोग कार्यक्रम
- जल तथा मौसम सेवको आधुनिकीकरण कार्यक्रम

- अध्ययन, अनुसन्धान तथा क्षमता विकास कार्यक्रम
- सूचना प्रविधिको विकास र उपयोग

१.६ परिणात्मक लक्ष्यहरू

क्र.सं.	परिसुचक	एकाइ	आ.व. २०७९।८०को अवस्था	आ.व. २०८५।८६ को लक्ष्य
१	उत्पादकत्व			
१.१	धान	मे. टन/ हे.	३.७९	४.८४
१.२	मकै	मे. टन/ हे.	३.२	४.५
१.३	गँहुँ	मे. टन/ हे.	२.९५	३.३४
१.४	आलु	मे. टन/ हे.	१७.२	२१.९५
१.५	तरकारी	मे. टन/ हे.	१४.३३	१६.६१
१.६	मसलाबाली	मे. टन/ हे.	७.८६	९.११
१.७	फलफूल	मे. टन/ हे.	१०.९४	१२.०८
१.८	दलहन	मे. टन/ हे.	१.२५	१.४
१.९	तेलहन	मे. टन/ हे.	१.१५	१.२७
२	उत्पादन			
२.१	स्रोत बीउ	मे. टन (हजारमा)	४.४	५.१
२.२	उन्नत जातका बीउ	मे. टन (हजारमा)	२७.२२	४३.८४
२.३	मह	मे. टन प्रति वर्ष	५४०६	६६००
२.४	च्याउ	मे. टन. प्रति वर्ष	१४३००	१८००००
२.५	दूध	हजार मे. टन	२५६६	३०५०
२.६	मासु	हजार मे. टन	५१२	५९०
२.७	अण्डा	करोड गोटा	१३३	१६०
२.८	माछा	हजार मे. टन	१०८	१३०
३	कृषियोग्य जमिन मध्ये वाहै महिना सिँचाइ हुने क्षेत्र	प्रतिशत	२५	५०
४	माटोको जैविक पदार्थको मात्रा	प्रतिशत	१.९६	२.५
५	उच्च खाद्य असुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	१.३	१
६	केन्द्रीय खाद्य स्वच्छता सूचना प्रणाली	सङ्ख्या	०	८
७	पशुपन्छीको नश्ल सुधार	डोज (लाखमा)	७	११
८	वीर्य उत्पादन तया वितरण	डोज (लाखमा)	९	१४
९	मत्स्य बिज उत्पादन तथा वितरण	सङ्ख्या (लाखमा)	५९५	८००
१०	पशुपन्छी खोप उत्पादन	डोज (लाखमा)	५३८	७००

अनुसूची २

१. बीमालेख सम्बन्धी विवरण

१.१. बाली तथा पशुपन्छी बीमा सम्बन्धी विवरण

क) कृषि बीमा सुरुवात भएदेखि २०८०/८१ सम्मको अनुदान विवरण

आ.व.	बीमाङ्क	बीमाशुल्क	अनुदान	दाबी रकम	दाबी सङ्ख्या
२०७०।७१	१५२२२७४३.८०	८५५३१५.४०	४२७६५७.००		
२०७१।७२	१४८४५५००१.१३	८३३०१३८.९७	६२५०९३५.८६	१७४१४८२.२१	
२०७२।७३	४३८७२१०००.६८	२१६३३९९८.०१	१६२२५४९८.५१	९७३९८९८.००	
२०७३।७४	७७६२८३१३१.०९	३८५८८२२५.४९	२८९४११६९.१२	२९५७७७५८.४०	
२०७४।७५	६१४०२८१५१.५०	२९८९०५९७.९६	२२४१७९४८.४७	३७६९८२२७.५०	
२०७५।७६	११३३७३७९५२.०५	६४९१२४२०.८२	४८६८४३१५.६२	८६८०१४९८.२२	
२०७६।७७	१६०७०३४००६.९२	८२९२३५३२.७३	६२१९२६४९.५५	५९९९६७७५.३१	५६३.००
२०७७।७८	२९११८४७२२६.४४	१५३८५२०६५.७१	११५३८९०४९.२८	१०४०४७१७४.६३	११९२३.००
२०७८।७९	२४८३१०००००.००	१३९४०००००.००	१०४५०००००.००	७२०३४१३५८.२०	५९८०.००
२०७९।८०	४८३६२९७०९२.४०	२८६५४६८९५.११	२२९१९४१६१.५१	२५८१२२१६४.००	५४२४.००
२०८०।८१	६५५९१६२४९३९.६१	४२२४२६१५३.३	३३७९०४४३९.६	२४७१५८८७०.७	५७४३

२. बाली बीमा विवरण २०८०/८१

क्र.सं.	बीमा विवरण	आर्थिक वर्ष
		२०८०/८१
१	बीमा लेख जारी सङ्ख्या	९७३०
२	बीमाङ्क रकम (रू. लाखमा)	६५९१६
३	बीमा प्रिमियम शुल्क (रू. लाखमा)	४२२४.३
४	अनुदान प्रिमियर (रू. लाखमा)	३३७९
५	कृषकले तिरेको प्रिमियर (रू. लाखमा)	८४५.२२
६	दावी भुक्तानी (रू. लाखमा)	२४७१.६
७	दावी भुक्तानी बीमा लेख सङ्ख्या	५७४३

३. बाली अनुसारको बीमा विवरण २०८०/८१

क्र.सं.	मुख्य बाली	बाली	उप-बाली	बीमालेख सङ्ख्या	बीमाबाट सुरक्षण गरिएको विजन	बीमाङ्क	बीमाशुल्क	अनुदान रकम	क्षेत्रफल हेक्टर
१	बाली	मौरी पालन	मौरी पालन	४८	५४३७	४८२९७८९६.८७	२३९३०४४.८५	१९१४४३५.८८	३.५७६६
२		फलफूल	स्याउ	७५५६	१७७३७४७	४७५१०२७०५५	३१४९१२६१७.१	२५१९३००९४.४	६६९४.८६४६५६
३			केरा	५८५	२८९२६४८	८५१५२४३६८.३	५५४१४५०९.१५	४४३३१६०७.३२	१३०७.२३३२९३
४			खरबुजा	१	५५००	५०३८००	२३९३०.५	१९१४४.४	०.८४
५			ड्रागन फ्रुट	३०	२६९२४	८७०४०३५३.२८	४२६३५६५.९२	३४१०८५२.७४	२५.८३१६७२
६			उखु	४४८	४२१	२३७२१५१५४.५	१२७३३८८३.९५	१०१८७१०७.१	१३०१.२४१

क्र.सं.	मुख्य बाली	बाली	उप-बाली	बीमालेख सङ्ख्या	बीमाबाट सुरक्षण गरिएको विजन	बीमाङ्क	बीमाशुल्क	अनुदान रकम	क्षेत्रफल हेक्टर
७			जुनार	१		१००१३२५	५००६६.२५	४००५३	१.०८
८			किवि	२६	१५२१	४४२९४३७६.८	२२१००३२.०८	१७५३८८१.४९	४३.५२३१
९			कागति	४३	१७०९०	५३६७५५७६.८२	२६४१९२२.६	२११२५८६.५५	८७.३७८३७८
१०			सुन्तला	२३०	१६८३७	१८९९६०१०५.७	९४९७१२६.७२	७५९६१२४.३७	३८४.३२५६६६
११			अन्य फल	१९	८०३	१२३१३१११.४३	६१४५१९.५४	४९०२६४.७३	४७.६२
१२		अनाज	चैतेधान	१	१२	१५७१२६.५	७८५६.३२	६२८५.०६	०.३०४८
१३			मकै	१७२	११०	१८१५७९४३.०५	९०७२९८.३७	७२५८३८.६१	१६२.९१९२१६
१४			धान	६८	९६	१४३१४६७०.०९	७१५७३३.९२	५७२५८७.१४	१२६.२४०२७७६
१५			विजवृद्धि	१२	३७	२३६८९१५.८३	११८४४५.७४	९४७५६.५९	१८.०८७
१६			गँहु	२८	१४७	२५९३२७६७.४१	१३२०६३८.४६	१०५६५१०.७५	१९४.९६३९
१७		मसलाबाली	अलैंची	४८	३९४५३२	८०३९१५९५.३	४०१९४१२.६१	३२१५५३०.०९	३२३.३३०५
१८		चिया कफी	चिया	१२	४८७२२५	१९३६८६५२	९६६६५१.३५	७७३३२१.०८	४१.५३२
१९			कफी	३	१११५८	४९२२०३०	२४६१०१.५	१९६८८१.२	५.४८१५
२०		तरकारी	बोडी	४	३	८८७०४०	५६४८०.८६	४५१८४.६९	२.६
२१			काउली	२२	१०	४३७५२०६.९६	२६१२५५.७८	२०९००४.६२	१५.६३१३४२
२२			मुला	२	२	६३८६३	३८७०	३०९६	०.५३८६३
२३			बन्दा	६	२	१०८३२५९.६८	७४२५१.३४	५९४०१.०७	१.८५११३
२४			फर्सी	३		१४५०७१३.६६	१०१५४९.९६	८१२३९.९७	२.५२
२५			टमाटर	५८	६४	४२९४८९८२.४५	२४३२२०२.११	१९२७३०१.६९	१८९.६३०६७
२६			भण्टा	७	५	१३२०८८७.८२	७९७६४.३५	६३८११.४८	५.९४९१५९
२७			घिरौला	४		१४९०३३३.५२	१०३५२३.३५	८२८१८.६८	२.१४९६६६
२८			अन्य फल	१३	८	७३८५४९१.६२	४६५४४७.७७	३७२३५८.२२	१६.२२१५३३
२९			पर्बल	१		६००००	३०००	२४००	०.२७
३०			आलु	१९७	२०	५०९९४७३३	३५१४११०.६६	२८११२८८.५२	१४२.४७४०८८
३१			तिते करेला	७	२	३४१८७६३.०२	२३०८३१.८२	१८४६६५.४५	४.९७९४३४
३२			ब्रोकाउली	१		३१२०००.७२	२१८४०.०५	१७४७२.०४	०.४३३३३४
३३			खुर्सानी	२१	७	१५३९६४९८.३	१०५९६२०.९७	८४७६९६.७८	२०.०६६४
३४			काक्रो	१६	८	३३०७२७०.७२	२१९३४९.९६	१७५४७९.९७	१७.०२५४३४
३५			हरियो केराउ	६		३११२२८	२०७८८	१६६३०.४	५.६१
३६			लौका	२	२	३५६९४०	१८९३५.७	१५१४८.५६	१.४७४
३७			च्याउ	२६	३४७०२	१३७३१४७७.२	६८४५३३.८६	५४७६२७.०९	२५६४.८३६९१
३८			सिमि	३	१	२६३४२६.५६	१७४३९.८६	१३९५१.८९	०.७५५२६६
जम्मा				९७३०	५६६९०८१	६५९१६२४९४०	४२२४२६१५३.३	३३७९०४४३९.६	१३७६५.३९०५५

४. कृषि बीमा पोलिसीहरू

क्र.स.	बर्गीकरण	बीमालेख	आधार	बीमादर %	कैफियत
१	बाली बीमा	तरकारी बाली बीमालेख	उत्पादनमा आधारित	७ (प्रति बाली)	
२	बाली बीमा	तरकारी बाली बीमालेख	लागतमा आधारित	५ (प्रति बाली)	
३	बाली बीमा	अन्नबाली बीजवृद्धि, चैतेधान बीमालेख	उत्पादनमा आधारित	५ (प्रति बाली)	
४	बाली बीमा	अन्नबाली बीमालेख	उत्पादनमा आधारित (धान, मकै, कोदो, जौ)	धान, गहुँ, मकै - ५% (प्रति कोदो, जौ, बाली) - ३% (प्रति बाली)	
५	बाली बीमा	दलनबाली बीमालेख	उत्पादनमा आधारित (मुंग, मास र गहत, चना, मसुरो, केराउ, बोडी, सिमि र भटमास, रहर)	मुंग, मास र गहत - ३ % (प्रति बाली) चना, मसुरो, केराउ, बोडी, सिमि र भटमास - ४% (प्रति बाली) रहर - ५% (प्रति बाली)	
६	बाली बीमा	मसलाबाली बीमालेख	उत्पादनमा आधारित (अदुवा)	७% (प्रति बाली)	
७	बाली बीमा	मसलाबाली बीमालेख	उत्पादनमा आधारित (बेसार)	५% (प्रति बाली)	
८	बाली बीमा	मसलाबाली बीमालेख	लागतमा आधारित (अलैंची)	५% (प्रति बाली)	
९	बाली बीमा	फलफूलबाली बीमालेख	लागतमा आधारित (केरा)	६.७५ % (प्रति बाली)	
१०	बाली बीमा	सुन्तलाजात फलफूल बीमालेख	लागत र उत्पादनमा आधारित (सुन्तला, जुनार, कागती,)	लागत - ५% (प्रति बाली) उत्पादन -५% (प्रति बाली)	
११	बाली बीमा	किवी खेती बीमालेख	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत -५% (प्रति बाली) उत्पादन -५% (प्रति बाली)	
१२	बाली बीमा	ड्रागनफल बीमालेख	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत -५% (प्रति बाली) उत्पादन -५% (प्रति बाली)	
१३	बाली बीमा	मौसम सुचकाङ्क बीमालेख (स्याउ)	उत्पादनमा आधारित	८% (प्रति बाली), असिनाबाट रक्षाबरण गर्नका लागि अतिरिक्त १% लाग्ने	हालसम्म यो बीमालेख शिखर इन्सुरेन्सबाट मात्र जारी भइरहेको
१४	बाली बीमा	ओखर खेती बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत - ५% (प्रति बाली) उत्पादन -७% (प्रति बाली)	
१५	बाली बीमा	आँप खेती बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत -५% (प्रति बाली) उत्पादन -७% (प्रति बाली)	
१६	बाली बीमा	स्याउ खेती बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत -५% (प्रति बाली) उत्पादन -७% (प्रति बाली)	
१७	बाली बीमा	उखु बीमालेखा	लागतमा आधारित	५% (प्रति बाली)	
१८	बाली बीमा	चिया बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत -५% (प्रति बाली) उत्पादन -५% (प्रति बाली)	
१९	बाली बीमा	कफी बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत -५% (प्रति बाली) उत्पादन -५% (प्रति बाली)	

क्र.स.	बर्गीकरण	बीमालेख	आधार	बीमादर %	कैफियत
२०	बाली बीमा	च्याउ बीमालेखा	लागतमा आधारित	५% (प्रति बाली)	
२१	पशुधन बीमा	पशुधन बीमालेखा (गाई, भैसी)	लागतमा आधारित	५% (प्रति पशुधन)	
२२	पन्छी बीमा	पन्छी बीमालेख	लागतमा आधारित (ब्रोइलर कुखुरा)	१.२५% (प्रति ब्याच)	
२३	पन्छी बीमा	पन्छी बीमालेख	लागतमा आधारित (लेयर्स / प्यारेन्ट, ग्रान्ड प्यारेन्ट, हाँस, टर्की, लौकाट, स्थानीय कुखुरा तथा अन्य घरायसी प्रयोजनका लागि पालिएका पन्छीहरू)	५% (प्रति ब्याच)	
२४	पन्छी बीमा	अष्ट्रिच बीमालेखा	लागतमा आधारित	२% (प्रति ब्याच)	
२५	माछा बीमा	माछा बीमालेखा	उत्पादनमा आधारित	माछाको ३%, पोखरी समेतको बीमा गर्नु पर्ने अवस्थामा "सम्पत्ति बीमा निर्देशन-२०८०" मा व्यवस्था भए अनुसार	
२६	पशुधन बीमा	बाखा बीमालेखा	लागतमा आधारित	१ महिना (३१दिन) देखि ३ महिना (९० दिन) सम्म उमेरको पाठापाठी - ७% (प्रति बाखा) ३ महिना (९१ दिन) देखि ५ बर्ष सम्म उमेरको बाखाबाखीको - ५% (प्रति बाखा) ५ बर्ष भन्दा माथि ७ बर्ष उमेर सम्मको बाखाबाखीको - ७% (प्रति बाखा)	
२७	मौरी बीमा	मौरी बीमालेखा	लागतमा आधारित	५% (प्रति घार)	
२८	पन्छी बीमा	कालिज बीमालेखा	लागतमा आधारित	२ देखि ५% (प्रति ब्याच)	
२९	जडिबुटी बीमा	टिम्मुर खेती बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत - ३% (प्रति बाली) उत्पादन -५% (प्रति बाली)	
३०	जडिबुटी बीमा	मेन्था खेती बीमालेखा	उत्पादनमा आधारित	कच्चा पदार्थ उत्पादनमा -४ % (प्रति बाली) सुगन्धित तेल उत्पादनमा -५ % (प्रति बाली)	
३१	घाँस	घाँसे बीमालेखा	उत्पादनमा आधारित	घाँस उत्पादन - ७% (प्रति बाली) घाँसेबाली बीजबृद्दी	
३२	बाली बीमा	सूचकांकमा आधारित बाढी बीमालेख (बर्खे धान)	उत्पादन - ५% (प्रति बाली)	सगरमाथा-लुम्बिनी (सलिको) इन्सुरेन्स कम्पनीबाट मात्र भजनी न.पा. कैलालीको नदी प्रभावित क्षेत्रमा बीमालेख जारी गर्ने (बीमशुल्कमा अनुदान नरहेको)	
३३	बाली बीमा	मौसम सुचकाङ्क बीमालेख (धान बाली)	उत्पादन - ७% (प्रति बाली)	शिखर इन्सुरेन्स कम्पनीबाट मात्र कर्णाली नदी बहाव क्षेत्र वरिपरी खेती योग्य जमिनमा (बर्दिया जिल्ला) तथा कैलाली जिल्ला, गोदावरी न.पा. स्थित खुटिया खोलाको बहाव क्षेत्र वरिपरी खेती योग्य जमिनमा लगाइएको धान	

अनुसूची ३

१. कार्यालयहरूको श्रेणीगत दरबन्दी

कार्यालय	प्राविधिकतर्फ					प्रशासनतर्फ						जम्मा
	रापत्रांकित			राजपत्र अनंकित		रापत्रांकित		राजपत्र अनंकित		श्रेणी विहीन		
	प्रथम	द्वितीय	तृतीय	प्रथम	द्वितीय	द्वितीय	तृतीय	प्रथम	द्वितीय	ह.स.चा.	का.स.	
कृषि विभाग, हरिहरभवन, ललितपुर	५	१२	२१	६		१	३	४	२	६	७	६७
कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	१	४	३	२	०	०	०	३	१	३	३	२०
कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नक्टाझीज, धनुषा	१	३	९	१०	४	०	०	३	१	३	५	३९
केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला, हरिहरभवन, ललितपुर	१	३	६	६	३	०	०	३	१	४	४	३१
बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर	१	३	५	३	०	०	०	३	१	२	३	२१
कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर	०	१	३	२	०	०	०	०	२	२	३	१३
कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा	०	१	३	२	०	०	०	०	२	२	३	१३
व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	१	२	५	२	०	०	०	३	१	२	३	१९
मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी, ललितपुर	०	१	३	३	२	०	०	०	२	१	५	१७
रेशम विकास केन्द्र, खोपासी, काभ्रे	०	१	३	३	१	०	०	०	२	१	६	१७
राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	१	२	८	२	०	०	०	३	१	३	३	२३
तरकारीबाली विकास केन्द्र, खुमलटार, ललितपुर	०	१	३	३	१	०	०	०	२	२	३	१५
तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम पश्चिम	०	१	२	१	२	०	०	०	२	१	३	१२
न्यूक्लियस बीउ आलु केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक	०	१	४	४	०	०	०	०	२	१	३	१५
अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलाम	०	१	४	२	१	०	०	०	२	१	३	१४
राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	१	२	८	२	०	०	०	३	१	३	३	२३

कार्यालय	प्राविधिकतर्फ					प्रशासनतर्फ						जम्मा
	रापत्रांकित			राजपत्र अनंकित		रापत्रांकित		राजपत्र अनंकित		श्रेणी विहीन		
	प्रथम	द्वितीय	तृतीय	प्रथम	द्वितीय	द्वितीय	तृतीय	प्रथम	द्वितीय	ह.स.चा.	का.स.	
उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही	०	१	६	७	१	०	०	१	१	३	६	२६
समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	०	१	६	२	३	०	०	१	१	२	७	२३
शीतोष्ण बागवानी केन्द्र, मार्फा, मुस्ताङ	०	१	३	४	०	०	०	१	१	१	४	१५
सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन, पाल्पा	०	१	२	२	०	०	०	१	१	१	४	१२
कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	०	१	२	३	१	०	०	१	१	१	४	१४
कूल दरबन्दी	१२	४४	१०९	७१	१९	१	३	३०	३०	४५	८५	४४९

अनुसूची ४

१. विभाग र केन्द्र तथा फार्महरूको चल/ अचल सम्पत्ति/जिन्सी

१.१ अचल सम्पत्ति/ जिन्सी

कार्यालय	जग्गाको स्वामित्व र उपयोग				
	कूल क्षेत्रफल	खेती गरिएको क्षेत्रफल	सिजनल बाली ढाकेको क्षेत्रफल	बहुवर्षीय बालीले ढाकेको क्षेत्रफल	कार्यालय भवन, फार्म सिँचाइ र सडक पूर्वाधारले ढाकेको क्षेत्रफल
कृषि विभाग, हरिहरभवन, ललितपुर	–	–	–	–	–
कृषि पूर्वाधार वि. तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, ललितपुर	–	–	–	–	–
कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नक्टाझिज, धनुषा	१९.५	९.५	३.५	६	१०
केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला (माटो, बीउ र बाली संरक्षण), हरिहरभवन, ललितपुर	–	–	–	–	–
बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता केन्द्र, हरिहरभवन	–	–	–	–	–
कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर	१७.३३	१३.८३	१२.८३	१	३.५
कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा	५६	३३	६२	–	६
व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन	–	–	–	–	–
मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी, ललितपुर	३	१.५	०.९	१.६५	०.४५
रेशम विकास केन्द्र, खोपासी	६.३	५	–	५	१
राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर	–	–	–	–	–

कार्यालय	जग्गाको स्वामित्व र उपयोग				
	कूल क्षेत्रफल	खेती गरिएको क्षेत्रफल	सिजनल बाली ढाकेको क्षेत्रफल	बहुवर्षीय बालीले ढाकेको क्षेत्रफल	कार्यालय भवन, फार्म सिँचाइ र सडक पूर्वाधारले ढाकेको क्षेत्रफल
तरकारी बाली विकास केन्द्र, खुमलटार, ललितपुर	१.७२	०.७२	०.७२	–	१.०
तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम	५.८५	४.६	४.६	–	१.१५
अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलाम	१८.७	७	१.४५	५.५	४.७५
आलुबाली विकास केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक	५.४४	४.७	७.७	–	०.७४
राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौँ	–	–	–	–	–
समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौँ	२१	१३	१	१२.२५	३.४५
उष्णप्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही	१८५.५४	१३१.१२	४४.६८	८६.४४	५४.४२
कफी विकास केन्द्र, आँपचौर, गुल्मी	१०.२२	१.३	–	१.३	०.२५
सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन, पाल्पा	९.२	६.२५	०.३	५.४५	०.६५
शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मार्फा, मुस्ताङ	९.८	६.९	–	६.९	१.५

१.२ दैनिक प्रयोजनका प्रमुख जिन्सीहरू

कार्यालय	चारपाग्रे गाडी		मो.सा./ स्कुटर		डेस्कटप कम्प्यूटर		ल्यापटप कम्प्यूटर		प्रिन्टर		फोटोकपी	
	Use	Unuse	Use	Unuse	Use	Unuse	Use	Unuse	Use	Unuse	Use	Unuse
कृषि विभाग, हरिहरभवन, ललितपुर	११	३	४९	३४	५०	७८	२५	१३१	४५	७६		६
कृषि पूर्वाधार वि.तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, ललितपुर	४	३	२०	२२	२१	२०	१५	२८	२०	२६	३	५
कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नक्टाभिज, धनुषा	५	२	५	४	८	०	४	–	९	५	०	२
केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला (माटो, बीउ र बाली संरक्षण), हरिहरभवन, ललितपुर	२	२	२०	१८	१९	१९	७	१०	१६	१७	३	२
बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता केन्द्र, हरिहरभवन	२	२	११	९	१८	२४	१३	५	१५	१८	१	३
कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर	१	०	५	०	४	२	३	२	४	२	०	१
कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा	२	८	२	५	३	२	१	१	३	१	३	०
व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन	१	१	६	६	६	३	१२	२	८	४	१	१
मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी, ललितपुर	१	१	६	–	६	४	१	२	७	२	१	१
रेशम विकास केन्द्र खोपासी	१	०	४	४	४	०	२	०	३	४	२	१
राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर	३	१	१०	९	१५	१०	१०	१३	१४	११	१	१

कार्यालय	चारपाग्रे गाडी		मो.सा./स्कुटर		डेस्कटप कम्प्युटर		ल्यापटप कम्प्युटर		प्रिन्टर		फोटोकपी	
	Use	Unuse	Use	Unuse	Use	Unuse	Use	Unuse	Use	Unuse	Use	Unuse
तरकारी बाली विकास केन्द्र, खुमलटार, ललितपुर	१	-	९	-	११	२	१०	१	११	३	०	१
तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम	१	-	३	१	५	२	५	३	६	-	१	१
अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलाम	१	-	१	१	२	-	५	-	६	-	०	०
आलुबाली विकास केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक	१	१	४	२	५	२	७	-	३	२	०	३
राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौँ	१	२	७	१२	१३	१७	९	७	१७	७	२	४
समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौँ	२	८	११	८	१५	५	८	१	५	-	३	२
उष्णप्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही	२	१	९	१	४	३	१	५	५	२	२	२
कफी विकास केन्द्र, आँपचौर, गुल्मी	१	१	२	१	५	-	३	-	२	-	५	०
सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन, पाल्पा	१	१	२	-	४	-	३	२	४	३	१	१
शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मार्फा, मुस्ताङ	१	-	३	१	३	-	३	-	४	-	२	०

अनुसूची ५

१. विभाग अन्तर्गत राजश्व विवरण (रू.)

आ.व. २०८०।८१

विभाग/केन्द्र/आयोजना		राजश्व (रू.) हजारमा				
		प्रथम त्रैमासिक	दोस्रो त्रैमासिक	तेस्रो त्रैमासिक	चौथो त्रैमासिक	हालसम्मको
अ.						०
१	कृषि विभाग	०.००	०.००	०.००	०.००	०
	कृषि विभाग	०.००	०.००	०.००	०.००	०
२	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१६६.२४१	५५५.२०६	८४.९२६	८४२.५२९	१६४८.९०२
	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र	०.००	०.००	०.००	०.००	०
	कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नक्टाझीज	१६६.२४१	५५५.२१	८४.९३	८४२.५३	१६४९
३	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास कार्यक्रम	२५७५.३७	३४५७.५१	२६००.६९	२७७७.६८	११४११.२५
	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र	०.००	०.००	०.००	०.००	०
	तरकारीबाली विकास केन्द्र, खुमलटार	११९३.०९	१८०६.९१	१३१०.४०	७११.५५	५०२२
	तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम	९१५.४५	१२९.१०	३०४.७९	३१६.०७	१६६५
	आलुबाली विकास केन्द्र, निगाले	४२६.८३	१५०९.०९	५४७.४६	८१६.७०	३३००
	अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल	४०.००	१२.४१	४३८.०५	९३३.३५	१४२४
४	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	७३७.५५	२९८५.२२९	१७८९.११	६११८.१६९	११६३०.०६

विभाग/केन्द्र/आयोजना		राजश्व (रू.) हजारमा				
		प्रथम त्रैमासिक	दोस्रो त्रैमासिक	तेस्रो त्रैमासिक	चौथो त्रैमासिक	हालसम्मको
	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र	०.००	०.००	०.००	०.००	०
	कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर	४०७.४६	२०१४.७१	३००.९१	३१२६.०७	५८४९
	कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी	३३०.०९	९७०.५२	१४८८.२०	२९९२.१	५७८१
५	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	४८९६.२६	२७५७.८४	५६०५.२६	११२२७.९३	२४४८७.२८
	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर	०.००	०.००			०
	उष्ण प्रदेशिय बागगवानी विकास केन्द्र, नवलपुर	२५८०.७५	५९५.५२	३०१७.९८	४९५४.४४	१११४९
	समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर	११२२.१५	८९५.५१	११३५.७७	२७०२.२४	५८५६
	शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मार्फा	८४२.५७	११२४.५२	१२३२.०८	१९६३.४८	५१६३
	सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन	३५०.७८	१०७.७९	६१.१३	७७०.९०	१२९१
	कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	०.००	३४.५०	१५८.३०	८३६.८८	१०३०
६	रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ, कैलाली	०	०	०	०	०
	रानी जमरा कुलरीया सिँचाइ आयोजना	०	०	०		०
९	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	०	०	०	०	०
	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	०	०	०	०	०
अ.		८३७५.४२	९७५५.७८	१००७९.९९	२०९६६.३१	४९१७७.४९
१	व्यावसायिक किट विकास कार्यक्रम	२६	१६	२८.५	०	७१
	व्यावसायिक किट विकास केन्द्र	०	०	०	०	०
	मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी	२६	१६	२९		७१
	रेशम विकास केन्द्र, खोपासी	०	०	०		०
२	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	१६८.६८६	३३.६७६	१५६.९८१	७७.८०५८	४३७.१४८८
	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला	१६८.६९	३३.६८	१५६.९८	७७.८१	४३७
आ.		१९४.६९	४९.६८	१८५.४८	७७.८१	५०७.६५
कृषि विभाग र मातहतका निकायहरूको जम्मा		**८५७०.१०**	**९८०५.४५**	**१०२६५.४७**	**२१०४४.११**	**४९६८५.१४**

अनुसूची ६

१. विभाग अन्तर्गत विभिन्न कार्यालयहरूको बेरुजु विवरण (रू.)

आ.व. २०८०।८१

कार्यालय/निर्देशनालय		बेरुजु (रू.)				कैफियत
		आ.व. २०७९/८० सम्मको बेरुजु रकम रू.	आ.व. २०८०/८१ तेस्रो त्रैमासिकसम्ममा बेरुजु फर्छौट रकम रू.	हालसम्मको फर्छौट प्रतिशत	फर्छौट हुन बाँकी बेरुजु रकम	
अ.						
१	कृषि विभाग सङ्घीय, प्रदेश तथा स्थानीय समेत	२४८९७४९७.७१	०.००	०.००	२४८९७४९७.७१	
	कृषि विभाग	२४८९७४९७.७१	०	०.००	२४८९७४९७.७१	
२	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७५८०३३१.७४	०	०.००	७५८०३३१.७४	
	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र	७४५६५४८.७४	०	०.००	७४५६५४८.७४	
	कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नक्टाझीज	१२३७८३	०	०.००	१२३७८३.००	
३	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास कार्यक्रम	१८६६७९१.८२	१६२४९६	८.७०	१७०४२९५.८२	
	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर	१२०८२५४.९	०	०.००	१२०८२५४.९०	
	तरकारीबाली विकास केन्द्र, खुमलटार	२२६८०१.९२	०	०.००	२२६८०१.९२	
	तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम पश्चिम	१६२४९६	१६२४९६	१००.००	०.००	
	आलुबाली विकास केन्द्र, निगाले	२६८४८९	०	०.००	२६८४८९.००	
	अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल	७५०	०	०.००	७५०.००	
४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	१६७७९९१	११८३४३२	७०.५३	४९४५५९.००	आ.व. २०७९/८० को म.ले.प. प्रतिवेदन अनुसार हुन बाँकी रू. ३२०३५ बेरुजु असुल गरी दाखिला भइसकेकोमा सम्परीक्षण हुन बाँकी
	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र	१४५९८८७	११०१७२०	७५.४७	३५८१६७.००	
	कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर	३२०३५		०.००	३२०३५.००	
	कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी	१८६०६९	८१७१२.०	४३.९१	१०४३५७.००	

कार्यालय/निर्देशनालय		बेरुजु (रू.)				कैफियत
		आ.व. २०७९/८० सम्मको बेरुजु रकम रू.	आ.व. २०८०/८१ तेस्रो त्रैमासिकसम्ममा बेरुजु फर्छ्यौट रकम रू.	हालसम्मको फर्छ्यौट प्रतिशत	फर्छ्यौट हुन बाँकी बेरुजु रकम	
५	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३०५१७६८१.१८	२८०४६१	०.९२	३०२५५०८२.५१	
	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर	८८४४०६७.९६	१९२५८६	२.१८	८६५१४८१.९६	रू. १ लाख ९२ हजार ५८६ असुलउपर गरी लगत कट्टाका लागि पठाइएको तर सम्परीक्षण नभएको।
	उष्ण प्रदेशिय बागवानी विकास केन्द्र, नवलपुर	८२८४१३९.४३	२३५१५	०.२८	८२६०६२४.४३	
	समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तीपुर	१९९५५९	०	०.००	१९९५५९.००	
	शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मार्फा	०	०	०.००	१७८६२.३३	आ.ब. २०५९/६० को बेरुजु

	कार्यालय/निर्देशनालय	बेरुजु (रू.)				कैफियत
		आ.व. २०७९/८० सम्मको बेरुजु रकम रू.	आ.व. २०८०/८१ तेस्रो त्रैमासिकसम्ममा बेरुजु फर्छौट रकम रू.	हालसम्मको फर्छौट प्रतिशत	फर्छौट हुन बाँकी बेरुजु रकम	
	सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन	८५१८५४.१	६४३६०	७.५६	७८७४९४.१०	कूल बेरुजु मध्ये ६४३६०/- असूल उपर भएको तथा ७८७४९४.१० नियमित गर्नु पर्ने बेरुजुको फर्छयौट को लागि कागजात पेश भएको नोट : फर्छ्योट भएका बेरुजु सम्परीक्षणका लागि पेश गरिएकोमा सङ्घीय संसद प्रतिनिधि सभा अन्तर्गत सार्वजनिक लेखा समितिको मिति २०७९/०३/१७ च.नं.९० प.स. २०७८/७९ को पत्रबाट सम्परीक्षण नगर्न दिएको निर्देशन अनुसार हालसम्म सम्परीक्षण नभएकोले सम्परीक्षण नभएको र नियमित गर्नुपर्ने बेरुजु विभागबाट कृषि मन्त्रालयमा सारिएको
	कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	१२३३८०६०.६९	०	०.००	१२३३८०६०.६९	
६	रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ, कैलाली	२१५२८२७.३१	६१८१२१.४६	२८.७१	१५३४७०५.८५	
	रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ, कैलाली	२१५२८२७.३१	६१८१२१.४६	२८.७१	१५३४७०५.८५	

कार्यालय/निर्देशनालय		बेरुजु (रू.)				कैफियत
		आ.व. २०७९/८० सम्मको बेरुजु रकम रू.	आ.व. २०८०/८१ तेस्रो त्रैमासिकसम्ममा बेरुजु फर्छौट रकम रू.	हालसम्मको फर्छौट प्रतिशत	फर्छौट हुन बाँकी बेरुजु रकम	
९	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	०	५०२०८७	#DIV/0!	५०२०८७.००	
	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	०	५०२०८७	०.००	५०२०८७.००	
९	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम	११०८५८	०	०.००	११०८५८.००	
	आयोजना संयोजकको कार्यालय, हरिहरभवन	११०८५८	०	०.००	११०८५८.००	
अ.		६८८०३९७८.७६	२२४४५१०.४६	३.२६	६६५५९४६८.३०	
१	व्यावसायिक किट विकास कार्यक्रम	१३५१२२१.३१	०	०.००	१३५१२२१.३१	
	व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन	४०१३८३.८१	८४१८७.०० (मन्त्रालयमा फाइल पेश भएको)	०.००	४०१३८३.८१	
	मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी	२३९४६.५	०	०	२३९४६.५	
	रेशम विकास केन्द्र, खोपासी	९२५८९१	०	०	९२५८९१	
२	केन्दीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	२३१९८४२१	०	०.००	२३१९८४२१.००	
	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला	२३१९८४२१		०.००	२३१९८४२१.००	रू. २२०४६७१३.०० नियमित गरी फछ्यौटको लागि पेश भएको
आ.		२४५४९६४२.३१	०.००	०.००	२४५४९६४२.३१	
कृषि विभाग र मातहतका निकायहरूको जम्मा		**९३३५३६२१०७**	**२२४४५१०.४६**	**२.४०**	**९११०९११०.६१**	
	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना, कुमारीपाटी, ललितपुर	५०७१३६.१९	०	०.००	५०७१३६.१९	
	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना, नेपालगञ्ज	२०२२८६३९.७१	०	०.००	२०२२८६३९.७१	
	विभाग अन्तर्गतका अवधि सकिएका आयोजनारूको जम्मा	२०७३५७७५.९	०	०	२०७३५७७५.९	
		३७०९८०१२४.८	०	०	४०९६४४१५.६१	
कूल जम्मा		**४८५०६१५२१.८**	**२२४४५१०.४६**	**२.४०**	**४८२८२५०११.२८**	

अनुसूची-७

१. वैदेशिक तालिम, गोष्ठी, सेमिनारमा सहभागीहरूको मनोनयन विवरण २०८०।८१

क्र.स.	नाम,थर	पद	कार्यालय	कार्यक्रमको प्रकार	भ्रमण कार्यक्रम/तालिमको विषय	अवधि
१	पुष्पा ज्ञवाली	कृषि प्रसार अधिकृत	कृषि विभाग	तालिम	Build Water Storage in South Asia	९ दिन
२	रञ्जु महर्जन	बागवानी विकास अधिकृत	कृषि विभाग	तालिम	About Nomination of Participant for the " Exposure Visit to explore Climate Resilient Agriculture Practices in Bhutan"	६ दिन
३	रामहरि पाण्डे	कृषि अर्थ विज्ञ	कृषि विभाग	तालिम	आयोजना कार्यान्वयन स्तरमा कार्यरत प्राविधिकहरूको विशिष्टिकृत क्षमता विकासका लागि बैदेशिक तालिम तथा भ्रमण	८ दिन

अनुसूची-८

१. कृषि विभागका महानिर्देशकज्यूहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम, थर	देखि	सम्म
१	श्री गंगाराम सिजापति	२०१०/०४/२९	२०१२/०७/०७
२	श्री चन्द्रवीर गुरुङ	२०१२/०७/०८	२०१७/११/२१
३	श्री जानकीप्रसाद प्रधान	२०१७/११/२२	२०२३/०५/०१
४ क	श्री थीरबहादुर सिंह (पशु विकास तथा पशु चिकित्सा)	२०२३/०५/०८	२०२९/०७/१४
४ ख	श्री शम्भुराम सिंह (फलोद्यान विभाग)	२०२३/०७/१६	२०२९/०७/२४
४ ग	श्री रोहीतबहादुर थापा (मत्स्य विभाग)	२०२३/०५/०८	२०२९/०७/२४
४ घ	श्री बसन्तप्रसाद भट्टराई (कृषि प्रसार विभाग)	२०२३/०५/०८	२०२९/०७/२४
४ ङ	श्री नेत्रबहादुर बस्नेत (कृषि शिक्षा तथा अनुसन्धान विभाग)	२०२३/०५/०८	२०२९/०६/२४
५	श्री नेत्रबहादुर बस्नेत (कृषि विभाग)	२०२९/०६/२५	२०३१/०३/०५
६	श्री बेदबहादुर खड्का	२०३१/०३/१०	२०३४/०७/१०
७	श्री शिवबहादुर नेपाली	२०३४/०७/११	२०३६/०८/१६
८	श्री पृथुनरसिंह राणा	२०३६/०८/१७	२०३८/०८/१३
९	श्री पुरूषोत्तमप्रसाद गोर्खाली	२०३८/०८/१४	२०४४/१०/२८
१०	श्री सिद्धिनाथ रेग्मी	२०४४/१०/२९	२०४७/११/०१
११	श्री रामचन्द्र गुप्ता	२०४७/११/०२	२०४८/०५/१२
१२	श्री माणिकलाल प्रधान	२०४८/०५/१४	२०४९/०४/०३
१३	डा. उदय सिंह	२०४९/०४/०१	२०४९/०७/१७
१४	श्री जगदिश चन्द्र गौतम	२०४९/०७/२४	२०५१/०५/०९
१५	डा. सुरेन्द्र कुमार श्रेष्ठ	२०५१/०५/१०	२०५२/०३/३२
१६	श्री रामबदन प्रधान	२०५२/०४/०१	२०५२/१२/२५
१७	श्री टेकबहादुर श्रेष्ठ	२०५२/१२/२६	२०५५/०२/३१
१८	श्री रामबदन प्रधान	२०५५/०३/०१	२०५६/०५/२१

क्र.सं.	नाम, थर	देखि	सम्म
१९	श्री रामलखनप्रसाद धामी	२०५६/०६/०१	२०५६/१०/१६
२०	श्री आशेश्वर झा	२०५६/१०/१७	२०५८/०५/२४
२१	श्री भैरवराज कैनी	२०५८/०५/२५	२०५९/१२/०४
२२	श्री शंकरलाल चौधरी	२०५९/१०/२१	२०६०/०३/३१
२३	श्री शिवसुन्दर श्रेष्ठ	२०६०/०४/०१	२०६२/१२/०४
२४	डा. दीपबहादुर स्वार	२०६२/१२/०५	२०६३/०४/११
२५	श्री शिवसुन्दर श्रेष्ठ	२०६३/०४/११	२०६३/०६/२२
२६	डा. दीपबहादुर स्वार	२०६३/०६/२३	२०६४/०६/२४
२७	श्री भरतप्रसाद उपाध्याय	२०६४/०८/२२	२०६५/०८/२०
२८	श्री फुल्गोन प्रधान	२०६५/०८/२६	२०६६/०५/११
२९	श्री विजयकुमार मल्लिक	२०६६/०५/१५	२०६८/०४/२९
३०	डा. श्यामकिशोर शाह	२०६८/०५/०२	२०६९/०४/०३
३१	श्री ख्याम शर्मा पौडेल	२०६९/०४/०४	२०७०/०१/१२
३२	श्री लीलाराम पौडेल	२०७०/०१/१३	२०७०/१०/०६
३३	डा. युवकध्वज जि.सी.	२०७१/०१/१५	२०७३/१०/१२
३४	श्री डिलाराम भण्डारी	२०७३/१०/१९	२०७४/०४/३२
३५	डा. डिल्ली राम शर्मा	२०७४/०४/३२	२०७५/०३/११
३६	श्री सूर्य प्रसाद पौडेल	२०७५/०३/११	२०७६/०८/११
३७	श्री निरु दाहाल पाण्डे	२०७६/०८/१८	२०७७/०१/२८
३८	डा. रेवतीरमण पौडेल	२०७७/०४/२५	२०७७/०६/०६
३९	डा. गोविन्द प्रसाद शर्मा	२०७७/०६/०६	२०७८/०४/२५
४०	श्री जानुका पण्डित (निमित्त महानिर्देशक)	२०७८/०४/२५	२०७८/०८/१९
४१	डा. रेवतीरमण पौडेल	२०७८/०८/२०	२०७९/१०/१८
४२	डा. हरि बहादुर के.सी.(निमित्त महानिर्देशक)	२०७९/१०/१८	२०७९/१२/२२
४३	डा. हरि बहादुर के.सी.	२०७९/१२/२३	२०८१/०२/२४
४४	डा. नरहरी प्रसाद घिमिरे	२०८१/०२/२४	२०८१/०६/२९
४५	नि.ई. जगन्नाथ तिवारी	२०८१/०७/०१	२०८१/०९/०६
४६	श्री प्रकाश कुमार सन्जेल	२०८१/०९/०७	हालसम्म

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
कृषि विभाग
हरिहरभवन, ललितपुर
फोनः +९७७ ०१–५५२१०७६, ५५२१६४८
वेबसाइटः www.doanepal.gov.np
इमेलः doa.agri2014@gmail.com